

**Waarnemingen over den fungus haematodes of het zachte kreeftgezwel,
in onderscheidene der gewigtigste werktuigen van het menschelijk
ligchaam / Naar het Hoogduitsch van C.G. Kuhn, door A. van der Hout.**

Contributors

Wardrop, James, 1782-1869.
Kühn, Karl Gottlob, 1754-1840.
Hout, A. van der, 1781-1859.

Publication/Creation

Amsterdam : C.G. Sulpke, 1819.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/y7sf2bkf>

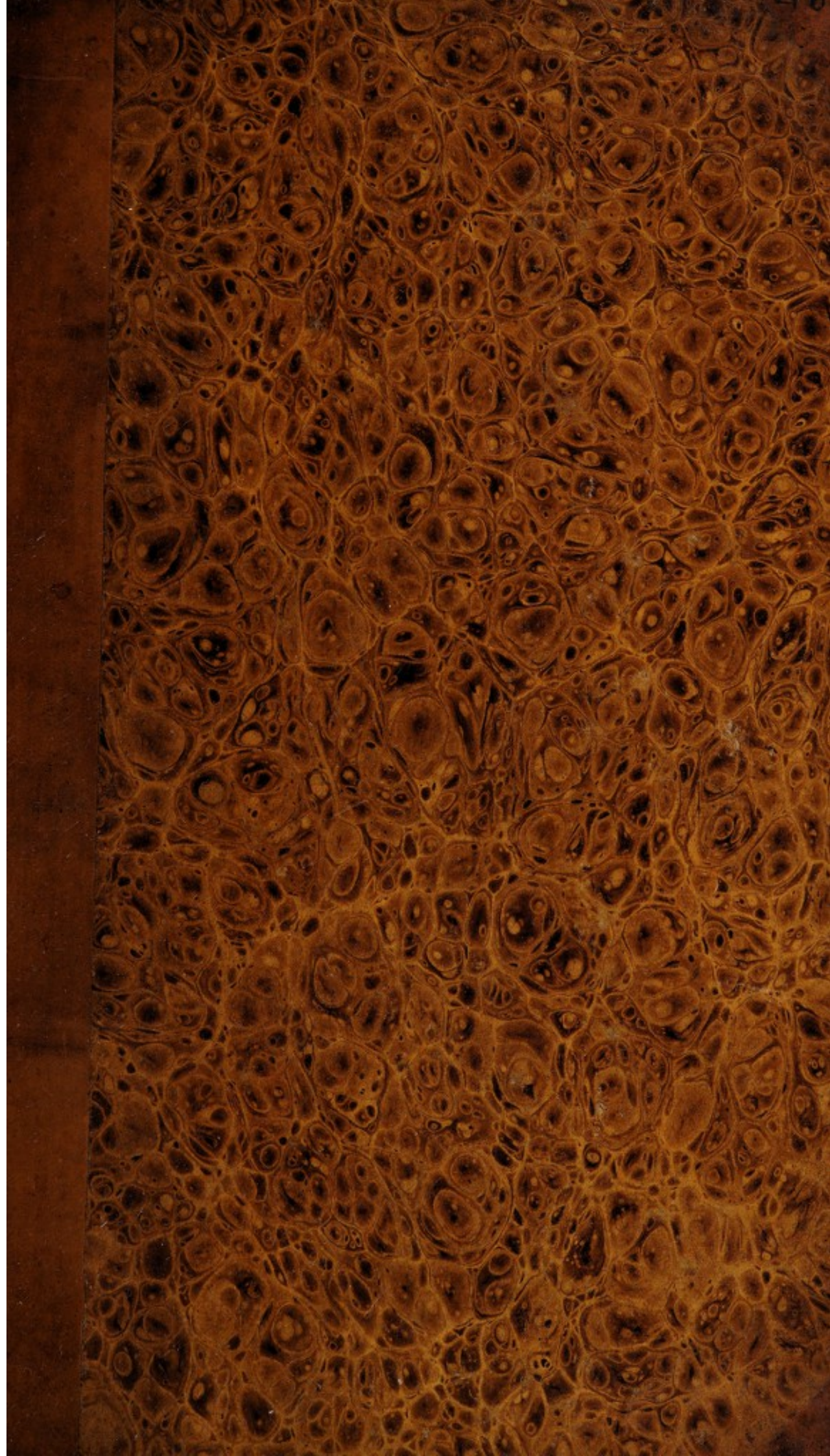
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

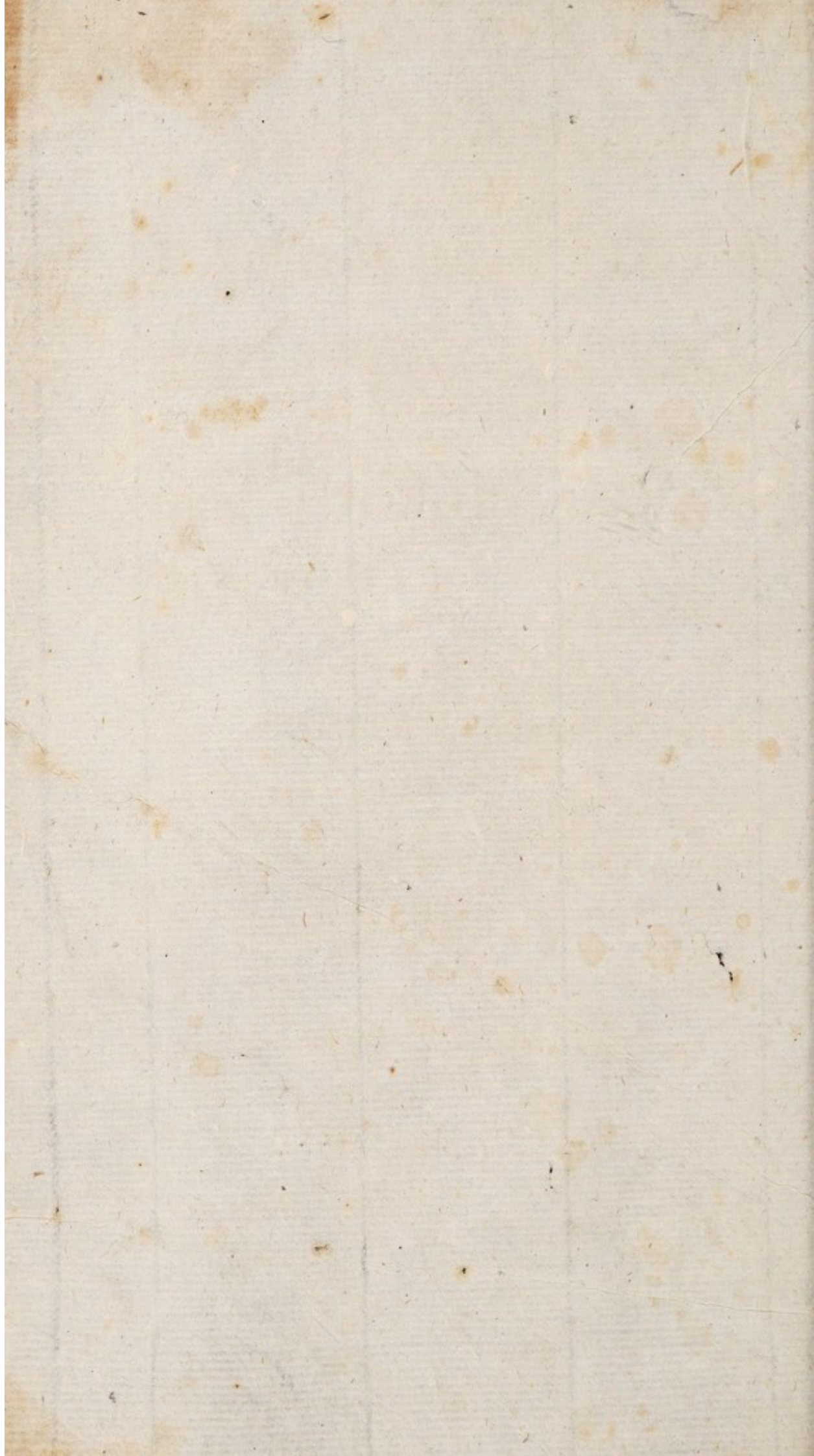
Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

IV. 8. 119⁵
EPB/B

54508/B

~~10/15/5~~

J. WARDROP,
W A A R N E M I N G E N
VAN DEN
FUNGUS HAEMATODES.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

WAARNEMINGEN
OVER DEN
FUNGUS HAEMATODES

O F

HET ZACHTE KREEFTGEZWEL IN ONDERSCHIEDENE DER
GEWIGTIGSTE WERKTUIGEN VAN HET MENSCHELIJK LIGCHAAM,

BENEVENS EENE

VERGELIJKENDE BESCHOUWING VAN DEN
FUNGUS HAEMATODES EN HET *KREEFTGEZWEL*;

MET GENEESKUNDIGE WAARNEMINGEN EN NASPORINGEN OP LIJKEN,

DOOR

JAMES WARDROP,

Lid van het Koninklijk Heelkundig Genootschap
en Heelmeester te Edinburg.

Naar het Hoogduitsch van

C. G. KUHN,

Hoogleeraar in de Heelkunde te Leipzig.

DOOR

A. VAN DER HOUT,

Lid van het Heelkundig Genootschap, Heelmeester van
het St Pieters-Gasthuis, van het Burger-weeshuis
en Vroedmeester te Amsterdam.

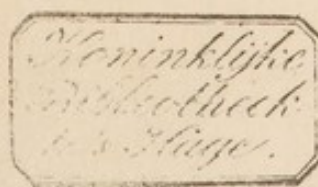
MET ACHT PLATEN.

Te AMSTERDAM, bij

C. G. S U L P K E.

MDCCCXIX.

DEN WELEDELEN ZEER GELEERDEN HEER]

DEN HEERE

PHOEBUS HITZERUS THEMME,

MEDICINÆ DOCTOR.

RIDDER DER ORDE VAN DEN NEDERLANDSCHEN
LEEUW, REGENT DER BEIDE GASTHUIZEN, LID
VAN DE STEDELIJKE COMMISSIE VAN GENEESKUN-
DIG TOEVOORZIGT, STICHTER VAN HET *AMSTER-*
DAMSCH GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER
KOEPOK-INENTING VOOR MINVERMOGENDEN, LID
VAN HET KONINKLIJK GENOOTSCHAP DER GE-
NEESKUNDE TE *EDENBURG*, HONORAIR LID VAN
HET *PHYSISCH* GENOOTSCHAP ALDAAR, ALS
MEDE VAN HET *LONDONSCH* VACCINE INSTITUUT,
EN LID VAN HET PROVINCIALE *UTRECHTS* GE-
NOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

Wordt deze Vertaling, uit aanmerking zijner
uitmuntende Verdiensten en Talenten, met ver-
schuldigde Hoogachting eerbiedig opgedragen door
zijn

Gehoorzamen Dienaar,

A. VAN DER HOUT.

VOORREDE

VAN DEN

VERTALER.

Het Werkje, hetwelk ik mijnen Kunstgenooten bij deze vertaald aanbiede, kwam mij, vanwege deszelfs inhoud, zoo belangrijk voor, dat ik de gemeenmaking daarvan, bijzonder voor hen, die geene andere dan hunne moedertaal lezen, voor eene nuttige bijdrage ter bevordering der Heelkunde in ons Vaderland hield. Immers is het gebrek, hetwelk daarin beschreven wordt, bij velen nog geheel onbekend; en, al hebben sommige ervaren Heelmeesters hetzelfde al eens of meermalen waargenomen, dan was het toch altoos een vreemd verschijnsel voor hen, waarvan zij noch den aard, noch den wezenlijken oorsprong kenden: en ik kan niet ontweinen, dat ik met hen niet in hetzelfde lot gedeeld hebbe.

Voor zooverre mij bekend is, treffen wij nog geene beschrijving van dit gebrek in onze systematische heekundige Schriften aan, noch herinner ik mij daarvan eenige waarneming onder dien naam in onze taal gelezen te hebben. Het waren de Engelsche Heekundigen, welken den waaraan aard van hetzelfde, alhoewel onder verschillende benamingen, door naauwkeurige waarneming der uiterlijke verschijnselen en herhaalde Ontleedkundige nasporingen het eerst bepaalden; gelijk wij daarvan in de Schriften van BURNS, HEY, ABERNETHY, doch inzonderheid in het voor ons liggende Werkje van J. WARDROP overtuigd worden.

Naderhand hebben ook andere natiën hieromtrent hunne onderzoekingen in het werk gesteld, en zijn wij later ook door de Duitschers en Franschen in deze lang ongekende ziekte voorgelicht geworden.

Alhoewel wij in het tegenwoordige Werkje eene ruime voorraad van zeer naauwkeurige en hoogst-belangrijke waarnemingen, betreffende den Fungus haematodes in onderscheidene werktuigen van het menschelijk ligchaam bezitten, en de kennis van dit gebrek, zoowel voor den Genees- als Heekundigen van het grootste gewigt is, naardien

dezelve in duistere gevallen, inzonderheid van inwendige ziekten, veel licht verspreidt; had ik evenwel gewenscht, dat eene meer breedvoerige algemeene beschrijving omtrent het pathologisch karakter en der geneeswijze van dit gebrek was voorafgegaan, opdat wij daardoor des te beter zouden voorbereid geweest zijn, om de wezenlijke waarde van de in dit Geschrift voorkomende onderwerpen te erkennen of te bevatten.

Dit nu zoo niet zijnde, en het gewigt daarvan nochtans gevoelende, nam ik het besluit, om in dit gemis door de daartoe voorhanden zijnde hulpmiddelen, zoo goed mij mogelijk, te voorzien; en zoo ontstond dan deze

ALGEMEENE BESCHOUWING OMTRENT DEN AÂRD,
DEN OORSPRONG, DE KENTEEKENEN EN GE-
NEESWIJZE VAN DEN FUNGUS HAEMATODES.

Het woord Fungus haematodes, hetwelk wij in onze taal door de benaming van Bloed-Sponsgezwel zouden uitdrukken, ontleent deszelfs oorsprong uit de woorden Fungus en Haematome; waarvan het eerste Uitwas, en het andere Bloedgezwel be-

teekent. Daar nu de Fungi meestal van eenen sponsachtigen aard zijn, en het gebrek dat wij met den naam van Fungus haematodes bestempelen, met zeer vele bloedvaten doorweven is, zoo valt het niet moeilijk te begrijpen, waarom men dezen naam op dit ongemak, waarvan wij zoo aanstonds de kenteekenen nader zullen opgeven, heeft toegepast. Het gebrek zelf biedt naar het verschil der deelen, waarin het zijne zitplaats heeft, onderscheidene verschijnselen aan, doch is hetzelfde altoos gegrond op eene verwijding der bloedvaten niet alleen, maar ook op eene zelfde ongesteldheid der opslorpende vaten, en gepaard met de werking eener ziekelijk gestemde voedende en vormende kracht. Het is aan deze laatste, dat wij het verschil van zelfstandigheid, hetwelk wij in bijzondere gevallen van Fungus haematodes, in deze sponsachtige uitwassen aantreffen, hoofdzakelijk moeten toeschrijven.

Wanneer wij zeggen, dat de Fungus haematodes zijnen oorsprong aan eene uitzetting of verwijding der bloedvoerende zoowel als der opslorpende vaten verschuldigd is, en dat er ingevolge deze veranderde gesteldheid in dezelve, noodzakelijk eene anders gewijzigde afscheiding moet

plaats grijpen, zoo zelfs, dat de verschillende graad van ziekelijke aandoening in deze vaten, en het bijzondere maaksel van het werktuig, waarin dezelve zijnen oorsprong neemt, als zoovele bijzondere oorzaken moeten gehouden worden van het verschil der stoffen, welke men bij onderscheidene lijders en in verschillende deelen van het ligchaam in denzelfven aantrest; dan bedoelen wij voornamelijk, dat deze verwijding of uitzetting alleen in de kleine vaten, welke anderzins in het geheel niet zichtbaar zijn, geschiedt, en dat dezelve nooit een stelsel van vaten alleen aandoet, maar dat het slagadergestel zoowel als de aderen en de opslorpende vaten te gelijken tijde in de ziekelijke ongesteldheid deelen, alhoewel het eene of andere stelsel der bloedvaten daarin hoofdzakelijk betrokken wordt.

De algemeene kenteekenen van den Fungus haematodes zijn, dat hij zich voornamelijk in zoodanige deelen ontwikkelt, welke los van weefsel en zeer vaatrijk zijn; als daar zijn, de lippen, de hoeken van den mond, de wangen, de oogleden, de groote schaamlippen enz.; doch heeft men denzelfven ook in andere deelen van het ligchaam, zoowel in- als uitwendige, gelijk de in-

houd van het voor ons liggende *Werkje* overvloediglijk bewijst, waargenomen. De hierbij plaats vindende gemeenschappelijke uitzetting der vaat-einden, bepaalt zich of tot het geheele werktuig, of alleen tot een gedeelte van hetzelfde. Zij openbaart zich als eene verwarde ineenwikkeling van een onnoemelijk getal van vaten; de deelen nemen ongelooft in grootte toe; en de eigene hoedanigheden van het werktuig gaan geheel verloren. Dikwijls zijn ook grootere vaten in deze opzwellings begrepen.

Wanneer dit gebrek zich digt aan de oppervlakte van het ligchaam bevindt, dan is de kennis deszelfs niet zeer moeilijk. Het vormt alsdan een zeer week, slap, sponsachtig gezwel, van eene donkerroode of donkerblauwe kleur, naar mate hetzelfde een grooter getal van slagaderen of aderen bevat. Het gezwel laat zich zamendrukken, doch zoodra de drukking ophoudt, neemt het deszelfs vorige gedaante weder aan; het heeft eene gelijke oppervlakte, en in de meeste gevallen biedt het een meer of minder duister gevoel van eene diepliggende vochtgolving aan.

Wanneer het gezwel diep ligt, wordt het dikwerf eenige maanden, voor dat het zichtbaar

wordt, door pijnen voorafgegaan; zeldzamer geschiedt dit, wanneer het in het vetvlies of in het celwijsweefsel op de spieren deszelfs zitplaats heeft. Na warme omslagen en baden, neemt het gemeenlijk in grootte toe.

Wanneer het gezwel zeer groot wordt, dan wordt de huid op verschillende plaatsen zeer dun, breekt eindelijk op eene of meer plaatsen open, en wanneer het onmiddellijk onder dezelve ligt, dan verheft het zich als eene weeke, sponsachtige donkerkleurige massa, welke ligt bloedt, dikwerf eene waterachtige, bruine stinkende stof ontlast en de krachten van den lijder zeer ondermijnt. Het oorspronkelijke gezwel zoowel als het sponsachtig uitwas dat uit hetzelfde voortkomt, nemen op eene aanmerkelijke wijze in omvang toe.

Komt zulk een gezwel in de inwendige deelen van het ligchaam voor, dan kan men deszelfs aanwezen alleen uit de veranderde of onderdrukte werking dezer zelfde deelen afleiden. Zoo bij voorbeeld zwelt het aanmerkelijk op, ingeval het zich in de nabijheid van het hart, aan het hoofd en de bovenste ledematen bevindt, wanneer door eenigerlei oorzaak de omloop des

bloeds, inzonderheid die van den kleinen omloop door de longen gestoord wordt, gelijk zulks bij het schreijen, hoesten, hevige inspanningen, belemmerde ademhaling enz., het geval is. Wanneer men het vermoeden heeft, dat dergelijke gezwollen in de genoemde deelen aanwezig zijn, dan zou men de kennis derzelven, door de lijders soortgelijke bewegingen te laten maken, aanmerkelijk kunnen bevorderen.

De voorbeschikkende oorzaken, welke tot deze onnatuurlijke uitzetting der vaten in het gezwel den grond leggen, schijnen hoofdzakelijk in eenen kwaadsappigen toestand van het ligchaam gezogt te moeten worden; inzonderheid behooren daartoe de venusziekte, de scheurbuik, de kropklier en Engelsche ziekte enz. Ook kunnen nadeelige uitwasemingen, vochtige lucht, gebrek aan licht, aanhoudende of dikwijls wederkerende ophooping van bloed naar zekere deelen tot den oorsprong derzelve bijdragen.

Tot de gelegenheidgevende oorzaken behooren alle plotselinge en sterke belemmeringen in den omloop des bloeds; hevige inspanningen van het ligchaam, hard loopen, ongunstige plaatsing en houding van het ligchaam, uitwendige beledi-

gingen, die of onmiddellijk, of wel voornamelijk in de nabijheid der vaten werken; en eindelijk al datgeen, wat in staat is, om eene ophooping van bloed in eenig deel bij voortduring te onderhouden of dikwerf terug te doen keeren. Soms verschijnt de Fungus haematodes als een aangeboren gebrek, gelijk ik denzelven eenmaal ter grootte van eene sterke mans vuist aan de rechter wang van een kind, dat echter spoedig na deszelfs geboorte kwam te overlijden, heb waargenomen. In andere gevallen heeft men het bloed-sponsgezwel ook uit eene moedervlek, of uit eene belediging van de huid zien ontstaan.

De voorzegging is zelden zeer gunstig. Het gezwel neemt gewoonlijk hoe langer hoe meer in omvang toe, doch schijnt het dat deze groei niet zoo zeer aan een werktuigelijk indringen van het bloed in de vaten, dan wel aan eene bijzondere afwijking in de werking der voedende en vormende kracht te moeten worden toegeschreven. Deze ongeregelde werking der reproductieve kracht wordt soms uit onbekende oorzaken, inzonderheid bij aangeborene bloed-sponsgezwellen, vernietigd, en alsdan verdwijnen deze gebreken bij toenemende jaren gemeenlijk van zelve. Is het

gezwel opengebroken, dan brengt de voortdurende prikkel en het bestendige bloedverlies het leven van den lijder in gevaar.

Ten aanzien der genezing komt het er voornamelijk op aan, of men de voorbeschikkende oorzaak, van welke de voorhanden zijnde Fungus haematodes waarschijnlijk afhangt, door eene algemeene geneeswijze kan tegenwerken, of wel geheel wegnemen. Heeft het gezwel zich reeds volkomen gevormd, en is het als een zuiver plaatselijk gebrek te beschouwen, dan kan men nog slechts dan een goed gevolg verwachten, wanneer het eerst ontstaan is en nog geene aanmerkelijke onttaarding veroorzaakt heeft. Men bedient zich alsdan van eene doelmatig aangebragte drukking, verbonden met het uitwendig gebruik van samen-trekkende middelen. Over het algemeen echter voert men daarmede zelden iets uit, en de geheele opruiming van het gezwel, waarmede men nogthans zoo veel te minder dralen moet, hoe meer men ziet dat het gebrek in omvang toeneemt, is nog het eenige middel, hetwelk ter mogelijke redding van den lijder overblijft.

De kunstbewerking van dit gezwel, wordt naar dezelfde regelen als de extirpatie van den lipkan-

ker of van eenig ander ontaard gezwel verrigt. Men moet daarbij vooral zorg dragen, dat men de uitgezette vaten niet kwetse, en dat de kunstbewerking niet te dicht aan het lijdende deel geschiede; ondertusschen moet men zich ook niet te veel van hetzelfde verwijderen, dewijl er anderszins eene te groote misvorming zou ontstaan, hetwelk vooral in het gelaat behoort vermijd te worden. Bovendien wordt er groote oplettenheid vereischt, wanneer er groote bloedvaten, aanzienlijke zenuwen, de ontlastbuizen van gewigtige afscheidende werktuigen in de nabijheid liggen. Wanneer men deze bijzonderheden wel in aanmerking neemt, dan heeft men van de operatie geen gevaar te vreezen. Indien er echter eene eenigzins aanmerkelijke bloedvliet mogt ontstaan, hetwelk in het eene deel meermalen geschiedt, dan in het andere, dan moet men, wanneer de gesteldheid van het deel geene doelmatige drukking veroorlooft, al de bloedende vaten onderbinden. Voor het overige moet men alles wat schadelijk is, wegnemen; want indien er slechts iets van de ineengewikkelde vaten terugblijft, groeit het gezwel na de operatie weder aan, en wel voornamelijk, wanneer het bij

een been ligt, en zich aan hetzelfde vasthecht. In al die gevallen derhalve, waar men bij deze gezwellen niet alles kan wegnemen, wat door de ziekte is aangedaan geworden, doet men beter, dat men den raad van BELL volgt, en de kunstbewerking liever geheel ter zijde stelt.

Sommige Heelkundigen bedienen zich bij voorkeur van de afbinding, terwijl anderen het gebruik van bijtmiddelen verkiezen. De bijzondere gesteldheid van het gezwel kan welligt beiderlei behandeling in verschillende gevallen gebillijkt hebben. Omtrent de werking van het Bernhardsche bijtmiddel heb ik de schoonste uitwerking gezien, bij een' lijder, welke de Heer TIMM alhier ter stede, met eenen grooten Fungus haematodes aan het linker been, onder zijne behandeling had. Daar gemelde Heer mij nogthans zijn voornemen heeft doen blijken, om deze waarneming, met eene daarbij gevoegde afbeelding, openlijk bekend te maken, zal ik van dit geval hier niet verder spreken, maar herinnere hem liever aan de uitvoering van zijn ontwerp, hetwelk in dit geval eene wezenlijke aanwinst voor de kunst zal zijn.

Na de wegneming van het gezwel hereenigt

men de wondlippen, hetzij met hechtpleisters, of, wanneer het verlies van zelfstandigheid groot is geweest, door de bloedige hechting. Voor het overige maakt men gebruik van een geschikt verband.

Dewijl de Voorrede van den Schrijver niets belangrijks bevatte, heb ik gemeend dezelve gevoeglijk te kunnen weglaten; en hiermede wensche ik dat mijne feilen goedgunstiglijk verschoond, en mijne welmeenende poogingen met zegen zullen bekroond worden.

INHOUD.

Voorrede van den Vertaler.

EERSTE HOOFDSTUK.

Algemeene aanmerkingen over den Fungus haematodes. Pag. 1.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van den Fungus haematodes aan den oogbol. — 10.

1°. *Uitwendige verschijnselen van het gebrek.*

2°. *Verschijselen bij de ontleding.* — 14.

3°. *Geschiedenis van het gebrek.* — 42.

Eerste Geval — 29.

Tweede — — 38.

Derde — — 48.

Vierde — — 52.

Vijfde — — 54.

Zesde en zevende Geval — 56.

Achtste — 58.

Negende en tiende — — 62.

Elfde — 73.

Twaalfde — 80.

Dertiende — 85.

Veertiende — 87.

Vijftiende — 92.

<i>Zestiende Geval</i>	Pag. 104.
<i>Zeventiende</i> —	— 116.
4°. <i>Gevolgtrekkingen</i>	— 124.
5°. <i>Over de behandeling van den Fungus</i> <i>haematodes aan den oogbol</i>	— 128.
6°. <i>Waarnemingen betrekkelijk de wijze,</i> <i>om den oogbol weg te nemen</i>	— 131.

DERDE HOOFDSTUK.

<i>Over den Fungus haematodes aan de uitein-</i> <i>den of ledematen</i>	— 137.
1°. <i>Uitwendige verschijnselen van het gebrek.</i>	
2°. <i>Verschijselen bij de opening van het</i> <i>lijk</i>	— 143.
<i>Achttiende Geval</i>	— 148.
<i>Negentiende</i> —	— 152.
<i>Twintigste</i> —	— 155.
3°. <i>Over de behandeling van den Fungus</i> <i>haematodes aan de ledematen</i>	— 163.

VIERDE HOOFDSTUK.

<i>Over den Fungus haematodes in den bal</i>	— 165.
1°. <i>Het uitwendig voorkomen van het gebrek</i>	
2°. <i>Verschijselen bij de ontleding</i>	— 172.
<i>Een en twintigste Geval</i>	— 175.
<i>Twee en twintigste</i> —	— 175.
<i>Drie en twintigste</i> —	— 183.
<i>Vier en twintigste</i> —	— 184.
<i>Vijf en twintigste</i> —	— 187.
3°. <i>Over de behandeling van den Fungus</i> <i>haematodes in den bal</i>	— 192.

VIJFDE HOOFDSTUK.

<i>Over den Fungus haematodes in de lever</i>	— 194.
1°. <i>Verschijselen bij de ontleding</i>	— 194.

ZESDE HOOFDSTUK.

Van den Fungus haematodes in de milt.... Pag. 217.

Zes en twintigste Geval..... — 219.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Van den Fungus haematodes in de nieren.... — 227.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Van den Fungus haematodes in de longen... — 230.

NEGEND E HOOFDSTUK.

Van den Fungus haematodes in de Baarmoeder — 232.

TIENDE HOOFDSTUK.

Van den Fungus haematodes in de Eijerstokken — 235.

ELFDE HOOFDSTUK.

Van den Fungus haematodes in der vrouwen Borst — 237.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

*Vergelijkende beschouwing van het maaksel
des Fungus haematodes en van het
Kreeftgezwel.....* — 242.

1°. *Overeenkomst tusschen den Fungus haematodes en het Kreeftgezwel.....* — 242.

2°. *Van het maaksel en de verschijnselen
van het Kreeftgezwel en van den Fungus
haematodes.....* — 245.

3°. *Van het weefsel der deelen, uit hetwelk
de Fungus haematodes zijnen oorsprong
neemt.....* — 256.

Verklaring der Platen..... — 268.

EERSTE HOOFDSTUK.

ALGEMEENE AANMERKINGEN OVER DEN FUNGUS HAEMATODES.

De ziekte, van welke in dit boek gesproken wordt, is, in welke deelen van het ligchaam zij ook mag voorkomen, over het algemeen als een kankerachtig gebrek aangezien, en als zoodanig behandeld geworden (1). Alhoewel dit gebrek en deszelfs verloop eenige overeenkomst heeft met den kanker, zoo zijn deszelfs toevallen, nogthans benevens de verschijnselen welke men bij de ontleding van

(1) De woorden *knoest-* en *kreeftgezwel* (*skirrhus* and *krebs*) zullen in het vervolg tot onderscheiding van twee verschillende tijdperken van een en hetzelfde gebrek gebruikt worden: Het eerste om den *verborgen*, het laatste om den *openbaren* of *zwerenden kanker* aan te duiden.

hetzelve waarneemt, zoo zeer van die des kankers onderscheiden, dat men het in geenen deele als een gebrek kan houden, hetwelk van dezelfde ziekelijke veranderingen in het weefsel der deelen afhangt. Het voorkomen van den *Fungus haematodes* is niet zeldzaam, en de toevallen waarmede dezelve vergezeld gaat, benevens de bij de ontleding des zelve waar te nemene verschijnselen zijn zoodanig in het ooglopende, en van diegenen welke bij andere gebreken voorkomen, zoo zeer onderscheiden, dat het in zeker opzigt onbegrijpelijk is, dat deze ziekte, welke zich door dit alles, en door derzelver vernielende en doodelijke uitwerkingen zoo duidelijk te kennen geeft, nog zoo lang aan de aandacht der *ziektkundigen* heeft kunnen ontsnappen.

JOH. BURNS van *Glasgow* is de eerste geweest, die een breedvoerig verslag over deze ziekelijke verandering in het zamenstel der deelen gegeven heeft (1). Hij heeft dezelve onder den naam van *sponsachtige ontsteking* (schwamartige entzündung) beschreven, hoewel dit gebrek, naar zijn oordeel, alleen aan de onderste ledematen en aan het bovenste gedeelte van den schouder voorkomt.

HEY van LEEDS (2) beschreef daarna eenige waar-

(1) Dissertation on Inflammation 1800.

(2) Practical observations in Surgery, Londen 1803.

nemingen over eene ziekte, welke hij met den naam van *Fungus haematodes* bestempelde, en welke aan de bovenste en onderste ledematen, als ook aan der vrouwen borsten zoude voorkomen. Eenige van deze gevallen hadden zeer veel overeenkomst met de *sponsachtige ontsteking* van BURNS, niettegenstaande uit de verhandeling van HEY schijnt te blijken, dat hij met de waarnemingen van BURNS niet vroeger is bekend geworden, dan nadat hij de zijne reeds openlijk had bekend gemaakt.

ABERNETHY (1) geeft in zijne scherpzinnige proeven over de gezwellen, onder den naam van *mergachtig-vleeschgezwel* (*Sarcoma medullaris*) van eene ziekte berigt, van welke de verschijnselen zoo volmaakt overeenkomen met de *sponsachtige ontsteking* van BURNS, als met eenige gevallen van den door HEY beschreven *Fungus haematodes*. De door ABERNETHY geleverde beschrijving omtrent de ziekelijke verandering in het zamenstel der aangedane deelen, is door twee waarnemingen opgehelderd geworden; bij de eene derzelven komt het gebrek aan de onderste ledematen, en bij de andere aan den balzak voor. Intusschen merkt ABERNETHY aan, (alhoewel hij van het voorkomen van deze

(1) Surgical observations etc; 1814.

ziekte aan eenig ander deel van het ligchaam geen bijzonder gewag maakt) dat gezwellen van dergelijken aard in verschillende deelen van een ligchaam zijn gevonden geworden. Ook wordt dit gebrek door sommige Schrijvers, en in eenige Heelkundige Leerscholen het *goedaardige kreeftgezwel* genaamd.

Ofschoon de waarnemingen van deze achttingwaardige Schrijvers zonder tegenspraak gediend hebben, om de opmerkzaamheid der *ziektkundigen* tot dit gewigtig onderwerp te bepalen, hebben zij echter nog veel te wenschen overgelaten, zoodat men dezelve slechts in zoo verre voor nuttig kan houden, als zij den weg voor toekomstige onderzoekers gebaad hebben. Geen der opgenoemde schrijvers schijnt zijne waarnemingen met die van anderen vergeleken te hebben; een ieder heeft de door hem beschrevene ziekte eenen anderen naam gegeven, en deze verscheidenheid van namen heeft eene zeer groote verhindring aan den voortgang onzer nasporingen toegebracht. Ondertusschen heeft HEY, gelijk ik op goede gronden vertrouw, onder den naam van *Fungus haematodes*, gevallen van eene ziekte beschreven, welke met geene andere overeenstemt; en sedert zijne verhandeling is in het lichtgekomen,

is deze naam door vele Heelkundigen aan al die ziekten gegeven, welke wel niet kankerachtig zijn, doch wegens derzelver vreesselijk aanzien en doodelijke uitwerkingen eenige overeenkomst met het kreeftgezwel hebben.

Mijn voornaam doelwit is derhalven geweest, om in de volgende waarnemingen het ontleedkundig samenstel van den *Fungus haematodes* te ontwikkelen; naauwkeurig de grenzen te bepalen, binnen welken die gebreken vallen, die men met dezen naam bestempelt; eene groote menigte van daadzaken, van welke het grootste gedeelte uit mijne eigene ondervinding ontleend is, met diegenen welke mij door mijne geneeskundige vrienden zijn medegedeeld, of die ik in de werken van verschillende schrijvers, hier en daar verspreid, heb aangetroffen, uit een algemeen oogpunt te beschouwen, en eindelijk deze ziekte in bijzondere werktuigen te beschrijven, in welke men dezelve tot heden toe nog niet had waargenomen. Dikwijls, zegt LÄNNEC, kan eene enkele waarneming slechts daartoe dienen, om meer andere met dezelve te verbinden of op te helderen, en op deze wijze eene menigte van daadzaken nuttig te maken, welke anderzins, wanneer zij verspreid gebleven wa-

ren , voor de wetenschap zouden verloren geweest zijn (1).

Dit gebrek heeft het eerst mijne aandacht tot zich getrokken, toen ik gelegenheid kreeg om een gezwel van dien aard van het eerste tijdperk af tot aan deszelfs ongelukkigen uitgang toe, aan den oogbol waar te nemen. De eerste toevallen van hetzelfde kwamen mij zeer ongeregeld voor, en stemden met geenerhande ziekte, welke ik aan dit deel zelf waargenomen, of bij eenigen schrijver had aangetroffen, overeen. Tot op het einde van het gebrek, toen er eene sponsachtige massa uit den oogbol uitgroeide, was ik van gedachten, dat het een voorbeeld van die ziekte zoude zijn, welke men gemeenlijk voor *kanker van den oogbol* houdt, en waarvan ik voorhenen eenige gevallen, welke zich in dit ver gevorderd tijdperk bevonden, gezien had. De verschijnselen echter welke bij de ontleding van den oogbol voorkomen, de ouderdom van den lijder, en de waarneming van soortgelijke gevallen, welke mij naderhand zijn voorgekomen, hebben mij ten vollen overtuigd, dat de natuur van deze ziekte

(1) Men zie de aanmerkingen over de Ziektekundige Ontleedkunde van R. T. H. LÄNNEC in het Journal de Chirurgie etc, Tom. IX.

geheel en al van die des kreefsgezwels verschilt, en dat zij de meeste overeenkomst met die ongesteldheden heeft, welke men in andere deelen, van het ligchaam met den naam van *sponsachtige onsteking*, *Fungus haematodes*, en *mergachtig vleeschgezwel* (*Sarcoma medullaris*) bestempelt. Opvolgende waarnemingen omtrent de verschijnselen en den uitgang dezer ziekte in den oogbol niet alleen, maar ook in verscheiden andere deelen van het ligchaam, hebben mij overtuigend doen zien, dat een groot gedeelte van die gebreken, welke als kreeftgezwel of kanker in verschillende werktuigen zijn beschreven geworden, in derzelver samenstel geene overeenkomst met het kreeftgezwel hebben, en daarom als gebreken van eenen geheel anderen aard moeten aangezien worden.

Het is daarom dat ik mij heb voorgenomen, om in de volgende bladen de verschijnselen van den *Fungus haematodes* in eenige der gewigtigste deelen van het menschelijk ligchaam te beschrijven, en den waren aard deszelven te ontwikkelen. Daar deze verschijnselen, gedurende den geheelen loop van het gebrek, gemakkelijker ontvouwd, en duidelijker en meer voldoende aan den oogbol kunnen gezien worden, dan aan eenig ander deel van

het ligchaam, zoo wil ik in de eerste plaats eene beschrijving van deze ziekte in dit werktuig geven, om dezelve daarna aan de bovenste en onderste ledematen, aan de ballen, aan de borsten der vrouwen, de baarmoeder, en de eijerstokken; in de lever, de milt, de longen en in de schildklier, in welke deelen het aanwezen van deze ziekte niet kan in twijfel getrokken worden, te beschouwen. Wanneer dit geschied is, zal ik eenige algemeene beschouwingen omtrent de verandering van het weefsel in den *Fungus haematodes* laten volgen, en daarmede het samenstel van de door kreeftgezwel aangedane deelen vergelijken. Ook zal het maaksel der deelen, in welke dezelve zijnen oorsprong heeft, het onderwerp van onze nasporingen uitmaken, en eindelijk zal ik uit eene vergelijking van alle der in de beschrijving van deze ziekte medegedeelde bijzonderheden zoodanige praktische gevolgtrekkingen afleiden, als uit onze opgezamelde waarnemingen als van zelven schijnen voort te vloeijen. Reeds voorloopig heb ik over de onduidelijkheid, welke de invoering van verschillende namen ten opzichte van dit onderwerp veroorzaakt heeft, gesproken. Hoe moeilijk het intusschen zijn mag, om zoodanige namen voor ziekten uit te vinden,

welke in staat zijn om ons een duidelijk denkbeeld van den waren aard des gebreks mede te deelen, is het echter van het grootste belang om zijne gedachten naauwkeurig uit te drukken, en de beteekenis van elken naam vast te stellen. In het tegenwoordige geval zou ik, wanneer ik eenen naam moest verkiezen, geenen der door ons aangevoerden, voor geheel geschikt achten. De benaming van *sponsachtige ontsteking* zou ons tot het denkbeeld kunnen leiden, dat het gebrek tot het geslacht der ontstekingen behoorde; die van *goedaardig kreeftgezwel* is om dezelfde reden, dewijl hij de ziekte tot de soort der kreeftgezwellen brengt, mede te verwerpen, gelijk die van *mergachtig vleeschgezwel* niet minder dubbelzinnig is, uit hoofde dezelve slechts eene enkele eigenschap van dit gebrek te kennen geeft: ook kan de naam van *Fungus haematodes* niet zonder uitzondering gebruikt worden. Daar hij echter verscheidene kenschetsende teekenen van het gebrek aanduidt, en reeds algemeen in gebruik is, zoo heb ik besloten, denzelven boven de andere te verkiezen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

VAN DEN FUNGUS HAEMATODES AAN DEN OOGBOL.

1. *Uitwendige verschijnselen van het gebrek.*

Wanneer de *Fungus haematodes* aan den oogbol voorkomt, dan worden de eerste verschijnselen van denzelfden in de achterste oogkamer waargenomen. De oogappel wordt verwijld en onbewegelijk, en in plaats van deszelfs natuurlijke donkerzwarte kleur te bezitten, ziet hij er bruingeel, en in sommige gevallen groenachtig uit, waardoor het oog veel overeenkomst heeft met de gezonde oogen van een schaap, van eene kat en van vele andere kleine dieren. Naarmate de ziekte toeneemt, wordt de kleur duidelijker, en men ontdekt spoedig, dat zij door eene vaste zelfstandigheid, welke

zich in den grond van het oog gevormd heeft en langzamerhand tot het horenvlies nadert, wordt voortgebragt.

De oppervlakte van deze zelfstandigheid is gemeenlijk gerimpeld en ongelijk, en heeft met datgene, dat men bij eene zekere hoeveelheid van uitgestorte *lympa* meent plaats te vinden, eenige overeenkomst. In sommige gevallen kan men bloedvaten dwars over het ondoorschijnende ligchaam zien henenloopen, alhoewel deze geene voedende vaten, maar takjes van de middelpuntige slagader zijn. Met den voortgang van het gebrek wordt de achterste kamer van het oog allengs door de nieuw gevormde zelfstandigheid aangevuld; derzelver oppervlakte bereikt het druivenvlies, en is geel of bruinachtig van kleur. Er zijn mij twee gevallen voorgekomen, bij welke de ziekte in dit tijdperk miskend, en voor eene graauwe staar gehouden wierd, en in het eene derzelven trachtte een ervaren Heelmeester de staar te *extraheren*. Wanneer het gebrek nog meer in omvang toeneemt, dan begint de gedaante van den oogbal te veranderen en wordt onregelmatig en knobbelig. Te gelijken tijde verliest het ondoorschijnende horenvlies (de harde oogrok) deszelfs parelwitte kleur en wordt donker-

blauw of zwartachtig. Eindelijk neemt het gezwel, terwijl het in grootte aanwast, de geheele voorste oogkamer in, en in sommige gevallen verzamelt er zich eene zekere hoeveelheid van etterachtig vocht tusschen het gezwel en het doorschijnende horenvlies. Ten laatsten gaat ook dit vlies tot verzwering over, en er komt een sponsachtig gezwel uit dat gedeelte van de ontaarde zelfstandigheid te voorschijn, welke met het zwerende doorschijnende horenvlies verbonden is. In sommige gevallen doorboort het gezwel zelfs het ondoorschijnende horenvlies. De groei van het sponsgezwel neemt buitengemeen snel toe, en vóór dat de ziekte haren ongelukkigen uitgang bereikt heeft, heeft hetzelfde reeds eenen aanmerkelijken omvang verkregen. Wanneer het klein is, dan heeft het met de zachte polypen, die uit de slijmvliezen ontspringen, zeer veel overeenkomst. Gemeenlijk heeft het eene donkerroode of purperkleur, terwijl deszelfs oppervlakte ongelijk, en dikwijls met gestremd bloed bedekt is.

De zelfstandigheid van dit sponsachtig uitwas scheurt ligt vanéén, en wanneer een gedeelte daarvan wordt afgescheiden, of hetzelfde ligtelijk wordt ingevlijmd, dan ontstaat er eene aanmerkelijke bloeding. In andere gevallen heeft het gezwel meer

vastheid, en wanneer hetzelfde, gelijk zulks somtijds gebeurt, in plaats van door het doorschijnende horenvlies naar buiten te dringen, zich eenen weg door den harden oogrok baant, dan stuwt het de *membrana conjunctiva* voor zich henen, en verkrijgt op deze wijze een slijmig omkleedsel. Wanneer het gezwel eene aanmerkelijke grootte verkregen heeft, dan beginnen die deelen, welke het meest uitpuilen hun levensbeginsel te verliezen, en scheiden zich in korsten, welke eene stinkende en hoogst onaangename reuk van zich geven en met de ontlasting eener zeer scherpe stof verbonden zijn, van de overige deelen af.

Ook worden de *lymphatike* klieren gedurende den voortgang van het gebrek mede aangedaan, zij zwellen op, geraken in ontsteking en nemen somtijds eene ontzaggenlijke grootte aan (1). In sommige gevallen begint deze opzwellling reeds in een zeer vroeg tijdperk, terwijl zij in andere gevallen eerst dan ontstaat, wanneer het gebrek reeds aanmerkelijke vorderingen gemaakt heeft. Meestal zwellen die klieren het eerst op, welke in de nabijheid van de oorklier of van die der onderkaak liggen. In twee gevallen vond ik eene kleine verharde klier bij de

(1) Men zie de eerste Plaat.

gezigtzenuw liggen ; in een derde werden verharde klieren in den neus en aan de oogleden gevonden , en in nog een ander geval ontmoette ik eene ziekelijk aangedane klier aan de bovenkaak binnen den rand der oogholte.

2. *Verschijselen bij de ontleding.*

Men heeft bij de ontleding waargenomen , dat niet alleen die deelen , welke in den oogbol bevat zijn , maar ook de gezigtzenuw , en in vele gevallen zelfs de hersenen in dit gebrek deelden , en in derzelve samenstel aanmerkelijke veranderingen ondergingen. Het netvlies wordt zoo volkomen veranderd , dat ik in geen geval eenig overblijfsel van deszelfs natuurlijke gesteldheid heb kunnen ontdekken ; en het gezwel , hetwelk bij den ingang van de gezigtzenuw in het achterste gedeelte van het oog ontstond , was zoodanig naar voren gedrongen , dat daardoor het glasvocht , de *lens* en het waterachtig vocht uit derzelve plaats gedreven en de opslorping van dezelve bewerkt werd. Wanneer deze nieuw gevormde zelfstandigheid klein is , dan heb ik in sommige gevallen gezien , dat zij het vaatrijke vlies in de gedaante van eenen onregelmatigen zak , waar-

in een gedeelte van het glasvocht, evenredig aan de grootte van de nieuw gevormde zelfstandigheid, bevat was, voor zich henen stiet. In andere gevallen, bij welke een *sponsachtig uitwas* uit het binnenste gedeelte van het oog naar buiten was gedrongen, kon men het vaatvlies, uit hoofde hetzelfde met de algemeene ontaarde massa ineengesmolten, of reeds was ingezogen, niet onderscheiden. Soms vindt men het vaatvlies in deszelfs natuurlijke plaats, zoodat het geen de minste verbinding of samenhang met het in hetzelfde bevatte gezwel heeft. Ook heb ik waargenomen, dat het vaatvlies op de eene plaats van het oog onveranderd was gebleven, terwijl het op eene andere zoodanig van rigting was veranderd geworden, dat het gezwel met den harten oogrok vast te samenhing. Het vaatvlies ziet er gemeenlijk rooder uit, dan in deszelfs natuurlijke toestand, en in sommige gevallen heeft men eenige deelen van hetzelfde eene vijf- tot zesvoudige dikte zien bereiken. In het maaksel van den harten oogrok wordt slechts weinig verandering waargenomen, zoodat men, niettegenstaande de nieuwgevormde zelfstandigheid naauwkeurig en onafscheidelijk met denzelven verbonden is, geene tegennatuurlijke gesteldheid noch in de dikte, noch in de vaten deszelven bespeurt.

De vochten van het oog verminderen , naarmate het ontaarde gezwel in omvang toeneemt , en wanneer het door den harden oogrok of door het doorschijnende horenvlies is henengedrongen , dan zijn dezelve meestal geheel verdwenen. Het ontaarde gezwel zelf heeft in de meeste gevallen meer of minder het aanzien van eene *mergachtige zelfstandigheid*. Het bestaat voornamelijk uit eene ondoorschijnende , bleeke en gelijksoortige massa , welke den zelfden graad van papachtige weekheid en taaheid bezit als de hersenen. Wanneer deze massa eenen korten tijd aan de vrije lucht wordt blootgesteld , dan verandert zij even als de hersenen in eene weke pap , zij laat zich gemakkelijk met water vermengen en in hetzelfde ontbinden , en , wanneer zij gekookt , of in *alcohol* of zuren gelegd wordt , dan wordt zij vast en harder. Wanneer de weekste deelen met water uit dezelve uitgewasschen , of de massa zelve sterk zamengedrukt wordt , dan blijven de vastere en digtere deelen , welke uit eene draadachtige zelfstandigheid bestaan , en waarin men ten aanzien van derzelver menigte en dikte op nieuw eenige verscheidenheden aantreft , over (1).

De vastheid van het gezwel is in verschillende

(1) Men zie het eerste Geval.

gevallen en in verschillende deelen van hetzelfde uitwas tot een zeker punt onderscheiden, dewijl zij in sommige niet veel vaster is dan eene gewone melk-pap, in anderen daarentegen het digtste gedeelte van een versch hersengestel in vastheid overtreft. Men heeft in sommige van deze gezwollen zelfs beenstof, welke zich in de gedaante van kleine zandkorrels vertoont, aangetroffen.

De kleur van het gezwel ondergaat aanmerkelijke veranderingen. Meestal stemt de kleur en vastheid der laatste verandering naauwkeurig met die der hersenen overéén; somtijds is een gedeelte van hetzelfde rooder en gelijkt meer naar vleesch, terwijl een ander gedeelte veeltijds met een stuk gestremd bloed overeenkomt. Ook heb ik dezelve van eene donkerbruine kleur waargenomen, en in een geval was dat gedeelte, hetwelk in den oogbol verborgen was, zoo wel als datgene, dat zich buiten denzelfden bevond donkerzwart gekleurd; slechts eenige graauwe strepen doormengden de donkere kleur zoo aanmerkelijk, dat ik mij zelve veel moeite gaf, om, ware het mogelijk, daarvan de oorzaak te ontdekken. Uit al datgene, wat ik kon waarnemen, meende ik in de eerste plaats het besluit te kunnen opmaken, dat zij uit eene ziekelijk veranderde afscheiding der

zwarte verfstoffe ontstaan was, dewijl zij bij eene naauwkeurige vergelijking met deze zelfstandigheid, wanneer zij beiden onder het vergrootglas gebragt werden, volkomen met dezelve overeenkwam. Zij bevleekte de vingeren of het papier met dezelfde donkerbruine kleur als de zwarte verfstof, en deelde ook dezelfde kleur aan het water mede. Nadat het gezwel gedurende eenigen tijd in het water geweekt was, ontbond zich een groot gedeelte van deze kleurende stof, en de nablijvende vaste zelfstandigheid kwam zoowel ten opzichte van hare uiterlijke gesteldheid, als met betrekking tot haar weefsel, met de gezwollen in andere gevallen, als met een gedeelte van de hersenen overéén. Ondertusschen wierp de dood van den lijder deze geheele *hypothese* omver, want bij de opvolgende ontleding van het ligchaam, bleek het, dat de lever door dezelfde ziekte was aangedaan, naardien de knobbelachtige massaas, welke zich in dezelfde gevormd hadden, hoofdzakelijk uit dezelfde donkerbruine mergachtige stof bestonden. (1).

In een geval, hetwelk FORD in het eerste Deel van de *London medical communications* beschrijft, en hetwelk een voorbeeld van dezelfde ziekte schijnt op te leveren, als diegene is, welke het onderwerp

(1) Men zie het zestiende Geval.

van dit geschrift uitmaakt, waren » *de gezwellen van het oog in eene donkere geleiachtige zelfstandigheid veranderd,*” en allerwaarschijnlijkst met den aard der stof van dat gezwel, op hetwelk ik hiervoren zinspeelde (1), zeer overeenkomstig, indien niet volkomen gelijk.

De ziekelijke veranderingen, welke in de *gezigtzenuwen* voorkomen, verdienen bijzonder in aanmerking genomen te worden.

In sommige gevallen behoudt de zenuw hare natuurlijke gedaante, terwijl zij dikker, vaster en harder wordt dan gewoonlijk, zij krijgt eene bruine, aschgrauwe kleur, en verliest het buisvormige aanzien, dat men in gezonde zenuwen met het bloote oog daarin kan waarnemen (2). In andere gevallen is de gezigtzenuw niet alleen in derzelver samenstel veranderd, maar zij verdeelt zich ook in twee of meer bundels, welker tusschenruimten door die ziekelijke stof, welke de zenuwbundels omgeeft, en met de deelen die in den oogbol bevat zijn, eene zamenhangende massa vormt, worden opgevuld. De vanééngescheidene deelen van de zenuw verliezen hun natuurlijk weefsel en

(1) Zie het twaalfde Geval.

(2) Men zie het eerste Geval.

hunne gewone kleur volkomen, doordien zij week en papachtig, en somtijds donkergeel van kleur worden (1). In sommige gevallen heeft de zenuw eene vleeschkleur en komt meer met het weefsel van de lever overeen. In vele gevallen kan men tusschen de schede der zenuw en derzelver mergachtig gedeelte geen onderscheid maken (2), terwijl men in andere omstandigheden veranderingen in de eene waarneemt, die men niet in het andere aantreft (3).

In het hiervoren genoemde geval (4) alwaar de in den oogbol bevatte deelen en het uitwendige gezwel eene aanmerkelijk donkere kleur hadden, bleef de schede van de zenuw onveranderd, doch het mergachtig gedeelte van dezelve had dezelfde donkerbruine kleur tot op de plaats, alwaar zij bij de wegneming van den oogbol werd doorgesneden. Na den dood van den lijder, welke ongeveer vijf maanden

(1) Zie het derde Geval.

(2) Men zie het zestiende Geval.

(3) REIL, welke een der nieuwste Schrijvers is, aan wien wij eene naauwkeurige beschrijving van het inwendig maaksel der zenuwen te danken hebben, heeft twee deelen onderscheiden, waaruit dezelve bestaan; te weten: het *Neurolemma* of de zenuwschede, welke het merg bevat, en het merg zelf.

(4) Men zie het zestiende Geval.

na de kunstbewerking inviel, vond men bij de ontleding van zijn lijk, dat deze buitengewone zwarte kleur van het mergachtig gedeelte der gezigtzenuw, tot aan de plaats, alwaar deze beide zenuwen met elkander vereenigd worden, zich uitstreckte; en hetgeen voor den Natuurkundigen van groot gewigt is, blijkt uit deze waarneming op eene overtuigende wijze, dat de gezigtzenuwen elkander niet overkruisen. De zenuw van het regter oog ontstond aan de regter zijde der hersenen, en was tot op de plaats, alwaar zij het netvlies vormt, gezond, terwijl de linker gezigtzenuw van de plaats, alwaar zij bij de wegneming van den oogbol werd doorgesneden, tot aan de vereeniging dezer beide zenuwen eene zwarte kleur bezat.

De meeste der opgenoemde nasporingen zijn inzonderheid in het werk gesteld, om de ziekelijke gesteldheid der weggenomene oogen des te beter te leeren kennen, en, ware het mogelijk, den voortgang van het gebrek te beteugelen. De gelegenheden, bij welke men ook de gezigtzenuw in de hersenen in de eerste tijdperken van het gebrek kon nasporen, waren zeldzaam. — Ik heb reeds melding gemaakt, dat het gebrek in het netvlies van het oog deszelfs oorsprong schijnt te nemen, ten

minsten werd hetzelfde in al die gevallen, bij welke de gezigtzenuw ziekelijk was aangedaan, als ook in diegenen, alwaar het gebrek zich nog zoo ver niet had uitgestrekt, in deszelfs maaksel veranderd gevonden. Er is mij slechts een enkel geval voorgekomen, waarbij noch het netvlies, noch de gezigtzenuw eenige verandering in derzelver samenstel ondergaan hadden (1). In het eene oog van dezen lijder was het netvlies geheel ontaard, in het andere werd eene *bleeke gestremde zelfstandigheid*, welke de plaats van het glasvocht gedeeltelijk innam en digt tegen het gezonde netvlies aanlag, aange- troffen.

Wanneer de gezigtzenuw ziekelijk is aangedaan, dan strekt deze verandering in derzelver maaksel zich meestal tot die plaats uit, alwaar de beide gezigtzenuwen zich met elkander vereenigen. In vele gevallen echter gaat deze ontaarding verder, doordien men de bedding der gezigtzenuw in eene onregelmatige, weeke, papachtige massa heeft veranderd gevonden. Eenige deelen van dezelve kwamen met de gezonde hersenen genoegzaam overeen, anderen daarentegen waren met bloed vermengd, en in sommige omstandigheden trof men

(1) Men zie het elfde Geval.

groote met bloed gevulde holten tusschen deze bedding en het aangrenzende gedeelte der hersenen, of in de zelfstandigheid van het gezwel zelve, aan. In eenige gevallen waren ook de hersenvliezen, ten aanzien van hunne natuurlijke samenstelling, veranderd. In het eene (1) namen twee donker roode vlekken op de uitwendige oppervlakte van het harde hersenvlies, tegelijk met twee dergelijke vlekken op het overeenstemmende gedeelte van het bekkeneelsvlies waar. Tusschen het spinnewebbenvlies en het vaatvlies der hersenen zag men eene menigte witte vlekken, die op eene onregelmatige wijze bijna over de gansche oppervlakte van de hersenen verspreid waren. Wanneer men dezelve opensneed, dan geleken zij naar kleine beurzen of gezwollen, waarin eene taaije, witte roomachtige stof werd aangetroffen. Van een soortgelijk verschijnsel is in de door FORD medegedeelde waarneming melding gemaakt. (2)

Wanneer eenige *lymphatike* klieren zijn opgezwollen, dan vindt men dezelve in eene zelfstandigheid veranderd, welke in alle opzigten met die-

(1) Men zie het tweede geval.

(2) Men zie het twaalfde geval.

gene overeenstemt, uit welke het gezwel van den oogbol en der hersenen bestaat. De mergachtige stof is in eene duidelijke beurs van dicht celwijsweefsel besloten. In sommige gevallen gaan de klieren voor den doodelijken uitgang van het gebrek tot verzwering over, en vormen eene onzuivere kwaad-aardige zweer (1), meestal echter sterft de lijder, voor dat de huid, welke het gezwel bedekt, is vernietigd geworden. Wanneer de verzwering der huid in een oorspronkelijk gezwel van dezen aard aan de uiterlijke ledematen plaats grijpt, dan groeit er spoedig eene sponsachtige massa uit dezelve voort, alhoewel ik in een geval een sponsachtig uitwas uit eene niet oorspronkelijk aangedane klier heb zien ontstaan, niettegenstaande de huid, welke de klier bedekte, tot verzwering was overgegaan.

3. *Geschiedenis van het gebrek.*

Eene omstandigheid, welke bij deze ziekte de meeste oplettendheid verdient, is de vroege leeftijd in welke zij verschijnt; want in eene reeks van vier en twintig gevallen, welke mij bekend zijn geworden, waren er twintig beneden de twaalf jaren.

(1) Plaat I. Fig. I.

Tot opklaring van deze gewigtige waarheid zal het niet ondienstig zijn, om op deze plaats eene waarneming van den beroemden DESSAULT aan te voeren, volgens welke een derde gedeelte van die lijders, welke in het *Hôtel Dieu* aan oogkanker geopereerd werden, den ouderdom van twaalf jaren nog niet bereikt hadden (1). » De oogkanker doet beide geslachten aan, en vertoont zich in alle leeftijden, alhoewel zij zich meer dan andere soortgelijke gezwellen tot de kindsheid bepaalt. Dit heeft de waarneming in het *Hôtel Dieu* bewezen, alwaar meer dan een derde deel der door DESSAULT geopereerde lijders, nog geene twaalf jaren bereikt hadden.

In het opstel, hetwelk BICHAT in de werken van DESSAULT, in het hoofdstuk over den oogkanker heeft medegedeeld, heeft hij geene pogingen gedaan om het onderscheid dezer ziekte bij kinderen en volwassenen te bepalen, maar alleen de de gewigtigste toevallen van den waren oogkanker opgegeven; ook heeft hij geen gewag gemaakt van het verschillend gevolg der kunstbewerking in deze onderscheidene leeftijden.

(1) Men zie de *Oeuvres chirurgicales de DESSAULT, par BICHAT*, Tom. II. Paris 1818, 84

De vroege leeftijd, in welken deze ziekte zich het meest vertoont, is een duidelijk bewijs, dat zij van den kanker verschilt, want de ware kanker doet meestal slechts bejaarde personen aan.

Wanneer kinderen door den *Fungus haematodes* worden aangetast, dan vindt men bestendig dat zij het gezigt reeds geheel en al uit het lijdende oog verloren hebben, vóór dat de ouders het gebrek zelf hebben opgemerkt. In eene groote menigte van gevallen echter, waarvan ik gelegenheid heb gehad de bijzonderheden waar te nemen, heeft de lijder eenen slag of stoot ontvangen, welke ontsteking ten gevolge had, en bij welke de gekleurde zelfstandigheid onder eene toenemende ontsteking binnen weinige dagen zichtbaar werd. In zoodanige gevallen waar het oog door geen uitwendig geweld is beledigd geworden, maakt eene zwakke opvulling der vaten in het wit van het oog, het eerste en eenigste kenbare toeval van het gebrek uit; somtijds is de regenboog vol vaten en van kleur veranderd, terwijl de oogappel te gelijken tijde zeer verwijd en onbewegelijk is. Het kind klaagt zelden over veel pijn, doch is veeltijds zwak en koortsig.

Wanneer personen, die reeds meer in jaren gevorderd zijn, door deze ziekte worden aangetast, dan

ontstaat zij gemeenlijk zonder blijkbare oorzaak, al hoewel ik vertrouw, dat zij ook somtijds door eenen slag of stoot op het oog wordt voortgebragt. Gelijk wij het bij de kinderen hebben waargenomen, begint het gebrek ook bij volwassenen met eene ligte roodheid in het oog en met een gedeeltelijk verlies van het gezigt. Beide toevallen nemen langzamerhand toe, zoodat de lijder eindelijk over eene onaangename drukkende pijn in het hoofd begint te klagen, welke dikwijls, inzonderheid des nachts zeer verontrustende wordt, en zelden eerder nalaat, dan wanneer het oog gebarsten is en de vochten zijn weggeloopt. In de meeste gevallen is slechts één oog door deze ziekte aangedaan. In de door WARE (1), HEY (2) en SAUNDERS (3) medegedeelde gevallen, werd er eenen korten tijd voor den dood eene miskleurigheid in het tweede oog waargenomen, doch in geen derzelven trof men na den dood eenig spoor van ziekelijke gesteldheid in de gezigtzenuw aan. In het geval van SAUNDERS was het netvlies in eene ont-aarde massa veranderd, niettegenstaande de gezigt-zenuw gezond gebleven was; in de gevallen van

(1) Men zie het vijftiende Geval.

(2) Zie het elfde Geval;

(3) Zie het achtste Geval.

WARE en HEY daarentegen, wordt uitdrukkelijk aangemerkt, dat het netvlies in eenen volkomen gezonden toestand is aangetroffen geworden. Hier uit laat zich nu eene gewigtige gevolgtrekking voor de oefenende Heelkunde afleiden, te weten: dat, wanneer het gebrek uit het netvlies, of uit eenig deel van de achterste oogkamer ontstaat, en zich geheel alleen tot deze deelen bepaalt, het leven des lijders alsdan door eene in dit tijdperk in het werk gestelde wegneming van den ziekelijken oogbol, kan gered worden.

Datgene, wat ik thans van de toevallen, der ziekelijke verschijnselen, en van de geschiedenis van den *Fungus haematodes in den oogbol* heb aangevoerd, kan eene algemeene kennis van de zeer merkwaardige verandering in het samenstel van dit werktuig verschaffen.

Om evenwel den bijzonderen aard van dit gebrek volkomen te verklaren, en eenige der belangrijkste zaken ten aanzien van de geschiedenis deszelfs op te helderen, zal ik eenige der gewigtigste gevallen, welke ik zelf heb waargenomen, breedvoerig beschrijven, en dan uit andere Schrijvers eenige gevallen overnemen, die, wel is waar, als kankerachtige ooggebreken zijn beschouwd geworden, doch mij als zoo vele

voorbeelden van dezelfde ziekte zijn voorgekomen.

EERSTE GEVAL.

Deze lijder was een kind van het vrouwelijk geslacht, nagenoeg drie jaren oud, wiens ouders mij verhaalden, dat hetzelfde veertien dagen te voren eenen slag op het linker oog had ontvangen, doch dat het reeds vóór dit toeval gevoelig en pijnlijk was geweest.

Bij het onderzoek van het oog, vond ik hetzelfde ligt ontstoken, en had het bijzondere aanzien van een blind oog. Hetgeen echter opmerking verdiende, was, dat de oogappel zich zeer verwijd voordeed, en dat men achter denzelven en op den grond van de achterste oogkamer eene bruingelee als vlokkige massa, welker oppervlakte ongelijk en gerimpeld was, en een aanmerkelijk bloedvat, hetwelk ik voor de middelpuntige slagader aanzag en dwarsch achter den oogappel henen liep, kon bespeuren. De voorste oogkamer had hare natuurlijke doorschijnenheid verloren, waarschijnlijk om dat het waterachtige vocht eenigzins met bloed gekleurd was. Het kind scheen eene goede gezondheid te genieten, en de pijn in het oog, waarover het

somtijds klaagde, scheen men uit den zichtbaren graad van ontsteking gemakkelijk te kunnen afleiden. Het gebrek kwam mij zoo zonderling voor, dat ik het niet waagde, eenige gissing omtrent deszelfs natuur te maken; ondertusschen hield ik het niet voor onwaarschijnlijk, dat de genoemde verschijnselen door eene uitstorting van *lymphæ* in den grond der achterste oogkamer zouden kunnen veroorzaakt zijn geworden. Ten einde de toevallen van ontsteking te verminderen, werden er uitwendig pijnstillende middelen aangewend, die dan ook de bedoelde uitwerking hadden. Intusschen keerde de ontsteking spoedig terug, en het kind klaagde over zulke hevige pijn, dat men den aanleg van bloedzuigers en stovingen voor noodzakelijk hield. Daar de toevallen echter gedurende den tijd van acht maanden, van den oorsprong des gebreks af aan, met zeer geringe veranderingen aanhielden, zoo ontwierp ik mij de volgende beschrijving van hetzelfde: » Het bruinkleurige ligchaam, hetwelk op den grond der achterste oogkamer is waargenomen geworden, heeft zich nu allengs naar voren bewogen, en ligt nu met den regenboog in hetzelfde vlak, terwijl het in hoedanigheid met eene laag van gestremde *lymphæ* volkomen over-

eenstemt. De oogbol schijnt grooter en onregelmatig opgezet te zijn. Het ondoorschijnende horenvlies heeft deszelfs glanzige, parelwitte gesteldheid volkomen verloren, en eene donkerblauwe kleur aangenomen; de oogappel is zoodanig verwijd, dat de regenboog tot eenen smallen band is ingekrompen. Het kind klaagt over eene aanhoudende onpasselijkheid, over pijn in het oog, en over een onvermogen om te gaan of zich staande te houden.”

Van dezen tijd af aan nam de oogbol in omvang toe, en in weinige weken kwam de regenboog en de bruinkleurige massa met het doorschijnende horenvlies in aanraking. In de daarop volgende vier maanden werd de oogbol zoo groot, dat hij door de oogleden niet meer kon bedekt worden; deszelfs gedaante was zeer onregelmatig, en men kon geene andere lijn van scheiding tusschen het doorschijnende horenvlies en den harden oogrok bespeuren, dan eene menigte aderspattige vaten, welke het laatste vlies bedekten, en als met eenen ring van inmondende vaten aan den omtrek van het eerste ten einde liepen. Op dezen zelfden tijd nam men ook eene kleine vlek van etter achter het doorschijnende horenvlies waar; dit vlies ging tot verzwering over, en binnen weinige dagen kwam er

een klein gezwel uit dezelve te voorschijn. Het gezwel had eene groote neiging tot bloeden, en door de uitstorting van eene zekere hoeveelheid gestremd bloed, kleefden het bovenste ooglid en den oogbol aan elkander.

Het gebrek begon er nu zoo verschrikkelijk uit te zien, dat men, om het leven van het kind te redden, besluiten moest, om den oogbol weg te nemen. Dit werd op de gewone wijze verrigt, zonder dat er daarbij staande de operatie iets bijzonders voorviel.

Ontleding van den Oogbol.

De oogbol werd daarna zorgvuldig ontleed. Hij had eene rolronde gedaante, doch eene onregelmatige oppervlakte. De geheele voorste oogkamer was vernietigd en met eene weeke sponsachtige massa, van eene onbepaalde samenstelling, opgevuld (1).

De gezigtzenuw (*a*) was buitengemeen vast en hard, van eene aschgrauwe kleur, en donkerder dan gewoonlijk; daarbij was zij ook zichtbaar in omvang toegenomen, niettegenstaande zij hare ronde gedaante behouden had. Aan de eene zijde derzelve bevondt zich eene verharde massa ter grootte eener tuinerwt

(1) Men zie Plaat II. Fig. 3.

welke waarschijnlijk niets anders was dan eene vergroote *lymphatike* klier; zij lag naauwkeurig op den oogbal en was zeer vast met denzelven verbonden. Men maakte eene insnijding door den harden oogrok, die echter ten opzichte van deszelfs maaksel geene verandering had ondergaan, en zich even zoo gemakkelijk als in den gezonden toestand van het vaatvlies liet afscheiden. Dit laatste vlies echter had deszelfs natuurlijke donkerbruine kleur verloren en speelde meer in het roode, welke verandering waarschijnlijk van het grooter getal van vaten afhing. Hierop poogde ik het vaatvlies van het netvlies af te scheiden, doch vond, dat hetzelfde met een vast ligchaam vereenigd was, op welks oppervlakte ik niets kon onderscheiden, dat met eene uitbreiding van zenuwmerg eenige overeenkomst had. Nu werd er eene loodregte snede dermate door den oogbol gedaan, dat dezelve benevens de gezigtzenuw in twee gelijke helften verdeeld werd. Hierdoor werd het blijkbaar, dat de achterste oogkamer, in plaats van hare natuurlijke vochten te bevatten geheel en al met eene digte massa was opgevuld, die de meeste overeenkomst met de zelfstandigheid der hersenen had. Sommige deelen waren papachtig en lieten zich door water gemakkelijk

oplossen, en dit gedaan zijnde, bleef er eene vezelachtige zelfstandigheid over, die zeer veel naar een los celwijsweefsel geleek. Wanneer deze massa werd opgeruimd, vond men eenige deelen die harder en vaster waren dan anderen, en in een gedeelte derzelven eene groote menigte van kleine beentkorrels (*c*). Het geheele gedeelte van het gezwel, hetwelk de achterste oogkamer innam, had zeer veel gelijkheid met de mergachtige zelfstandigheid; het voorste daarentegen, hetwelk het uitwendige sponsgezwel vormde, met eene weekte slijmpoliep, die zich even zoo gemakkelijk liet verdeelen als een stuk gelei. De gezigtzenuw scheen van een gelijkvormig vast maaksel te zijn, zoodat men de scheiding tusschen de zenuwschede (*neurolemma*) en het merg niet kon ontdekken. De harde oogrok bezat over het geheel deszelfs natuurlijke dikte en samenstelling.

Na de operatie greep er aanmerkelijke zwelling van de beide oogleden, en eene ontlasting van etterachtige stof uit de oogholte plaats; na verloop van ongeveer drie weken echter verminderde de

zwellings, de uitvloed van etter liet na, en de gezondheid van het kind verbeterde aanmerkelijk. Omtrent zes weken na de kunstbewerking klaagde het kind op het onverwachts over eene pijn in de oogholte, en den volgenden dag bespeurde men eene duidelijke zwelling van de oogleden, welke langzamerhand toenam. Het in de oogkuil bevatte gezwel wierd zoo groot dat het door de oogleden niet langer kon bedekt worden.

Genoegzaam op denzelfden tijd nam men ook een klein kliergezwel op de wang, tegenover het oor, en twee kleinere beneden de onderkaak aan dezelfde zijde waar (1).

Het gezwel in de oogholte en het kliergezwel namen naderhand in grootte toe, de gezondheid van het meisje nam meer en meer af, en nagenoeg zes maanden na de operatie overleed zij. Eenigen tijd voor haren dood bevond zij zich in eenen gevoelloozen toestand, sprak niet, en gaf geen het minste blijk van pijn.

Bij haar afsterven had het gezwel van de oogholte nagenoeg de grootte van een ganzenei. Twee derde gedeelten van hetzelfde waren door het zeer uitge-

(1) Men zie Plaat I. Fig. 2.

rekte bovenste ooglid bedekt; het overige had eene donkere kleur, en was van zulken afkeerigen stank vergezeld, dat het de meeste overeenkomst met een stuk verrot vleesch had.

Het voor het oor gelegen gezwel was aanmerkelijk in grootte toegenomen en de bekleedselen deszelfs miskleurig geworden. De klieren beneden de onderkaak hadden ook eene zeer aanzienlijke grootte bereikt.

Met behulp van D. BARCLAY werden de hersenen zoowel als de deelen, welke zich in de beide oogholten bevonden, naauwkeurig ontleed.

Ontleding van het ligchaam.

Bij de opening van de zijdelijke holten der hersenen, ontlastte zich eene hoeveelheid van vier tot vijf onsen eener doorschijnende kleurlooze vloeistof. De achterste gedeelten van de beddingen der gezigtzenuwen hadden hunne natuurlijke gesteldheid, doch op de plaats, waar de gezigtzenuwen zich met elkander op den turkschen-zadel vereenigen, vond men een gezwel van de grootte eener kastanje. De gedaante van hetzelfde was bijna bolrond, de oppervlakte eenigzins ongelijk, doch glad, en de kleur

meer geel dan men aan het zenuwmerg gewoon is aan te treffen.

Nadat men een fijn doorschijnend vlies, hetwelk het gezwel omkleedde, had weggenomen, vond men, dat de in hetzelfde bevatte deelen uit eene papachtige stof van eene zeer witte kleur, en eene gelijkvormige vastheid, bestonden. Door dezelve aan de dampkringslucht bloot te stellen, werd zij spoedig weeker, en liet zich gemakkelijk in water oplossen. Niets dat naar eene zenuw geleeleek was er ergens in dezelve te ontdekken, niettegenstaande de gezigtzenuwen op de eene plaats in dezelve in, en aan de andere zijde er weder uit gingen om door de voor haar in de oogkuilen bestemde gaten doortégaan. Op de plaats, alwaar de linker gezigtzenuw was doorgesneden, scheen er, nadat de hersenen waren weggenomen, eene soortgelijke stof uit het doorgesneden einde voort te komen. De gezigtzenuw kon een weinig vervolgd worden en zette zich spoedig uit, terwijl zij de kern van eene ziekelijk gevormde massa, welke uit spieren, bloed, eene vette zelfstandigheid en eene menigte van ronde lichamen bestond, uitmaakte. Deze massa was uitwendig met een matig vast, celachtig vlies, waarin zich eene stof bevond, gelijk die op den turkschen-zadel en

in de achterste oogkamer werd aangetroffen, omgeven.

Het gezwel dat zich op de wang voor het oor vertoonde, was noch met de algemeene bekleedselen, noch met de hetzelfde omringende deelen verbonden, en bezat alle uitwendige teekenen van eene opgezette *lymphatike* klier. Men deed eene insnijding in hetzelfde, en ontdekte toen eene papachtige stof, welke in alle opzigten met het gezwel der hersenen overeen kwam. Eene der klieren, welke zich onder de onderkaak bevinden, werd zorgvuldig uitgesneden, en bezat de algemeene kenteekenen van eene op de gewone wijze opgezwollene klier; wanneer men echter het uitwendig bekleedsel, dat uit vast celwijsweefsel bestond, doorsneed, vond men eene stof, welke met die in de overige gezwollen, volkomen overeen kwam.

TWEDE GEVAL.

In het tweede geval, hetwelk ik heb waargenomen, verscheen het gebrek insgelijks bij een meisje van omtrent twintig maanden ouderdoms, en de verschijnselen welke staande den geheelen loop van hetzelfde werden waargenomen, kwamen met diegenen, wel-

ke in het vorige geval zijn beschreven geworden, in vele opzigten overeen.

Men kon dezelfde bruine, of geele kleur, waarbij zich nog eene aanmerkelijke verwijding van den oogappel en het geheele verlies van het gezigt voegde, in den grond van de achterste oogkamer onderscheiden. Ofschoon men duidelijk kon bespeuren, dat het ondoorschijnende ligchaam allengskens tot den regenboog naderde, duurde het echter nog zeven maanden, eer de gedaante van den oogbol veranderde. Eindelijk werd hetzelfde zoo groot dat het nauwelijks door de oogleden kon bedekt worden; het bindvlies geraakte in ontsteking, en maakte eene plooi aan het onderste ooglid. De voorste oogkamer kreeg een donkergeele kleur, terwijl het ondoorschijnende ligchaam tot tegen het doorschijnende horenvlies naderde, en dezelfde geele kleur bezat, als het eerst aan hetzelfde was waargenomen.

Het mislukken van de kunstbewerking bij de wegneming van den oogbol in het vorige geval, nadat het doorschijnende horenvlies tot verzwering was overgegaan, en er eene sponsachtige massa uit dezelve was uitgegroeid, bragt mij tot de gedachten, om de operatie in een vroeger tijdperk van het gebrek te ondernemen. De kunstbewerking

werd derhalve vastgesteld, en naar de manier, welke DESSAULT (1) daartoe voorschrijft, om, namelijk, de vereeniging der beide oogleden aan den buitensten ooghoek vooraf los te maken, ten einde daardoor de beweging der oogleden gemakkelijker te maken en de operatie te begunstigen, volbragt. Nadat de oogbol, benevens eene vaste massa, welke met de gezigtzenuw verbonden was, was weggenomen, kon ik eene voortzetting van deze zelfstandigheid, welke door het gat voor de gezigtzenuw in de holte van het bekkencel drong, met mijnen vinger vervolgen, waarom ik geene verdere pogingen aanwendde, om nog meer van de ontaarde deelen weg te nemen.

Ontleding van den oogbol.

Door eene opening in het doorschijnende horenlies, welke daarin door het doortrekken van een draad, met oogmerk om de wegneming van den oogbol te begunstigen, ontstaan was, werd er eene groote hoeveelheid waterachtig, ligtgeel gekleurd vocht ontlast. De oogbol scheen na des-

(1) Zie deszelfs *Oeuvres chirurgicales*.

zelfs wegneming niet veel in gedaante veranderd te zijn. Eene naar vleesch gelijkende massa, ter grootte bijna van het laatste lid des middelsten vingers, omgaf de gezigtzenuw zoo volkomen, en was met dezelve en met de deelen welke den harten oogrok omringen, zoo vast verbonden, dat men de zenuw door deze massa tot in den oogbol vervolgen kon. Men deed eene snede door den oogbol en door de vleeschachtige massa, welke de gezigtzenuw omgaf, zoodat deze beide deelen daardoor in twee gelijke helften verdeeld werden (1); en terwijl men deze snede verrigtte, vloeide er eene naar het glasvocht gelijkende vloeistof naar buiten. Deze snede toont aan, dat de gezigtzenuw (*aa*) en het gezwel (*b*) in kleur van elkander verschilden. De zenuw was een weinig dikker en vaster dan gewoonlijk; derzelver kleur was veranderd; en hare zelfstandigheid donker vleeschkleurig, en bezat volstrekt geen teeken van eene gezonde zenuw (*aa*). Na derzelver ingang in het oog, kon men niets dat naar het netylies geleek, ontdekken, maar scheen tot eene massa op te zwellen, welke met diegene, waardoor de gezigtzenuw uitwendig omgeven was,

(1) Zie Plaat II. Fig. 1.

de meeste overeenkomst te hebben. Deze massa vulde de achterste oogkamer zoo sterk op, dat het vaatvlies uit deszelfs natuurlijke plaats gerukt, en in de gedaante van eenen onregelmatig gevormden zak (ccc) naar de voorste oogkamer gedreven werd. De in het gezwel gemaakte insnijding toonde aan, dat hetzelfde uit twee kwabben (dd) bestond, die door eenen vezelachtigen band, welke zich uit het midden der gezigtzenuw tot aan het vaatvlies uitstreckte, van elkander gescheiden waren; en het is wel waarschijnlijk dat het bloedvaten, of de middelpuntige slagader van het netvlies waren, welke dezen band vormden. Behalve deze twee duikelijke kwabben, strekte zich eenige dunnere deelen van het gezwel (eee) ter wederzijden tot aan het doorschijnende horenvlies uit, zoodat het vaatvlies in de ontaarde massa, als in eenen zak was ingesloten. Het gezwel kon overal, behalven daar, waar de gezigtzenuw den harden oogrok doorboort, van dit laatstgenoemde vlies (ff) worden afgescheiden; want op deze plaats was het zoo vast met den oogbol verbonden, dat het niet zonder verscheuring van denzelven kon verwijderd worden. De verschillende deelen der massa kwamen met gewoon zenuwmerg, hetwelk op

eene onregelmatige wijze met celachtige vezelen doorweven, en daardoor vaster was, zoodat het niet zoo gemakkelijk kon verdeeld worden als de hersenen, overeen.

De zwelling en ontsteking namen na de operatie spoedig af, doch na tien dagen verviel het kind in hevige stuiptrekkingen. Alhoewel deze toevallen in het geheel niet terug kwamen, had er zich echter weinige dagen daarna een duidelijk gezwel in de oogholte gevormd. Vijf en twintig dagen na de kunstbewerking stierf het kind, nadat het de hevigste toevallen van in wanorde gebragte verrigtingen der hersenen had ondergaan. De oogholte werd al-
lengs met een gezwel opgevuld, hetwelk de oogleden uitstreekte, doch niet van tusschen dezelve te voorschijn kwam. De krachten van het kind namen langzamerhand af, terwijl het ten zelfden tijde zeer vermagerde, en eenige dagen voor deszelfs dood kon het uit het linker oog niet duidelijk zien.

Ontleding van het lijk.

De deelen werden na den dood onderzocht, en ik vind mij verplicht den Heer THOMSON niet alleen voor zijnen geschikten bijstand bij de ontleding, maar ook voor het volgend verslag van hetgeen daarbij is waargenomen, mijnen openlijken dank te betuigen.

Nadat de algemeene bekleedselen enz. van het bekkeneel waren weggénomen, zag men eene menigte witte vlekken, van welke sommigen nagenoeg de grootte van eene engelsche schelling, doch alle eene kringswijze gedaante hadden, op het laatste. Twee derzelven hadden eene donkerroode kleur, en waren ruw en ongelijk op het gevoel. Het bekkeneelsvlies dat dezelve bedekte was dikker dan naar gewoonte en gemakkelijker van het been te scheiden. Op de uitwendige oppervlakte van het harde hersenvlies zag men twee donkerroode vlekken, welke met die van de uitwendige oppervlakte des schedels overeenstemden. Zij werden uit eene als sponsachtige zelfstandigheid, welke een weinig boven de oppervlakte van het harde hersenvlies verheven was, en uit georganiseerde *lympa* scheen te bestaan, gevormd. Na het harde her-

senvlies weggenomen te hebben, kwam er van tusschen het spinnewebbenvlies en het vaatvlies der hersenen, eene uitgestorte weiachtige vloeistof te voorschijn.

In dezelfde ruimte en bijna over de geheele oppervlakte der hersenen lagen eene menigte witte vlekken, welke ten aanzien harer grootte van die eenes speldenknops tot die eener groote erwt van elkander verschilden, op eene onregelmatige wijze over dezelve verspreid. Sneed men haar open, dan vond men dat zij kleine beursjes waren, welke een taai wit, naar room gelijkend vocht, in zich besloten. In de zijdelijke holte der hersenen was een weinig meer water dan naar gewoonte bevat. De *Plexus choroideus* was zeer verdikt, en dat gedeelte derzelve, hetwelk uit vaten bestaat, welke men voor waterblazen (*hydatides*) aanzag, was aanmerkelijk gezwollen, en in eene graauwwitte zelfstandigheid, gelijk die der hersenen, veranderd.

Toen men de hersen-zelfstandigheid, welke tegen de bedding der regter gezigtzenuw lag, wegnam, kwam er eene holte te voorschijn, welke eene aanmerkelijke hoeveelheid van zwart bloed in zich bevatte, en men kon in deze holte een gezwel voelen, hetwelk bijna de grootte had van een hoenderei, uit eene vaste zelf-

standigheid bestond, en welks bovenste vlakke den grond der holte vormde.

Daar dit gezwel met datgene hetwelk zich in de oogholte bevond, scheen verbonden te zijn, zoo werden de beenderen doorgezaagd, ten einde al de deelen op eenmaal met elkander te kunnen wegnemen. Men bewaarde dezelve tot zoolang in sterken brandewijn, dat zij eene zekere vastheid verkregen hadden; waarna men door alle deelen eene loodrechte snede maakte, welke ons het volgende deed waarnemen.

De gezwollen welke zich in de hersenen en in de oogholte bevonden, waren door middel van de gezigtzenuw met elkander verbonden en maakte als het ware slechts een gezwel uit. Het achterste gedeelte deszelfs was week en kwam in alle opzichten met de hersenen overeen; het overige daarentegen bestond uit eene roode en naar oogenschijn zeer vaatrijke massa van eene groote, doch gelijkvormige vastheid, welke bij een oppervlakkig onderzoek zeer veel naar de lever geleek. Men kon in de geheele massa nergens iets zenuwachtigs ontdekken, behalven voor het gezigtzenuwgat, alwaar men eene bundel van zeer onduidelijke zenuwvezelen, welke de gezigtzenuw schenen te vormen, waarnam. De uit

het gezwel voortkomende zenuw was veel grooter dan naar gewoonte, doch in derzelver maaksel niet zeer veranderd. Dat gedeelte derzelve, hetwelk door het beenige kanaal ging, scheen door den tegenstand van het been in deszelfs uitbreiding betengeld geworden te zijn. Het gezwel dat in de oogkuil lag, had eene ronde gedaante en bijna de grootte van den oogbol en kwam met het vaste gedeelte van het andere gezwel overeen. De gezigtzenuw kon, hoewel niet ver, in het gezwel der oogholte vervolgd worden, en liep daar ter plaatse, waar zij bij de wegneming van den oogbol is doorgesneden geworden, als op eens ten einde; het scheen als of hier het middelpunt der ontaarde massa geweest was.

In de afbeelding, welke RUSSEL wel voor mij heeft gelieven te bezorgen, zijn de verschillende deelen, welke hiervoren bij de ontleding der gezwellen zijn verklaard geworden, met de grootste naauwkeurigheid en juistheid afzonderlijk voorgesteld: *a* is het achterste gedeelte van het in de hersenen gelegen gezwel, hetwelk week en aan deszelfs einde gerimpeld was. Bij *b* bespeurde men iets dat naar zenuwvezelen geleeke; en bij *c* heeft de zenuw eene meer aanmerkelijke uitgebreidheid dan naar gewoon-

te, en het stuk tusschen *c* en *d* liep door het beenige kanaal: *e* is het gezwel, hetwelk zich in de oogholte bevond; men ziet de gezigtzenuw in deszelfs zelfstandigheid ingaan en bij *f* ten einde loopen, alwaar zij bij de wegneming van den oogbol is doorgesneden geworden.

DERDE GEVAL.

De lijder, van wien thans zal gesproken worden, is door D. BROWN, een aan het koninklijk Hospitaal te *Edinburgh* aangesteld Heelmeester behandeld geworden, van wien ik verlof heb gekregen om dit geval openlijk bekend te maken. Hetzelve verklaart de merkwaardige overeenstemming van dit verschrikkelijk gebrek in bijzondere gevallen op eene overtuigende wijze en wel bijzonderlijk de veranderingen in het maaksel van de gezigtzenuw.

Het meisje was twee jaren oud, en de vader, een zeer verstandig man, gaf van de ziekte het volgende bericht:

Reeds voor negen maanden nam men toevallig waar, dat het regter oog deszelfs natuurlijke kleur verloren, en eene groene, gelijk men die in katten oogen bespeurt, had aangenomen. Drie maan-

den lang bleef dit toeval onveranderd, uitgenomen dat de groene kleur zichtbaarder werd. Spoedig daarna verloor de geheele voorste oogkamer hare natuurlijke doorschijnendheid, en werd zoo duister, dat men de verschillende in haar bevatte deelen niet kon onderscheiden. Gedurende vijf maanden hield deze verduisterde gesteldheid van de voorste oogkamer aan, terwijl de oogbol eenigzins opzwol, en er ten einde van dien tijd een weinig etter in het voorste gedeelte van denzelfven zich vertoonde, welke ten laatsten door eene verzwering van het doorschijnende horenvlies ontlast werd. Hierop begon er een sponsachtig uitwas uit de zwerende plaats voort te komen, en de oogbol zijne natuurlijke gedaante geheel te verliezen. Het gezwel nam langzamerhand zoodanig in grootte toe, dat het voor een aanmerkelijk gedeelte voorbij den rand der oogholte uitsprong en de oogleden van elkander dreef. Het bezat eene onregelmatige gedaante, doordien het uit verschillende afgezonderde massa's bestond, die een weinig van elkander verwijderd waren en in eene gemeenschappelijke kern zamenkwamen.

De oppervlakte der verschillende deelen was glad, uitgezonderd op die plaatsen alwaar zij met

gestremd bloed bedekt was. Er ontlastte zich eene dunne stinkende scherpe stof, en het oog bloedde bij de geringste wrijving; daarbij kon men geen het minste spoor van den oogbol waarnemen. Het kind was verdrietig en kermde bestendig, hoewel deszelfs gezondheid voor het overige niet zeer geleden had. Daar men de wegneming als het beste middel beschouwde, om eene genezing tot stand te brengen, zoo werd de operatie door D. BROWN ondernomen. Men vond daarbij dat het gezwel door middel eener vaste massa met de gezigtzenuw en met den boezem van het wiggebeen verbonden was, zoodat men dezelve alvorens moest doorsnijden, eer men den oogbol kon wegnemen.

Ontleding van den oogbol.

Bij het uitwendig onderzoek van de ontaarde massa nam men geene gelijkheid van dezelve met het natuurlijk zamenstel van het oog waar. De harde oogrok en de gezigtzenuw waren met een gezwel, dat bijna een' duim in de middellijn had, vast en weêrstand biedend op het gevoel was, en eene onregelmatige, hoekige gedaante bezat, volkomen omgeven. Toen men dat gedeelte van het

gezwel, hetwelk bij de operatie was doorgesneden, onderzocht, vond men, dat een gedeelte van hetzelfde eenige overeenkomst met de gezigtzenuw had. Men sneed de gansche massa in diervoeg door, dat dezelve, tegelijk met de gezigtzenuw in twee gelijke helften (1) verdeeld werd. Deze snede vertoonde een' onvolkomen omtrek van het ondoorschijnende horenvlies (aaaa), doordien het gezwel uit de geheele inwendige oppervlakte van hetzelfde, en uit de groote massa, welke de gezigtzenuw omgeeft, naar buiten was gegroeid. De gezigtzenuw was in de massa van het gezwel volkomen ingewikkeld, en scheen als in twee deelen gesplitst te worden, doordien het gezwel, hetwelk zich in den oogbol, en datgene, hetwelk zich buiten denzelfden bevond, met elkander vereenigd waren, en eene massa vormden, welke de beide deelen van de zenuw van elkander scheidden. Een van deze deelen was met den harten oogrok (b) verbonden; het andere scheen van denzelfden afgescheiden, en was, voor zoo ver men zulks kon nagaan, volkomen in het gezwel (c) besloten. Het uitwendige vlies van

(1) Zie Plaat II. Fig. 2.

de zenuw was wit van kleur, en zeer vast met de ontaarde massa verbonden. Het inwendige gedeelte van de zenuw bestond uit eene weeke, sponsachtige zelfstandigheid, welke over het geheel geel van kleur, doch op sommige plaatsen bleeker was, en op anderen met donkere galsteen overeen kwam. Elk gedeelte van het gezwel had een mergachtig voorkomen, en was overal, zoo wel met de uitwendige als met de inwendige oppervlakte van het ondoorschijnende horenvlies verbonden.

Vijf dagen na de operatie bespeurde men eenen aanmerkelijken graad van roodheid en zwelling aan de oorklier, welke echter na de aanwending van bloedzuigers wederom verdween. D. BROWN verhaalde mij, dat het gezwel eenige weken daarna weder uit de oogholte begon uit te groeijen, en dat het gezwel aan de wang grooter werd. Spoedig daarop stierf het kind, doch daar deszelfs woonplaats van de stad verwijderd was, kon men de hersenen niet onderzoeken.

VIERDE GEVAL.

Deze lijder is door ASTLEY COOPER behandeld geworden, die de goedheid heeft gehad, mij de teekening van het gebrek, welke zich op de eerste Plaat Fig. 1 bevindt, toe te zenden. Dit geval geeft een sprekend voorbeeld van de buitengewone grootte, welke de *lymphatieke* klieren in deze ziekte somtijds bereiken. Voor dat COOPER om raad gevraagd werd, was het gebrek reeds zoover gevorderd, dat men geene poging, om hetzelfde met eenige hoop van beterschap weg te nemen, in het werk kon stellen; daarom werd hetzelfde geheel aan zich zelf overgelaten. Voor dat de lijder stierf, bevond zich het gezwel, hetwelk in de afbeelding als uit de oogholte voortkomende, wordt voorgesteld, als ook het buitengewone groote kliergezwel van de onderkaak, in eenen staat van volkomene versterving. Om die reden werd COOPER verhinderd, om de deelen na den dood op eene voldoende wijze te onderzoeken; evenwel is de ware natuur van het gebrek zoowel uit de ziekelijke gesteldheid van de hersenen en inzonderheid van de bedding der gezigtzenuw, als uit de uitwendige kenteekenen met genoegzame zekerheid af te leiden.

VIJFDE GEVAL.

Dit geval is mij door SMITH, Heelmeester te *Appin* in *Argyllshire* als eene bijzondere ziektekundige waarneming, welke een ander duidelijk voorbeeld van den *Fungus haematodes* aan den oogbol oplevert, medegedeeld. Ik verhaal het geval met de eigene woorden van SMITH » voor dat ik het gebrek zag, had hetzelfde reeds eene aanmerkelijke grootte bereikt, waarom ik slechts datgene, wat mij van deszelfs verloop is bekend geworden, kan mededeelen. De lijder was een jongeling van acht of negen jaren oud. Het gebrek vertoonde zich het eerst in het begin van Augustus 1805 met eene ontsteking aan het oog, en eene hevige hoofdpijn, welke zich inzonderheid aan het voorhoofd, en wel aan de zijde van het ziekelijk aangedane oog, deed gevoelen. Het verdient misschien eenige opmerking dat er op dien zelfden tijd een zekere graad van oogontsteking onder den gemeenen man heerschte. Van wege de armoede der ouderen werd er op dien tijd geene geneeskundige hulp tegen dit ongemak aangewend. De Heelmeester lag eene spaanschevliegpleister in de slaapstreek, en op het oog eene oplossing van

azijnigzuur lood. Door deze middelen werd de ontsteking wel verminderd, maar de pijn in het voorhoofd duurde even hevig voort, als voorhenen. Ondertusschen bespeurde men dat het oog begon te zwellen, en dat er zich op eenigen afstand van den oogappel eene witte vlek vertoonde. Nu begon de zwelling van het oog sterk toe te nemen, zoodat hetzelfde uit de oogholte werd uitgedreven. Het kind had gedurende den nacht vele aanvallen van schrik, een volkomen gemis van slaap, in den loop van den dag neiging tot braken, en eenen afkeer tegen alle vleeschspijzen. In dit tijdperk der ziekte, werd ik tegen het einde der maand September verzocht, om het kind te bezoeken. Ik vond hetzelfde zeer uitgeteerd, en den oogbol buiten de oogholte uitpuilen. Op het uiterlijk aanzien geleeke dezelve naar een tot verzwering overgegaan blaauwkleurig gezwel, hetwelk de helft van de wang bedekte en eenen dunnen stinkenden etter ontlastte. Ik schreef *kina*, *opium* en *portwijn* voor, en verbond het oog met de eenvoudige zalf, waarbij een weinig *roode praecipitaat* gemengd was. Het gezwel nam dagelijks in omvang toe, tot dat het eindelijk de geheele wang bedekte en tot aan de kin zich uitstreckte. In

dezen toestand ondersteunde men hetzelfde met een verband, doch wanneer men dat voor eenigen tijd wegnam, ontstonden er de hevigste pijnen. Ik verzocht den bijstand van een' Geneesheer, en toen dit was toegestaan, sloeg ik de wegneming van den oogbol als onvermijdelijk voor. Daar de ouderen intusschen hunne toestemming tot deze kunstbewerking niet geven wilden, stierf het kind eindelijk in November zeer ellendig. De omtrek van het gezwel bedroeg, voor zoover ik mij nog herinner, tien tot elf duimen.

ZESDE EN ZEVENDE GEVAL.

De Heer JOH. BURNS, van wien ik reeds als van den eersten Schrijver, die eene breedvoerige beschrijving van dit gebrek aan de onderste ledematen gegeven heeft, heb melding gemaakt, heeft de goedheid gehad mij de twee volgende gevallen van *Fungus haematodes* aan den oogbol, welke met de reeds genoemde eene groote overeenkomst hebben, mede te deelen.

EERSTE GEVAL. » De zieke was een meisje van elf jaren. Het gebrek begon met eene verwijding van de voorste oogkamer, eene vermeerderde af-

scheiding van tranen, en eene groote gevoeligheid voor het licht. Spoedig daarop werd het oog rood en pijnlijk, het doorschijnende horenvlies meer uitpuilende, en uit deszelfs oppervlakte ontlastte zich eene stinkende stof.”

» Gedurende eenige maanden bleef het gebrek genoegzaam onveranderd, doch eindelijk begon de oogbol zich te vergrooten. Het doorschijnende horenvlies brak door, en er ontlastte zich eene bloedige *lymphe*, waardoor de oogbol een weinig zamenviel; kort daarna vertoonde er zich een sponsachtig uitwas, de pijn nam in den beginne aanmerkelijk toe, en er vloeide dagelijks eene groote hoeveelheid eener stinkende stof uit het gebrek. De gezondheid nam langzamerhand af, en de Heelmeester zoowel, als de lijdere, die over het nutteloos gebruik der geneesmiddelen mismoedig geworden waren, besloten tot de wegneming van het gezwel. De operatie werd verrigt, doch de traanklier werd in de oogholte teruggelaten, hoewel ik niet zeggen kan met welk oogmerk zulks geschied is. De oorzaak van den dood heb ik niet kunnen gewaar worden.

TWEEDE GEVAL. De tweede lijder was een jongeling van zestien jaren. In zijne kindsheid be-

speurde men iets, dat naar eene vlek in het doorschijnende horenvlies geleek, waarop de oogbol spoedig begon te zwellen, en het gezigt geheel verloren ging, alhoewel de pijnen niet zeer aanmerkelijk waren. Ongeveer een half jaar voor dat de wegneming van den oogbol ondernomen werd, nam de zwelling deszelfs de overhand; hij berstte open, er ontwikkelde zich een sponsgezwel, en welhaast had de oogbol de gedaante van eene bloemkoolstruik. De oogleden groeiden met den oogbol zamen. Men nam het oog weg, en de lijder bevond zich naar allen schijn in drie weken tijds genezen. Na twee jaren echter keerde hij met eene groote sponsachtige zweer, welke aan den buiten ooghoek ontstond, en hem eindelijk van het leven beroofde, in de stad terug.

ACHTSTE GEVAL.

De volgende waarneming is mij door den Heer SAUNDERS, Leeraar in de Ontleedkunde aan het St Thomas-Hospitaal en Stads Oogmeester, medegedeeld geworden. Zij bevat eene naauwkeurige beschrijving van den loop, en der bij de ontleding waargenomene uiterlijke gesteldheid van eenen aan

het eene oog reeds ver gevorderden *Fungus haematodes* en van dien aan het andere oog in een vroeger tijdperk der ziekte.

Toen ik de lijder *E. E.* voor de eerste maal zag, had hij den ouderdom van negen maanden bereikt, en op dezen tijd nam het gebrek in het linker oog, hetwelk wel niet ontstoken, doch een weinig vergroot en vaatrijk was, eenen aanvang. Inzonderheid was de regenboog vol van bloedvaten, en de oogappel zeer verwijd en onbewegelijk. Het netvlies vertoonde zich in het achterste gedeelte van het oog gelijk eene zilveren plaat. Het oog was blind, alhoewel er weinig of geene pijn aanwezig was, en de lijder voor het overige eene goede gezondheid genoot.

Op den ouderdom van vijftien maanden werd het regter oog insgelijks aangedaan en bood dezelve verschijnselen aan. Het linker oog was nu meer veranderd. Het kristalvocht was uit deszelfs plaats gerukt, en lag in eenen verduisterden staat in het onderste gedeelte van het glasvocht. Bijna drie maanden voor deszelfs dood nam het linker oog, hetwelk gedurende eenigen tijd zeer gevoelig was geweest, spoedig in grootte toe, en begon in de gedaante eener roode massa, welke eindelijk de

uitgebreidheid van eenen grooten appel bereikte, van tusschen de oogleden naar buiten te dringen. Ongeveer veertien dagen voor zijn overlijden, verviel hij in eenen staat van gevoelloosheid (*stupor*), uit welken hij van tijd tot tijd met geschrei opvloog, geraakte zeer ligt in stuipen, en stierf in eenen aanval derzelve. Eenige dagen voor zijnen dood onderzocht ik het regter oog en vond, dat datgene, wat vooraf den schijn van eene metalen holle plaat in de rigting van het netvlies had gehad, naar voren was gedrongen, en waarschijnlijk alles, wat achter den regenboog gelegen was, opvulde. Het genoemde ligchaam scheen den regenboog aan te raken, en gaf aan het oog het voorkomen, als of er eene witgraauwe staar met eenen verwijden oogappel aanwezig was. Deze gesteldheid was echter slechts schijnbaar, doordien het vreemde ligchaam alleen de ruimte van het glasvocht innam, en de *Lens* hare natuurlijke ligging en doorschijnenheid behouden had.

Ontleding van het lijk.

Nadat men het gezwel van het linker oog in verschillende rigtingen had doorgesneden, vond men,

dat hetzelfde uit eene harde, vezel- en vaatachtige massa bestond. Van de oorspronkelijke deelen van het oog kon men er geen een bekennen, en toen men het hoofd geopend had, ontdekte men, dat het gebrek zich langs den loop der linker gezigtzenuw tot aan den zenuwknoop had uitgestrekt. Deze zenuwknoop was geheel en al tot een bloederig en al te week gezwel overgegaan, dan dat men hetzelfde met het mes zou hebben kunnen onderzoeken; want, niettegenstaande men de ontleding kort na den dood verrigtte, vloeide het echter bij de minste aanraking uiteen. De holligheden der hersenen waren buitengemeen groot en vol water, en het *ganglion* geheel en al ontaard, uithoofde hetzelfde in het zoo even gemelde gezwel was veranderd geworden. De linker gezigtzenuw was echter van dezen zenuwknoop af, tot aan derselver bedding, uit welken zij haren oorsprong neemt, gezond; terwijl de regter aan beide zijden van denzelfden in eenen natuurlijken staat werd aangetroffen.

Als bijvoegsel tot de boven beschrevene gevallen, zal het mijn's oordeels niet ondienstig zijn,

eenige andere waarnemingen van verschillende Schrijvers, die, alhoewel zij met den bijzonderen aard van het gebrek niet bekend waren, daarvan echter eene naauwkeurige beschrijving gegeven hebben, mede te deelen. Daar deze gevallen niet alleen de gewigtigste trekken in de geschiedenis dezer ziekte ophelderen, maar ook tot belangrijke gevolgtrekkingen voor het beoefenend gedeelte der Kunst kunnen aanleiding geven, zal ik eenige der breedvoerigst beschrevene hier aanvoeren, dewijl dezelve in schriften worden aangetroffen die door een ieder niet kunnen gelezen worden, of onder waarnemingen van andere genees- en heilkundige ziekten verspreid zijn.

De twee eerste waarnemingen zijn mij door den Heer WISHART, die dezelve uit de *Ophthalmologische Bibliothek* van K. HIMLY en J. A. SCHMIDT (B. 2. St. 1 S. 59 ff.) getrokken heeft, goedgunstig medegedeeld.

De voornaamste bijzonderheden van deze waarnemingen zijn :

Dat het eerste voorwerp een meisje van twee jaren (een soldaten kind) en het andere een jongen van vijf jaren (de zoon van den Opzigter der Keizerlijke Porselein Fabriek te *Wenen*) was. Beide

kinderen waren *scrofuleus* en hadden een' aanleg tot engelsche ziekte. Bij beiden trad ook de gedaante-verwisseling van het oog met eene ontsteking van hetzelfde, in het begin van den winter des jaars 1801, in.

Ik had geene gelegenheid gehad om den loop der oogontsteking waar te nemen, naardien ik de beide kinderen niet vroeger heb te zien gekregen, dan nadat de zwelling van den oogbol en deszelfs uitdrijving uit de oogholte reeds had plaats gegrepen. — Het laatste toeval (*exophthalmia*) was met eene gedurige onrust, slapeloosheid, verloren eetlust, eene drooge heete huid, een' kleinen snellen pols, eene onophoudelijke halfzijdige hoofdpijn, en met eenen, dan eens zeldzamen, dan weder menigvuldigen stoelgang vergezeld.

Alle vliezen van den naar buiten gedrongen oogbol waren buitengemeen gezwollen, donkerrood, het horenvlies vernield, de regenboog met eene laag van etter bedekt en de oogbol zelf zoo hard, als een billardbal. Langzamerhand werden de vochten van het oog ontlast, het kristallijne ligchaam viel naar buiten, en het glasvocht ontlastte zich mede van tijd tot tijd. Desniettemin staande nam de zwelling van de oogvliezen

in dezelfde evenredigheid toe, als de vochten van hetzelfde verloren gingen. Het bovenste en onderste ooglid werden door de naar vleesch gelijkende massa, in welke de vliezen van het oog veranderd waren, zoodanig uit derzelve plaats gedreven, dat men geen van beiden meer zien kon.

Het soldatenkind was tot op dezen tijd aan zichzelf overgelaten geworden. De jongen werd door Geneesheeren behandeld, waarvan de een, toen de uitzakking van den oogbol begon plaats te grijpen, eene insnijding in het oog maakte, met voornemen om het daarin bevatte water of den opgesloten etter naar buiten te ontlasten. Na de insnijding nam de ontaarding van den oogbol veel spoediger toe, en bereikte eenen verschrikkelijken omvang, dewelke bij het soldatenkind nooit tot die uitgebreidheid kwam.

De toenemende vergrooting van de in vleesachtige uitwassen veranderde oogen, stond bij beide kinderen in eene klaarblijkelijk omgekeerde reden tot de voeding hunner lichamen; want, hoemeer het vleesachtig uitwas toenam, des te meer vermagerde het ligchaam. De jongen, bij wien het gezwel zoo buitengewoon uitspatte, bevond zich echter ongelijk veel beter dan het soldatenkind,

hetwelk ongetwijfeld aan eene zorgvuldige verpleging, warmte en de geschikste voedselen moet toegeschreven worden.

Bij beide kinderen was de vraag: of men de aldus ontaarde oogen niet uit de oogholten zoude wegnemen? Bij beiden stond de hooge graad van direkt verzwakte levenswerking de operatie in den weg, naardien dezelve niet zonder aanmerkelijk verlies van bloed had kunnen verrigt worden; daarenboven had men alle reden om te vrezen dat een gemis van drie tot vier onsen bloeds bij beide kinderen onder de operatie stuiptrekkingen zouden verwekken, die welligt eenen plotslingen dood zouden kunnen veroorzaken.

In beide gevallen beproefde men de bijtmiddelen, welke echter oogenschijnlijk nadeelige uitwerkingen voortbragten. In de eerste plaats maakte ik met voorzigtigheid van het *cosmische-poeder* gebruik, doch daar hetzelfde de vleesachtige uitwassen slechts oppervlakkig aantastte en den groei van het gebrek veeleer begunstigde, zag ik van de verdere aanwending deszelfs af. Vervolgens beproefde ik een mengsel van ongebluste hongarsche kalk, bijtsteen en zeep in de gedaante eener zalf, en tastte het uitwas daarmede bij gedeelten aan.

Dit mengsel werkte zeer doordringende, hoemeer ik nogthans van het gezwel verteerde, des te sterker groeide het uit den grond weder op. Ik zeg: *des te sterker*, omdat ik in eenen bepaalden tijd nooit zoo veel van de massa kon vernielen, als er in dien zelfden tijd uit den grond van het gezwel op nieuw werd voortgebragt. Het was even als of men een plantdier verdeelde, dat des te sterker in wasdom toeneemt, hoemeer men hetzelfde in verschillende stukken verdeelt.

Toen de zwakte der levenswerking in het tweejarig kind genoegzaam den hoogsten graad bereikt had, en men het gebruik der uitwendige middelen geheel had terzijde gesteld, stond de groei van het uitwas stil, en in plaats dat de ontaarde massa vooraf meer en meer toenam, nam zij nu langzamerhand af. De donkerroode vleesachtige massa begon zwartachtig, en op de oppervlakte met korsten bedekt te worden, als hetware te bederven, en stukswijze af te vallen. Wanneer eene dergelijke bedorvene laag was afgevallen, onderging eene tweede dezelfde verandering, en dit duurde zoolang, tot dat de oogholte bijna geheel ontledigd was. Slechts diep in het achterste gedeelte derzelve lag een overblijfsel van het ondoorschijnende

horenvlies in een klompje bijeengetrokken. Toen het zoover gekomen was, stierf het kind geheel uitgeteerd.

De vijfjarige jongen leefde nog zes weken langer dan het twee jarige meisje. Ook bij dit kind stond de groei van het gezwel stil, toen de zwakte der levenswerking eenen zekeren graad bereikt had. Zoodra de zwakte evenwel nog meer toenam, begon het hierboven genoemde bederf zich insgelijks in eenige deelen van het gezwel te ver- toonen en de ontaarde massa in uitgebreidheid te verminderen. Deze massa had nogthans slechts weinig van haren omvang verloren, toen de jongen onder de verschijnselen van den hoogsten graad van zwakte, zacht ontsliep.

Na den dood liet ik de lichamen van beide kinderen door den bekwamen Prosector der Akademie, den Heer ABENDROTH, onder mijn opzicht ontleden, en vond:

*A. Verschijnselen van de afnemende gedaante-
verandering bij het tweejarige kind.*

Aan de oogleden geene oogharen meer, de beide kraakbeenige boogen der oogleden in de huid versmolten, de oogleden in volkomene huidplooiën zamengesloten, de kringpier derzelven en de ophogter van het bovenste ooglid geheel en al vernietigd, gelijk ook de traanbuizen; verder geen traanheuvel, geene traanklier en slechts een klein bewijs van traanstippen.

Wanneer men de oogholte van achteren geopend had, trof men noch eenig spoor van oogspieren, noch eenig blijk van de velen der in de oogholte intredende zenuwen aan. Even zoo min vond men eenig overblijfsel van de oogslagader en van de gelijknamige ader.

Het belangrijkste verschijnsel blijft nog altoos het tot een klompje ingekrompen overblijfsel van het ondoorschijnende horenvlies, hetwelk nog met de schede, door welke de gezigtzenuw loopt, verbonden was. Toen ik deze schede met voorzigtigheid opende, en tot aan het ingekrompen gedeelte van het oog vervolgde, trof ik in dezelve nauwelijks nog eenig spoor van de gezigtzenuw

zelve aan, maar eene geringe hoeveelheid van eene bijna vloeibare geleiachtige massa, welke nog veel papachtiger was, dan de reukzenuw over het algemeen pleeg te zijn. Ondertusschen verkeerden de hersenen in eenen volkomenen staat van gezondheid, jazelfs kon men aan de bedding der gezigtzenuw geene de minste afwijking ontdekken.

*B. Verschijnselen van de toenemende gedaante-
verandering bij den vijfjarigen jongen.*

De huid van het bovenste en onderste ooglid was naar alle zijden zoodanig met den omtrek en de oppervlakte van het uitwas ineengesmolten en over hetzelfde uitgebreid, dat men duidelijk kon bespeuren dat er van den kant der gezonde huid eene neiging bestond, om het geheele gezwel in te sluiten. Het kraakbeen aan het bovenste en onderste ooglid was in de huid versmolten; daar dezelve echter zeer sterk uitgerekt was, vertoonde er zich eene gebogene, eenigzins verhevene streep, aan welke men nogthans geen spoor van oogharen meer kon waarnemen. De ingang tot de traanbuiszen werd door een met stippen voorzien groefje, aangeduid. Aan het bovenste derde gedeelte van het uitwas hing een zwart, vast klompje, het

overblijfsel van den oogbol, hetwelk niets anders was, dan het ingekrompen, half verdroogde, ondoorschijnende horenvlies. Rondom dit overblijfsel zag men verscheidene groeven, die door den afval van afzonderlijke bedorvene gedeelten van het uitwas veroorzaakt waren; en nog scheidden zich eenige brokken van hetzelfde af.

Ter plaatse, alwaar de beide oogleden naar den kant van den neus en naar de zijde der slapen met elkander vereenigd worden, bood het bindvlies van het oog een merkwaardig verschijnsel aan. Op deze plaatsen namelijk, was hetzelfde in eene, eenen halven duim dikke, spekkige massa veranderd, en op het naauwst met het uitwas verbonden.

Nadat de oogholte van achteren was geopend geworden, vermenigvuldigden zich de belangrijkste verschijnselen.

a.) De gansche oogholte werd door den grond van het gezwel opgevuld, en alle deelen van het bewerktuigd voortbrengsel waren zoodanig in en onder elkander overgegaan, dat een geoefend Ontleder slechts nog eenige sporen van het voormalig natuurlijk bestaan kon vermoeden.

b.) De oogspieren waren gezamentlijk in eene vaste, korrellige celachtige zelfstandigheid veranderd.

c.) In deze korrelige celachtige zelfstandigheid waren roode takwijze strepen verspreid.

d.) Noch bloedvat noch zenuw was op eene kenbare wijze uitgedrukt. De roode takwijze strepen trof men juist op die plaats aan, alwaar de eerste tak van het vijfde paar hersenzenuwen, de beweegzenuw van het oog, de afleidende zenuw, en de katrolzenuw zich met elkander vereenigen.

e.) Het veelvuldige celwijze weefsel, hetwelk tusschen de spieren van den oogbol en het bovenste ooglid, en over het algemeen in de oogholte zich bevindt, was volkomen in eene spekachtige massa, welke zich van binnen naar buiten uitbreidde, veranderd.

f.) Ook was het bindvlies en de traanklier, van wien korrels men niets bespeuren kon, tot eene dergelijke spekachtige massa overgegaan.

g.) Het belangrijkste verschijnsel van allen bood

ook hier de gezigtzenuw aan, dewijl geene der zenuwen derzelver zelfstandigheid heeft kunnen behouden, en zij daarentegen slechts voor een gedeelte is veranderd geworden. Deze beginnende verandering in de gezigtzenuw, was alleenlijk in eene neiging tot derzelver verlenging te bespeuren.

Toen ik de massa van boven naar beneden en van achteren naar voren naar het ingekrompen overblijfsel van het ondoorschijnende horenvlies onderzocht, vond ik deze zenuw door de massa heen gaan, en met dit teruggebleven gedeelte van het horenvlies onafscheidelijk verbonden. Derzelver dikte ging die van eenen garen draad echter niet te boven. Wanneer wij intusschen in aanmerking nemen, dat het ondoorschijnende horenvlies, hetwelk van buiten op de massa lag, ten minsten derdehalven duim van het gezigtzenuwgat verwijderd was, dan kan men zich een denkbeeld maken van de buitengewone lengte, welke deze zenuw moet aannemen, om van derzelver natuurlijke dikte, tot zulk eene aanmerkelijke dunheid te worden uitgerekte. Deze vermindering in dikte nam reeds bij het gezigtzenuwgat een' aanvang, evenwel had de zenuw binnen de holte van het

bekkeneel niets van hare natuurlijke gesteldheid verloren; daarbij was de bedding derzelve mede onveranderd gebleven.

ELFDE GEVAL.

Eene beschrijving van dit geval heeft HAYES in het derde Deel van de *London medical observations and inquiries* in het jaar 1767 medegedeeld. Zie hier een uittreksel van dezelve:

Het gebrek ontstond bij een meisje van vijftien maanden; het eerste toeval hetwelk men daarbij waarnam, was eene bijzondere kleur van het oog, wanneer hetzelfde in eene zekere rigting gebragt werd. Des avonds en bij een zwak licht kon men dezen toestand het beste waarnemen. Vervolgens verviel het oog in ontsteking, en, hetgeen in dit geval bijzonder is, nam de oogbol, nadat de toevallen van ontsteking verdwenen waren, meer dan de helft in omvang af.

Nadat hij gedurende tien maanden in dezen staat van verkleining gebleven was, begon hij grooter te worden. Omtrent op dezen zelfden tijd begon het andere oog insgelijks van kleur te veranderen, gelijk men zulks reeds vroeger aan het eerste had

waargenomen. Thans deed men den voorslag om het linker oog, hetwelk het eerst was aangedaan geworden, te doorboren, ten einde de in hetzelfde opgehoopte vochten te ontlasten, en het regter oog te redden. De snede in het doorschijnende horenvlies werd op dezelfde wijze als bij de uittrekking van de graauwe staar gemaakt, evenwel was men niet in staat om eene *linze* of het *glasvocht* van het oog te ontdekken, dewijl de gansche holte van den oogbol met eene vleeschachtige massa was opgevuld. » Deze ontdekking gaf ons zoowel over onze dwaling, als over den waren aard van het gebrek, welke inderdaad *kankerachtig* was, de noodige inlichting. » Alle deelen welke zich in de oogholte bevonden werden toen weggenomen, en bij de ontleding van den oogbol vonden wij niet het minste spoor, noch van de vochten, noch van de vliezen van het oog; den harden oogrok alleenlijk uitgezonderd. Alles, tot op de voorste oogkamer toe, was met eene soort van spekkige zelfstandigheid en een los sponsachtig vleesch, welks vezelen eene bijzondere rigting hadden, opgevuld. In verschillende deelen van deze zelfstandigheid was tegelijk eene groote hoeveelheid van kalkaarde nedergezet. » Eenige maanden na de kunstbewater-

king begon het regter oog in uitgebreidheid toe te nemen, tot dat er eindelijk een groot sponsgezwel uit hetzelfde voort kwam, hetwelk de beide oogleden naar voren drukte. Nu begon het kind deszelfs voedselen uit te braken, werd met duizeling en stuiptrekkingen overvallen en verloor het gebruik van de onderste ledematen. Eindelijk stierf het kind, hoewel het deszelfs geheugen en verstand tot op weinige uren voor deszelfs dood, volkomen behield. Het gebrek duurde in dit geval drie jaren lang.

Ontleding van het lijk.

» Bij de met den Heer HUNTER ondernomene opening van het hoofd, werden de volgende verschijnselen waargenomen. Wij vonden meer water in de linker zijdelijke holte der hersenen dan in de regter. Toen de voorste kwabben der hersenen werden opgeligt, zag de regter er geheel gezond uit, terwijl de linker daarentegen rood gekleurd en er op het oogkuilsgedeelte van deze zijde eenig uitgestort bloed gelegen was. Vervolgens sneden wij de regter kwab af, en ontblootten de gezigtzenuw van deze zijde, welke naar allen oogenschijn volkomen gezond was; de linker daarentegen, welke

ziekelyk was aangedaan, was zoodanig met de gezigtzenuw, de inwendige kropslagader, den trechter en met de slijmklief verbonden, dat wij niet in staat waren om eene onderscheiding van deze deelen waar te nemen. Dien ten gevolge namen wij alle dezen deelen met de gezigtzenuw, het regter oog en het uitwas in de linker oogholte, in vereeniging met elkander weg. Daarna keerde HUNTER dezelve om, en onderzocht de gezigtzenuwen aan hare onderste oppervlakte. Die van de regterzijde scheen naar hare geheele lengte volkomen gezond te zijn; die van het linker daarentegen kon men van wege der met haar verbondene zelfstandigheid van de voorste kwab der hersenen en van de slijmklief, niet onderscheiden. Daarop maakte hij eene insnijding in het gezwel, hetwelk in het *foramen orbitale* lag, om te zien, of hij hetzelfde tot in de hersenen zou kunnen vervolgen; intusschen kon hij geen spoor van eenige zenuw ontdekken. Naderhand begon hij de snede bij de vereeniging der gezigtzenuwen, om te beproeven of hij van deze plaats tot aan het genoemde gat zou kunnen doordringen; nogthans was het moeijelyk te bepalen, of er in dezen weg eene zenuw aanwezig was.’’

» Wij hebben gezegd, dat het gebrek in de zenuw niet verder naar de hersenen was voortgegaan dan tot aan de vereeniging van de beide gezigtzenuwen, evenwel kwam hetzelfde zoo dicht bij dit punt van vereeniging, dat het volkomen het aanzien had, als of er nooit eene zenuw uit dit gedeelte was voortgekomen. Beide zenuwen schenen vóór en bij derzelver vereeniging volkomen gezond te zijn. Het gezwel, hetwelk in de linker oogholte lag, had van buiten een bekleedsel, dat op alle plaatsen bijna een achtste gedeelte van een duim dik was, eene bruine zelfstandigheid bevatte, welke geene vezelen vertoonde, maar een klierachtig voorkomen had; intusschen was zij niet zoo glad of vast in weefsel, maar meer sponsachtig of los. HUNTER heeft opgemerkt, » *dat hij dit soort van weefsel bestendig in verharde ballen, in uitwendige gezwellen der borstklieren enz., maar niet van dien kraakbeenigen aard, gelijk dezelfde in kropgezwellen, in de witte zwellingen, of als overblijfsel eener voorafgegane ontsteking voortkomt, heeft aangetroffen.*»

» De gezigtzenuw van het regter oog scheen in hare geheele uitgestrektheid volkomen gezond. Nadat de oogbol van deszelfs spieren, het celwjsweef-

sel enz., gezuiverd was, had hij de gewone gedaante. HUNTER sneed het bovenste gedeelte van het ondoorschijnende horenvlies, het vaat- en netvlies met zooveel van het glasvocht, als in deze snede bevat was, weg, en ontblootte op deze wijze de holte van het oog.”

» Wij vonden de vliezen volkomen gezond, het kristalvocht op deszelfs plaats, vast en doorschijnende; maar in plaats van een gedeelte van het glasvocht, lag er eene witachtige gestremde zelfstandigheid in het achterste en buitenste gedeelte van den oogbol, en had het overgebleven gedeelte van het glasvocht naar voren en naar binnen gedrukt. Of deze witachtige gestremde zelfstandigheid zich aan de buitenzijde van het glasachtig ligchaam gevormd, en hetzelfde naar binnen gedrukt heeft, dan of dezelve in het glasvocht zelve is gevormd geworden, welke naar evenredigheid verteerd werd als deze zelfstandigheid toenam, laat zich niet gemakkelijk beslissen. Het laatste schijnt echter het waarschijnlijkste, dewijl het glasvocht als hetware door deze zelfstandigheid vervolgde en innig met dezelve verbonden was. Deze zelfstandigheid was zoover van het netvlies verwijderd, als zulks met het glasvocht gewoonlijk plaats heeft.”

» Ik zou het niet gewaagd hebben, om een geval van dien aard, hetwelk zoo ongelukkig behandeld en zoo weinig is ingezien geworden, openlijk bekend te maken, wanneer de ontleding de verschijnselen deszelfs niet meer had opgeklaard en de eigenlijke zitplaats van het gebrek daardoor was ontdekt geworden. Wanneer hetzelfde wel gekend, en het oog van deszelfs vochten was ontlast geworden, voor dat de vliezen van hetzelfde geheel waren aangedaan; zou dan het leven van den lijder in dit geval niet hebben kunnen gered worden? want naar de ontleding van het regteroog te oordeelen, schijnt het gebrek geheel alleen uit het glasvocht ontstaan, en gedurende eenige maanden in dit deel opgesloten geweest te zijn, dewijl de andere deelen van het oog naar allen schijn volkomen gezond bleven; en zoude het dan geheel onmogelijk zijn geweest, dat de vliezen van het oog zich wederom met een waterachtig vocht hadden opgevuld, en dat het gezigt daardoor op nieuw voor een gedeelte was hersteld geworden?» (1)

(1) Medical observations and inquiries Vol. III. Pag. 133-137.

TWAALFDE GEVAL.

De geschiedenis van dit geval is zeer volledig door E. FORD in het derde Deel van de *London medical communications* onder den titel van eene *uitzakking van den oogbol* beschreven geworden.

» Een meisje, drie jaren oud, en van gezonde ouders geboren, werd met eene uitzakking van den linker oogbol tot mij gebragt. Het gezwel, hetwelk tot eenen aanmerkelijken afstand van den rand der oogholte naar buiten gedreven en met eene harde drooge korst bedekt was, ontlastte eene stinkende scherpe stof. Het regter oog was geheel van alle bederf bevrijd. De lijderes had geene hoofdpijn, was zeer levendig, en scheen in alle opzigten eene volkomene gezondheid te genieten.”

» De ouders verhaalde mij, dat het kind ongeveer een jaar te voren met een schurftig uitslag aan het hoofd was aangedaan geweest, hetwelk men spoedig met loodmiddelen had verdreven. Eene maand na het verdrijven van het uitslag was er eene ontsteking en zwelling in het linker oog ontstaan, tegen welke men de hulp van verschillende kwakzalvers had aangewend. Intusschen was het gezwel bij voortduring grooter geworden, tot dat

het gezigt eindelijk uit dit oog geheel en al was verloren gegaan. Op eenen dag barstte het oog, en ontlastte eene groote hoeveelheid etterachtig vocht.”

» Naar den aard van het gebrek te oordeelen, was er geen ander besluit op te maken, dan dat de wegneming van den oogbol nog de eenige hulp was, welke men ter redding van de lijderes kon aanbrengen; en wanneer men het verhaal, hetwelk van de trapswijze ontwikkeling van het gebrek is gegeven geworden, wel overweegt, dan had men alle hoop om eenen gelukkigen uitslag van dezelve te verwachten. Dien ten gevolge werd dan ook de kunstbewerking in tegenwoordigheid van den Heer DUNCAN en anderen ondernomen. Nadat het celachtige vlies, hetwelk het oog omgeeft, was weggenomen, ontdekten wij een klein knoestachtig gezwel, dat in den grond der oogholte de gezigt-zenuw omgaf. Dadelijk werd hetzelfde met een aanmerkelijk gedeelte van de zenuw geheel en al opgeruimd.”

» De operatie liep zonder belangrijke bloedvliet ten einde, en de oogleden, aan welken niets ziekelijks te bespeuren was, werden behouden.”

» Nadat men het gezwel in water geweekt had,

ontbond zich een groot gedeelte van de sponsachtige zelfstandigheid, welke zulk eene aanzienlijke verhevendheid in het aangezicht had veroorzaakt. De gezigtzenuw was harder dan gewoonlijk en van eene aschgrauwe kleur. De vochten van het oog waren in eene donkerkleurige geleiachtige zelfstandigheid veranderd, doch deszelfs vliezen hadden geene groote verandering ondergaan.”

» De lijder was gedurende eenigen tijd na de operatie, vrij van pijn, de wonde zag er goed uit, ontlastte eenen dikken etter, en de oogholte werd met roode vleeschtepeltjes opgevuld. Ondertusschen bespeurde men dat het kind niet in krachten toenam, dat het al bleeker en magerder werd, en dat het ten einde van de derde week het gezigtvermogen van het andere oog plotseling en geheel verloor.”

» Er was geene ontsteking aan de oppervlakte van dit oog te bespeuren; het doorschijnende horenylies en het kristallijne ligchaam waren van alle gebreken bevrijd, de oogappel alleen was aanmerkelijk verwijd, en de regenboog tot gene beweging bekwaam, zoodat het oog als hetware aan zwarte staar scheen te lijden.”

» Verschillende middelen werden zonder gevolg

beproefd. De lijderes bragt nog eenigen tijd in eenen zeer verzwakten en uitgeteerden toestand door, kreeg menigvuldige brakingen en stuiptrekkingen en stierf den 20sten October 1781, twee maanden na de kunstbewerking.”

Ontleding van het lijk.

» De vliezen der hersenen bevonden zich in eenen gezonden toestand, doch in de zijdelijke holten derzelve was anderhalf ons eener weiachtige vloeistof, waarvan het grootste gedeelte nogthans in de linkerholte was opgesloten, bevat. Voor het overige was er noch in het celachtige ligchaam, noch in de vaatvlecht, noch in het gewelf iets ziekelijks te bespeuren; wanneer men de beenen van dit laatste gedeelte echter van elkander verwijderde, zag men, dat het binnenste gedeelte van de bedding der gezigtzenuw eene graauwe kleur had, en dat zij vaster was dan naar gewoonte.”

» Thans werd het bovenste gedeelte van de hersenen weggenomen, en men vond onder de linker kwab derzelve een gezwel, hetwelk meer omvang had dan een hoenderei, en door eene vergrooting van de bedding der linker gezigtzenuw was voort-

gebragt geworden. Nadat wij dit gezwel uit het bekkeneel hadden weggenomen, ontdekten wij de oorzaak, waardoor de lijderes het gezigt zoo plotseling uit het regter oog verloren had.

» Dit gezwel namelijk, hetwelk aan de linkerzijde scheen ontstaan te zijn, had, terwijl het langzamerhand in grootte was toegenomen, eindelijk zulk eene sterke drukking op de regter gezigtzenuw veroorzaakt, dat deze daardoor als hetware uit derzelver plaats gerukt, en zoo geweldig tegen het *processus clinoides* is aangedrukt geworden, dat dat gedeelte der zenuw, hetwelk tusschen dit uitsteeksel en het gezigtzenuwgat gelegen had, tot op de helft van deszelfs natuurlijke grootte is verkleind geworden, terwijl het andere gedeelte, hetwelk aan de hersenen beantwoordde, in deszelfs natuurlijke gesteldheid is bewaard gebleven. Het gebrek strekte zich naar achteren tot dicht bij het verlengde merg uit, en hield tevens de slijmklier in zich besloten. De kleine hersenen en de overige deelen der grooten bevonden zich, even als de vliezen en vochten van het regter oog, in eenen gezonden toestand.”

» Zou men uit den omvang van het gezwel en de ziekelijke gesteldheid van de linker gezigtzenuw ten tijden der kunstbewerking, niet het gevolg kunnen

trekken, dat het gebrek reeds vroeger, zelfs voor dat het regter oog begon aangedaan te worden, op de linker zijde der hersenen heeft plaats gehad? Wanneer dit wordt toegestaan, dan zou door deze omstandigheid het gevoelen, hetwelk CHESELDEN en anderen verdedigd hebben, dat namelijk, de zenuw van elk oog uit de tegenovergestelde zijde der hersenen haren oorsprong zoude nemen, omvergestoten worden.” (1)

DE RTIENDE GEVAL.

SCARPA zegt in de voorrede van zijn werk over de oogziekten, dat hij zich in de beschrijving omtrent den kanker van den oogbol niet heeft ingelaten, dewijl hij slechts twee gevallen van dien aard heeft te behandelen gehad, dewelke tot niets anders gediend hebben, dan om eene reeds genoegzaam bekende waarheid, dat namelijk, de wegneming van den oogbol nutteloos zij, wanneer de kankerachtige ongesteldheid zich in den minsten graad tot aan den oogbol of deszelfs aanhangsels heeft uitgestrekt, te bevestigen. Het eerste van

(1) Medical communications Vol. I. Pag. 95-100.

deze twee gevallen verkeerde omtrent eenen dertien jarigen jongeling, welke in alle opzigten sterk en gezond was, doch die behalve eene knoestachtige verharding en buitenwaarts puiling van den oogbol, nog een wratachtig gezwel had, hetwelk van denzelfden aard was, en zich tusschen den wortel van den neus en den binnensten hoek der wenkbraauw bevond. SCARPA nam het oog weg, en verwijderde te gelijk met het bovengenoemde gezwel, elk verhard of ziekelijk deel, hetwelk zich in de oogholte bevond op de zorgvuldigste wijze. Alles ging naar wensch, en de wonde genas volkomen. Twee maanden, na dat de jongen naar huis terug gekeerd was, verschenen er op nieuw twee verharde knobbels in het celwijsweefsel van hetzelfde ooglid naar de zijde der slaap, en uit den grond der oogholte zelven kwam in het vervolg een sponsachtig uitwas te voorschijn. Het ongelukkige kind leed onophoudelijk aan hoofdpijn, en eene sluipkoorts, gepaard met stuiptrekkingen, maakten weldra een einde aan deszelfs leven.

De andere lijder, bij wien SCARPA den oogbol wegnam, was een man van vijftig jaren. De beschrijving, welke hij van dit geval mededeelt, maakt het waarschijnlijk, dat het gebrek een ware oog-

kanker geweest is. De geschiedenis nogthans en de toevallen van het gebrek des eersten gevals, de ouderdom des lijders en de gevolgen van de kunstbewerking, stellen het mijn's oordeels buiten twijfel, dat het gebrek in allen opzichte met het door mij zoo breedvoerig beschreven geval overeenstemt. De eenige omstandigheid evenwel, welke in den voortgang deszelfs alle onze oplettendheid bijzonderlijk verdient, was de plaatsing van de gezwollene klieren aan de wenkbraauwen, daar dezelve in de meeste der andere gevallen boven de oorklier of onder de kin gelegen waren.

VEERTIENDE GEVAL.

De ziektebeschrijving, waarvan het volgende een uittreksel is, heeft JOHN RODMANN van *Paisley* in het elfde Deel van het *Medical and physical Journal*, medegedeeld.

Het meisje was twaalf jaren oud. Al spelende liep zij met het voorhoofd tegen den muur, waardoor zij bedwelmd werd. Den vijfden dag na dit toeval, voelde zij eene pijn in het voorhoofd boven het linkeroog. Deze pijn nam toe, er volgde oogontsteking, en de oogbol werd langzamerhand groo-

ter. De gewone pappen werden op het oog gelegd , de vaten van het bindvlies doorvlijmd , en het doorschijnende horenavlies met een lancet geopend , waardoor tegelijk met het waterachtig vocht , eene geringe hoeveelheid etters ontlast werd. Het gebrek had gedurende twaalf maanden na dezels eerste verschijning groote vorderingen gemaakt ; de pols was zeer zwak en sloeg 130 maal in een minuut ; het aangezicht noch de lippen vertoonden naauwlijks eenig spoor van bloed en het ligchaam was zeer uitgeteerd. Niettegenstaande zij aanmerkelijke giften van het heulsap gebruikte , genoot zij echter gedurende eenige maanden geen' slaap. Het gezwel hing tot aan de kin naar beneden , en bedekte een groot gedeelte van den mond ; het had eene kegelvormige gedaante , eene lengte van zeven en een' halven duim , en aan deszels grondvlakte een' omtrek van elf duimen. De oogleden waren zoodanig uitgerekt , dat zij het gezwel geheel bedekten , en tusschen de randen der oogleden bevond zich eene rotte zweer , welke tot verontrustende bloedingen aanleiding gaf. In dezen toestand werd het gezwel weggenomen ; staande den loop van eenige weken verbeterde de gezondheid van het meisje , en zij zelve had verligting van hare pijn. Tegen het einde

van de zevende week na de kunstbewerking verscheen er nogthans aan den binnen-ooghoek, alwaar men onder de operatie een ontbrekend stuk been had waargenomen, een klein, miskleurig, sponsachtig gezwel. Tien dagen na het verschijnen van dit gezwel, nam de oppervlakte der zweer een slechter uitzigt aan; haar pols werd snel en de eetlust verminderde. Het gezigtvermogen van het regteroog nam langzamerhand af, tot dat het eindelijk geheel verloren ging. Er openbaarde zich een buikloop en elf weken na de operatie stierf de lijderes. Toen zij de nadering van haren dood bespeurde, gaf zij des daags te voren nog met eenen hoogen graad van dankbaarheid te kennen, dat zij vóór de kunstbewerking in eenen dag meer pijn had uitgestaan, dan na dezelve in het geheel.

*Ontleding van het lijk vier en twintig uren
na den dood.*

Nadat de deelen, welke zich in de holte van het bekkeneel bevinden, ontbloot waren geworden, ontdekte men geen het minste spoor van eenigerlei ziekelijke verandering aan dezelve; wanneer men echter achter de lijdende oogholte drukte, voelde

men een groot hard ligchaam. Het harde hersenvlies doorgesneden, en de hersenen, welke gezond schenen te zijn, weggenomen hebbende, zag men dat dat ligchaam tusschen de oogholte en het harde hersenvlies lag, en door middel van sijne vaatjes met hetzelfde verbonden was. Het had eene witte kleur, eene zeer onregelmatige gedaante, en strekte zich tot achter den turkschen-zadel, en voor een aanmerkelijk gedeelte naar de regter zijde van den hanenkam uit. Deszelfs oppervlakte was hard, gelijk die van een ligchaam, hetwelk tot verbeening dreigt over te gaan; aan de grondvlakte van den schedel daar en tegen zag het er geleiachtig uit, en was witter van kleur en dikker dan etter. Het miskleurige gezwel, hetwelk in de zevende week na de operatie verscheen en hetwelk ik door bijtmiddelen had zoeken te verteren, was een gedeelte van het inwendige gezwel. Een ander gedeelte van hetzelfde had zich eenigen tijd voor den dood van zelve eenen weg gebaad tot in de linker neusholte, en kwam in allen opzichte met eene zeer vaste neusprop overeen.

Aan de linker zijde was niet het minste spoor van de gezigt- of eenige andere zenuw van de zes eerste paren hersenzenuwen over gebleven. De

regter gezigtzenuw was tegennatuurlijk vergroot en naar de voorzijde van den turkschen-zadel met het inwendige gezwel omgeven. Nadat deze zelfstandigheid was weggenomen geworden, ontdekte men een zeer aanzienlijk verlies van beenstof. Het linker oogkuilsgedeelte van het voorhoofdsbeen, van het jukbeen en van de opperkaak was verdwenen, uitgezonderd aan den buiten ooghoek, alwaar een klein gedeelte van de twee eerste beenderen *gecarieerd* en verdikt was overgebleven. Het traanbeentje met de geheele linker zijde van het wigge- en zeefbeen ontbraken, want elk beendeel, dat met het gezwel in aanraking was geweest, was of vernietigd, of week geworden.

Eene Sonde ging zonder hinder door het ligchaam van het wiggebeen tot in de neusholte en tot aan het gehemelte. Een ander gezwel, hetwelk voor eenige weken ontstaan was, strekte zich van den rand der wenkbraauw tot aan de punt van den neus toe uit, was anderhalven duim breed en bijna een' duim dik. De beenderen, met welke hetzelfde verbonden was, waren insgelijks week geworden, en hoe zeer zij ook met het meest vaste gedeelte van het inwendige gezwel in klenr en

vastheid overeen kwamen, had er echter tusschen dezelveu geenen zamenhang plaats.

VIJFTIENDE GEVAL.

WARE geeft eene zeer naauwkeurige beschrijving van eenen *Fungus haematodes* in het oog (1), waarbij hij nog, nadat hij de ontleding van een ziekelijk oog van eenen man, in hetwelk het netvlies door middel eener vloeistof, welke zich tusschen dit vlies en den vaatrijken rok bevond, in de gedaante van eenen kegel was opgeheven, beschreven heeft, het volgende bijvoegt: » Ik herinner mij niet, bij eenigen Schrijver een voorbeeld aangeteekend gevonden te hebben, bij hetwelk de onmiddellijke oorzaak der blindheid met diegene overeenkwam, van welke ik zoo even gesproken heb; slechts een enkel geval komt mij te binnen, waarbij het ontleedkundig onderzoek iets dergelijks vertoonde. Dit was bij een meisje van zes jaren, welke langzamerhand het gezigtvermogen in het linker oog verloor, doordien zich in het achterste gedeelte van het glasvocht

(1) Observations relative to the eye etc.

eene witte zelfstandigheid ontwikkeld had, welke men bij eene zekere rigting van het hoofd door den oogappel kon ontdekken. Dit toeval hieldt gedurende eenige maanden aan, zonder dat er in den uiterlijken vorm van het oog eenige andere verandering plaats greep. Eindelijk begon de oogbol in grootte toe te nemen, en spoedig daarna deszelfs natuurlijke gedaante te verliezen, en eene knoestachtige hoedanigheid aan te nemen. Toen het gezwel tot dezen staat gevorderd was, achtte men het raadzaam om het oog door de kunstbewerking weg te nemen, welke dan ook met de grootste naauwkeurigheid en zorvuldigheid verrigt werd. Niettegenstaande dit al, toonde het gezwel in den loop van eenige weken eene neiging om zich op nieuw te ontwikkelen, en in korten tijd bereikte het weder de vorige grootte, zijnde het nu tevens met eene opzwellling van de linker oorklier en van meer andere klieren aan deze zijde van het aangezicht en van den nek vergezeld. Ten zelfden tijde ontdekten men eene dergelijke verandering in den oogappel van het regter oog, gelijk men in het begin der ziekte in den oogappel van het linker had waargenomen. Evenwel ontwikkelde zich dit toeval hier niet verder, dan dat er eene witte zelf-

standigheid in het achterste gedeelte van het glasvocht kon bespeurd worden, en zulks dan nog maar alleen, wanneer het hoofd in zekere rigtingen gehouden werd. Het meisje stierf, nadat zij vooraf de hevigste pijnen in het gansche hoofd, doch wel bijzonderlijk aan de linker zijde deszelfs, had uitgestaan.

Ontleding van het lijk.

» Het hoofd geopend hebbende, vond men een dik, etterachtig vocht tusschen het bekkeneel en het harde hersenvlies, niet alleen aan de linker zijde van het oogkuilsgedeelte van het voorhoofdsbeen, hetwelk door beenbederf aangedaan en zeer ruw was, maar ook op de inwendige vlakke van het achterhoofdsbeen, eenigzins ter regter zijde, alwaar een gedeelte ter grootte van eenen engelschen kroon met hetzelfde bedekt was. Het been was op deze plaats ook zeer ruw, en als hetware gekerfd, en scheen deze indrukken van de drukking des op hetzelfde gelegen etters verkregen te hebben. De hoeveelheid van het in de hersenhouten verzamelde water was veel grooter, dan men hetzelfde gewoon is aan te treffen, en aan de

plexus choroides ontdekte men eenige waterblazen. De linker oogholte was met het boven beschreven uitwas opgevuld. Het regter oog scheen niet vergroot te zijn; toen men deszelfs vliezen echter had doorgesneden, vond men de gansche ruimte, welke door het glasvocht gemeenlijk wordt ingenomen, met eene spekachtige zelfstandigheid, welke over het algemeen wit van kleur, doch op sommige plaatsen rood en bloederig was, opgevuld. Na deze zelfstandigheid opgeruimd te hebben, ontdekte men achter dezelve eene weke, witte zelfstandigheid, die van de spekachtige geheel en al onderscheiden was en in eene ontanding van het netvlies scheen te bestaan. De oppervlakte van het vaatrijke vlies was slechts met weinig zwarte verfstof bedekt. Het kristallijne ligchaam met deszelfs beursje waren volkomen doorschijnende, en de gezigtzenuw benevens elk ander met het oog verbonden deel, verkeerden oogen-schijnlijk in eenen gezonden toestand."

» In dit geval is het opmerkenswaardig dat het oog, niettegenstaande de hier bovengenoemde ziekelijke verandering in het netvlies en het glasvocht aanwezig was, nogthans tot aan den dood voor een aanmerkelijk gedeelte het gezigtvermogen behield."

GENDRON geeft in zijn werk over de oogziekten (2de Deel pag. 405) eene duistere beschrijving van een gebrek, hetwelk het oog somtijds aandoet en van den kanker des oogbols onderscheiden is. Ook spreekt hij kortelijk van een bijzonder geval, waarbij zich een sponsgezwel in den oogbol van een kind had ontwikkeld. » Het kankergift, zegt hij, is het niet alleen, hetwelk deze uitzetting van de oogvliezen kan veroorzaken, maar eene kropklierige scherpte is daartoe even goed in staat. Ik heb een kind gezien, bij hetwelk de oogbol meer dan twee vingers breed buiten de oogholte uitpilde, en waarbij de kropklierige ongesteldheid van het ligchaam ten overtuigendste kenbaar was.”

LOUIS (1) deelt een door PAAUW verhaald geval van een driejarig kind mede, wiens oogbol uit deszelfs holte was uitgedreven en eene grootte van drie vuisten bereikt had. Dit gebrek was eerst drie maanden voor den dood des kinds ontdekt geworden. Toen men het bekkeneel opende, ontdekten men een sponsachtig gezwel, welks grondvlak te boven de oogholte met het harde hersenvlies

(1) Men zie zijne *Memoires sur plusieurs maladies du globe de l'oeil*, in de *Memoires de l'Academie Royale de Chirurgie*; Tome V.

vereenigd was, zonder dat de hersenen daarbij eenige verandering hadden ondergaan.

In dezelfde verhandeling verhaalt LOUIS het volgende geval :

Op den 8sten Julij van het jaar 1737 werd de vader van HOIN over den in het algemeene ziekenhuis te *Dion* opgenomen CHRISTIAAN SORDEAU te raad gevraagd, waarbij tegelijk al de daar aanwezige beroemde Heelmeesters tegenwoordig waren. De linker oogbol was uit deszelfs holte gedreven, en had de grootte van een ganzenei bereikt. De pijn was zeer hevig, en had zich eerst sedert vijftien dagen, nadat de oogbol was begonnen grooter te worden, geopenbaard; intusschen had het kind het gezigtvermogen van beide oogen reeds vroeger door eene verduistering van het doorschijnende horenvlies, welke op eene hardnekkige oogontsteking gevolgd was, verloren. Men had alle reden om te geloven, dat het gebrek door eene kropklierige ziektestof was voortgebracht, dewijl het kind vele gezwollene klieren in den nek, en wel bijzonderlijk aan de linkerzijde had, alwaar er eene van het strottenhoofd tot achter het oor zich uitstreckte. Onaangezien der koorts, welke het kind folterde, besloot men nogthans tot de weg-

neming van den oogbol, waartoe HOIN nog ten eersten overging, en negentien dagen na de kunstbewerking was het kind genezen.”

Met regt heeft men voorondersteld, dat het gebrek, waarop GENDRON hier zinspeelt, alsmede diegenen welke door PAAW en HOIN zijn waargenomen geworden, voorbeelden van dezelfde ziekte waren, van welke wij hier spreken. De ouderdom van de lijderes en het algemeene van het gebrek, maken dit waarschijnlijk; en ofschoon de lijder van HOIN in negentien dagen zou genezen geweest zijn, kan men echter uit den ongelukkigen uitgang van al de overige gevallen met genoegzamen grond besluiten, dat het gebrek eindelijk wel teruggekeerd, en van een doodelijk uiteinde zoude geweest zijn.

HEISTER geeft in zijn werk over de Heelkunde insgelijks een kort bericht van een sponsgezwel aan het oog, en om hiervan eene breedvoerige beschrijving te hebben, wijst hij ons op zijne waarnemingen, alwaar men op pag. 1038 het volgende leest: » De lijderes was bijna 58 jaren oud, waarom ik het raadzaam oordeelde haar zoolang allerlei bloedzuiverende houtdranken, druppels en poeders te laten gebruiken, tot dat zij de operatie zelve ver-

koos. Eindelijk verlangde zij dan ook, dat ik den 27sten Februarij bij haar te *Coldits*, een dorp zes mijlen van *Helmstädt*, zoude komen, ten einde den volgenden dag de operatie aan haar te verrigten."

» Ik liet de lijderes op eenen leuningstoel, met het aangezicht naar het vengster gekeerd, zitten, en het hoofd door den tot hulp medegebragten Heelmeester vasthouden, doorstak het gezwel met eene naald, welke met eenen dubbelden gewasten draad voorzien was, maakte van dezen een handvat, ten einde hetzelfde daarmede door eenen helper eenigzins te laten optrekken, en nam hierop het kankerachtige oog op de gewone, en bij een ander geval reeds aangewende manier weg, en verbond het op dezelfde wijze. — De genezing ging zeer goed voort, uitgenomen dat zij een weinig langer duurde, doordien de sponsachtige grond de uitdrooging en sluiting van de wonde, welke ten laatsten echter door het gebruik van het kalkwater verkregen werd, verhinderde."

» Evenwel kwam er na eenige maanden weder een sponsachtig uitwas uit het likteeken te voorschijn, hetwelk ik door het aanstrijken met blaauwe vitriool zocht weg te bijten en te genezen;

daar dit middel echter niet meer deed, dan dat
 hetzelfde het gebrek voor vergrooting beveiligde,
 liet ik dagelijks met balsemachtige aftreksels, en
 dewijl ook deze den groei niet beletteden, met
 zuiveren *alcohol*, als een sterk zamentrekkend
 middel, verbinden, ten einde hierdoor den aanwas
 van het gezwel met kracht te beteugelen. Maar
 toen ook dit middel niet vermogend genoeg was,
 beproefde ik het dagelijks gebruik van den aluin,
 hetwelk het uitwas in den beginne geheel en al
 wegnam, en liet toen weder met kalkwater ver-
 binden, waardoor het weder eenigen tijd goed
 bleef en niet weder aangroeide. Toen het echter
 na eenige maanden op nieuw verscheen, en eenen
 niet dikken wortel had, sneed ik het aan den
 grond weg, liet het eenigen tijd bloeden en ver-
 volgens met blaauw kalkwater verbinden, waar-
 door het ook weder lang bedwongen werd. Dit
 middel echter niet sterk genoeg meer vindende,
 liet ik het gebrek met gebranden aluin, waarbij
 ik een vierde gedeelte roode *praecipitaat* liet men-
 gen, verbinden; daar hetzelfde nogthans te veel
 pijn veroorzaakte, wilde de lijderes het gebruik
 deszelven niet langer dulden. Nadat ik ook het
 kalkwater in de hoeveelheid van eene once op een

grein *sublimaat* te vergeefs had aangewend, als veroorzakende hetzelfde insgelijks te veel pijn, liet ik eindelijk het volgende middel gebruiken:

R. Ceruss. praepar.

Lapid. calam. praep. aa dr. iij.

Sacchar. Saturn.

Cinnab. antimon. aa. dr. j.

m. f. pulv. d. ad scat.

s' om als strooipoeder te gebruiken en daarover droog pluksel te leggen. Zij kon dit middel goed verdragen. Ondertusschen groeide er somtijds nog een weinig sponsachtig vleesch uit de oogholte, hetwelk men dan eens wegsneed en dan wederom afbond, waardoor zij, terwijl zij het oog met eene zwarte pleister bedekt hield, nog eenige jaren onder dragelijke omstandigheden voortleefde."

Ook zijn er eene groote menigte van andere gevallen, welke door mijne geneeskundige vrienden zijn behandeld geworden, ter mijner kennisse gekomen. Daar derzelver beschrijving en uitgang echter zoo zeer met de reeds aangehaalde overeenstemt, acht ik het onnoodig om dezelve met

alle omstandigheden te vermelden. Een van deze lijders bevond zich voor eenige jaren onder de behandeling van Dr THOMSON. Men bespeurde de groene kleur in den grond van den oogbol, en toen dezelve grooter werd en men uit hoofde van die tot eene vermeerdering van vochten in het oog besloot, maakte men eene opening in het doorschijnende horenvlies, waardoor, behalve het waterachtige vocht, ook eene groote hoeveelheid van eene dikke, witachtige vloeistof, welke vele overeenkomst met room van melk had, ontlast werd, en spoedig daarna kwam er eene sponsachtige massa uit den oogbol te voorschijn, welke het kind van het leven beroofde.

Verder werden er twee gevallen door GEORGE BELL behandeld. In het eene was er een groot gezwel uit de oogholte naar buiten gegroeid, en het besluit reeds genomen om hetzelfde weg te nemen. Ik had gelegenheid om de operatie door den Heer BELL te zien verrigten, welke daarbij alle ziekelijke deelen volkomen opruimde." Gedurende eenige weken ging alles naar wensch, en er scheen zich eenige hoop tot eene volkomene genezing op te doen, dewijl de randen der wonde zich met elkander vereenigden, en de stof, die

zich uit den grond der oogholte ontlaste, weinig, en van eene goede hoedanigheid was. Deze gunstige verschijnselen waren ondertusschen van eenen korten duur, doordien er eene sponsachtige massa uit de oogholte begon te ontspruiten, welke met eene ongelooflijke snelheid toenam. De werking van alle geneesmiddelen, welke ik beproefde, was vruchteloos, en hierom werd er eene tweede operatie, die nogthans hetzelfde gevolg had, ondernomen; want toen de deelen het aanzien hadden aangenomen, dat zij tot genezing zouden overgaan, en de onlastwordende etter gedurende eenige weken eene goede hoedanigheid had gehad, begonnen dezelve te ontaarden en de ziekte nam spoedig een dodelijk uiteinde.

Het verdient eenige opmerking, dat al die gevallen, van welke wij tot heden toe gesproken hebben, bij kinderen zijn voorgekomen; ondertusschen is dit gebrek, gelijk ik hetzelfde voorheen heb waargenomen en zeer dikwijls bij hen voorkomt, niet geheel alleen tot de eerste tijdperken van het leven bepaald (1).

(1) Men zie het zestiende en zeventiende Geval.

ZESTIENDE GEVAL.

Deze lijderes bevond zich onder de behandeling van den Heer ALLAN BURNS , Heelmeester te *Glasgow*, met wien ik de gelegenheid had om het oog te onderzoeken en hetzelfde na de wegneming te ontleden. Daar dit geval ten hoogsten merkwaardig is, dewijl het niet alleen een voorbeeld van *Fungus haematodes* in het oog, maar ook tegelijk in de lever oplevert, zoo heeft de Heer BURNS de goedheid gehad, mij daarvan het volgende bericht openlijk te laten bekend maken.

» De vrouw, bij welke gij mij bij de wegneming van het oog uwen bijstand bood, was ongeveer 41 jaren oud, had altoos een teder ligchaams-gestel en eene bleeke kleur gehad, doch nooit aan eenige oogziekte, dan voor derdehalf jaar, geleden. Op dezen tijd begon zij zwakker dan gewoonlijk uit het linker oog te zien, en toen men het oog onderzocht vond men achter den oogappel eene melkwitte kleur. Deze ondoorschijnheid van het kristallijne ligchaam nam gedurende vier maanden langzamerhand toe, zoodat de lijderes op dit oog geheel en al blind werd. Nadat zij ongeveer twee maanden was blind geweest, kwam er, zon-

der eenige blijkbare oorzaak, eene hevige ontsteking aan hetzelfde, welke door den aanleg van bloedzuigers enz. wel gematigd werd, doch waardoor de roodheid en pijn echter niet geheel verdwenen. Na dezen aanval van ontsteking, welke eene verduistering in de voorste oogkamer had voortgebracht, kon men ook de verduistering van het kristallijne ligchaam niet met naauwkeurigheid bepalen, en het is daarom dat men den verderen voortgang van het gebrek tot de laatste zes maanden ook niet heeft opgeschreven. In het begin van dit tijdperk begon er een gezwel aan den onderkant van het ondoorschijnende horenvlies, juist achter deszelfs vereeniging met het doorschijnende horenvlies te voorschijn te komen.

Toen ik voor ongeveer vier maanden het oog onderzocht, bespeurde ik dat het doorschijnende horenvlies meer dan naar gewoonte uitpilde, en kon noch den regenboog, noch het kristallijne ligchaam met genoegzame duidelijkheid onderscheiden. Deze verschijnselen bragten mij op het denkbeeld, dat er zich achter het doorschijnende horenvlies welligt een sponsgezwel kon bevinden, hetwelk naar buiten zou doordringen, zoo spoedig dit vlies geen genoegzamen tegenstand meer bood.

Ten opzichte van het gezwel, hetwelk zich aan den benedenkant van het ondoorschijnende horenvlies bevond, kwam het mij voor, als of er eene donker gekleurde vloeistof, welke door eene verscheuring van de eigene vliezen van den oogbol naar buiten was getreden, in hetzelfde was opgesloten. Dit gezwel had nagenoeg de grootte van een' muskaatnoot, en werd door de uitrekking van dat gedeelte van het bindvlies, hetwelk het ondoorschijnende horenvlies op deze plaats bedekt, gevormd. Over de oppervlakte van hetzelfde waren vele roode bloedvaten in alle rigtingen verspreid. De pijn was hevig en steekende; hare slaap was afgebroken, en behalve dat zij door hysterische toevallen en pijnen in den rug was aangedaan, leed zij ook eenigzins aan uitteering. Toen ik deze lijderes vier maanden daarna zag, bevond zich alles in eenen slechteren toestand dan te voren. Hare gezondheid was geheel en al verstoord, de uitteerende koorts volkomen gevormd, en de hysterische aanvallen keerden dikwijls terug. Zij was vermagerd en zeer zwak, hetwelk dan ook de reden was, dat zij in geene twee maanden het bed had kunnen verlaten. Bij de beschouwing van het oog, vond ik, dat het gezwel, hetwelk tevoren

niet grooter dan een muskaatnoot was geweest, nu de grootte van een duivenei had bereikt, en eene vaste, sponsachtige massa vormde, welke het onderste ooglid bedekte en niet dan met moeite kon opgeligt worden. Het doorschijnende horenvlies was nu vlak en ontfier het bovenste ooglid verbor-gen. Uit het ligchaam van het groote sponsgezwel waren er twee kleine voortgekomen. In de nabijheid van den uitwendigen ooghoek bevond zich een hard gezwel onder de algemeene bekleedselen, hetwelk vast met het jukbeen verbonden was.

De Heer BURNS verrigtte de wegneming van den oogbol met zorgvuldigheid en naauwkeurigheid; evenwel kon het gezwel, dat met het jukbeen vast vereenigd was niet volkomen worden weggenomen, dewijl het been zelf ongesteld en door *caries* was aangedaan.

Ontleding van den oogbol.

Toen de oogbol en de gezigtzenuw werden doorgesneden, werd het mes met eene groote hoeveelheid eener dikke, taaije, zeer donkerbruine stof gekleurd. Op het eerste gezigt scheen de oogbol en het gezwel uit eene dergelijke donker gekleurde stof te bestaan. Deze zonderlinge stof had

de vastheid van eene dikke olie, alhoewel zij niet zoo taai of olieachtig was. Zij besmette de vingeren met eene donkerbruine of bernsteenachtige kleur. Zij loste zich gemakkelijk in water op, en de Heer BURNS zoowel als ik werden door derzelve overeenkomst met het *pigmentum nigrum* verrast; evenwel bevonden wij ons in groote verlegenheid, hoe wij ons den oorsprong eener zulke groote hoeveelheid van deze stof zouden verklaren. Ik lag den oogbol gedurende 24 uren in water, waardoor een groot gedeelte van de zwarte stof werd opgelost, en de vaste deelen der massa duidelijker te voorschijn kwamen. Het doorschijnende horenvlies *aa* (zie Pl. III. Fig. 6) scheen gezond, doch het kristallijne ligchaam achter hetzelfde had de kleur van barnsteen.

Het ondoorschijnende horenvlies was op de plaats welke met het jukbeensgedeelte der oogholte overeenstemt, door de randen van het gezwel vanééngescheurd, zoodat de vanééngescheurde randen nagenoeg een' vierde gedeelte van eenen duim van elkander stonden (*bb*). Op dezelfde plaats was het ondoorschijnende horenvlies in twee platen gesplitst, tusschen welke eene kleine hoeveelheid van de donkere gekleurde stof gelegen was.

Eenige overblijfselen van het vlies des regenboogs kon ik niet duidelijk ontdekken, maar het vaatrijke vlies (cc) scheen meer dan in den natuurlijken toestand met vaten bedeed te zijn, en op eene plaats was hetzelfde vijf of zes maal dikker dan gewoonlijk. Daar ter plaatse, waar het ondoorschijnende horenvlies verscheurd was, ging het vaatrijke vlies onmerkbaar in eene witte papachtige massa, welke een gedeelte van de ziekelijke massa uitmaakte, verloren.

De in den oogbol bevatte stoffen bestonden hoofdzakelijk in eene papachtige, naar merg gelijkende zelfstandigheid, welke op verschillende plaatsen door de donker bruine stof op velerlei wijzen gekleurd was. Het gezwel, hetwelk buiten het ondoorschijnende horenvlies uitstak scheen hetzelfde zamenstel te bezitten, en nadat hetzelfde in water was geweekt geworden, kwamen er zeer vele witte strepen en op sommige plaatsen vlekken door de geheele zelfstandigheid van de ziekelijke massa (eeee) te voorschijn. Het uitwendige gezwel van den oogbol was, behalve aan de beide kleine verhevenheden, alwaar hetzelfde tot verzwering was overgegaan, met een dik slijmig vlies overtrokken, en dit bedeksel ontstond waarschijnlijk daardoor,

dat het gezwel staande deszelfs toeneming in grootte, het bindvlies, hetwelk op het ondoorschijnende horenvlies ligt, voor zich henen heeft gedreven.

De gezigtzenuw had hare natuurlijke grootte, maar bij de beschouwing van de doorgesnedene plaats werd men gewaar, dat het mergachtig gedeelte van dezelve donker gekleurd, en met het gezwel in den oogbol eene volkomene overeenkomst had, terwijl derzelver schede (*ff*) hare natuurlijke kleur bezat, en naar oogenschijn volkomen gezond was: van het netvlies kon ik volstrekt geene overblijfselen ontdekken.

Het volgende verhaal is mij omtrent den uitgang van dit geval door den Heer BURNS medegedeeld geworden.

Deze vrouw scheen zich, alhoewel zij ten tijde der kunstbewerking door eene sluipkoorts zeer verzwakt en uitgeteerd was geworden, nogthans spoedig weder te herhalen, dewijl zij in vleesch en krachten wederom toenam, doordien hare eetlust terugkeerde, de pijnen in den rug en lendenen verdwenen, eenen goeden slaap genoot en daarenboven in staat geraakte om te wandelen. Uit de oogholte zelve ontlastte zich eene matige hoeveelheid van eenen goeden etter, en werd eindelijk met

eene weeke zelfstandigheid, die wel is waar zwart van kleur was, doch met dat al een likteeken vormde, opgevuld. In dezen tijd, toen de lijderes benevens hare bloedverwanten hare genezing voor zeker hielden, werd het weêr koud en vochtig. De pijn in den rug kwam spoedig weder; zij verloor hare eetlust, en kon van wege de hevige lende-pijnen niet heen noch weder. Nadat zij genoodzaakt was geworden haar bed te houden, werd zij spoedig slimmer. De pijnen namen zoodanig in hevigheid toe, dat zij buiten het gebruik van het heulsap volstrekt geen' slaap genieten kon. Het onderste ooglid werd door een veerkrachtig sponsgezwel, hetwelk ook tusschen de oogleden zocht door te dringen, naar voren gedreven. Over dit gebrek aan het oog bekommerde de lijderes zich echter niet, maar klaagde alleen over den rug en de lendenen, want de pijn was op deze plaatsen zoo knagende, zoo scherp, en nam somtijds zoodanig in hevigheid toe, dat zij van benaauwdheid schreide. Zij kon zich zelve in het bed niet omkeeren, noch zulks door anderen laten doen, dewijl zij bij elke beweging het gevoel had, als of er snijdende werktuigen in den rug werden gestoken. In dezen treurigen toestand bragt zij twee of drie maanden

door. Het gezwel in de oogholte nam ondertus-
schen in grootte toe en de pijn in de lendenen liet
in het geheel niet na. Toen ik haar drie weken
voor haren dood zag, bood zij een droevig schouw-
spel aan. Zij was tot op het gebeente toe uitge-
teerd, en het gezwel in de oogholte had de groot-
te van en hoenderei bereikt; deszelfs oppervlakte
was ongelijk, de verhevenste gedeelten van hetzelfde
waren met een blaauwrood bedeksel overtogen,
en bij het onderzoek scheen men eene vochtgolving
in hetzelfde te bespeuren. Er was een klein spons-
gezwel, dat met eene laag van bloedige stof bedekt
was, tusschen de oogleden doorgedrongen. Voor het
overige had de lijderes weinig of geene pijn noch in
oogholte, noch in het hoofd, het gezigtvermogen
van het andere oog bleef ongekrenkt. Van dezen
tijd af aan tot haren dood zonken de krachten lang-
zamerhand weg, het allengskens grooter wordende
gezwel werd op deszelfs oppervlakte onregelmatiger
en hoe langer hoe miskleuriger, doch datgene, het-
welk tusschen de oogleden lag, bleef onveranderd.
Genoegzaam vier en twintig uren voor haren dood
werd zij op eens slaapzuchtig.

Ontleding van het lijk.

In de lever vond men eenige gezwellen van gelijke vastheid als die der deelen, welke in den oogbol bevat waren. Ook trof men eenen zak in dezelve aan, welke met eene groote hoeveelheid van een bloederig etterachtig vocht was opgevuld. Boven de nieren lagen soortgelijke gezwellen van eene aanzienlijke grootte; de baarmoeder bezat eene kraakbeenige vastheid. De blaas was door eene troebele bloederige vloeistof tot eene ontzagchelijke grootte uitgezet, doch deszelfs maaksel scheen voor zoover men dit ingewand onderzocht heeft, voor het overige welgesteld te zijn.

Nadat wij eene loodregte snede door de oogholte en het daarin bevatte sponsgezwel gemaakt hadden, vonden wij, dat het gezwel deszelfs oorsprong geheel en al uit het hol van HIGMOR genomen had, en dat deze holte van voren en van achteren gespleten was. Het sponsgezwel strekte zich nog tot boven het onderste schelpswijze beentje en het vlies dat de neusholte bekleed tot in het neusgat uit. Het gezwel, hetwelk uit de holte van HIGMOR ontsproot was aan deszelfs onderkant met kleine blaauwroode knopen bezet. Inwendig be-

stond hetzelve uit eene weeke met vliezige strepen doorwevene, met eene graauwachtige zelfstandigheid en ruwe beenstukken vermengde massa. De voorste wand van den bovenkaaksboezem was aan deszelfs bovenste gedeelte vernietigd en de bodem der oogholte zoodanig naar boven gedreven, dat er tusschen denzelven en het oogkuilsche gedeelte van het voorboofdsbeen niets anders dan het beenvlies en eene dunne laag van vet geplaatst was. Het sponsgezwel bevond zich buiten de oogholte, niettegenstaande hetzelve van wege de vernietiging van het beenvlies, hetwelk met den ondersten en buitensten rand van de oogholte verbonden is, niet tusschen de oogleden kon doordringen. Dit gedeelte van het beenvlies was gedeeltelijk door het gebrek zelf, gedeeltelijk daardoor vernietigd geworden, dat men bij de wegname van den oogbol, een door beenbederf aangedaan stuk been tegelijk had weggenomen.

Ten opzichte der gezigtzenuw had men verwacht, dat haar einde met het sponsgezwel zou verbonden zijn, nogthans lag het beenvlies van den grond der oogholte tusschen deze beide deelen. De zenuw zelve had hare natuurlijke grootte, doch daar ter plaatse, waar zij door het *foramen opticum* gaat,

eene zwarte kleur. Van dit punt af, tot dáár, wáár zij bij de wegneming van den oogbol is doorsneden geworden, bevond zij zich in denzelfden staat; hare vliezen alleen hadden eenen lossen samenhang met de ziekelijke zelfstandigheid der zenuw.

Buiten dezelve trof men eene aanmerkelijke bedekking en verharding der spieren aan. De zenuw had aan haar einde eene scherpe punt en derzelver vliezen waren met het verdikte beenvlies van de onderste vlakte der oogholte, welke door het sponsachtig uitwas der Higmoriaansche holte in de hoogte gedreven en met de gezigtzenuw in aanraking was gebracht, verbonden. De gezigtzenuw was binnen de holte van het bekkeneel zoodik als een pink, en even zoo zwart van kleur, als dat gedeelte derzelve, hetwelk zich in de oogholte bevond. De vereeniging van deze zenuwen was zoodanig vergroot, dat zij in de derde hersenholte een gezwel vormde.”

» Daar de donkere kleur der ziekelijke deelen eene gunstige gelegenheid aanbod, om de vraag, of de gezigtzenuwen elkander wezenlijk overkruisen, of slechts tegen elkander liggen, te beslissen, onderzocht ik den toestand dezer deelen met zorg-

vuldigheid. Ik vond dat de donkere kleur tot voorbij de vereeniging der beide gezigtzenuwen zich uitstrekke , doch deze verandering in kleur bepaalde zich alleen tot de linker zenuw , of die van het ongestelde oog. De regter gezigtzenuw had hare natuurlijke grootte en kleur en was alleen door celwijsweefsel met de donkergekleurde ziekelijke deelen vereenigd. Deze ontleding bewijst derhalve ten duideljkste dat de gezigtzenuwen elkander in dit voorwerp niet overkruisten. Ondertusschen zou ik , naar hetgeen ik gezien heb , geneegen zijn te geloven , dat de gezigtzenuwen door eene tusschen dezelve inliggende en aan beide gemeenschappelijk toebehorende zenuwzelfstandigheid met elkander verbonden zijn. De bedding der linker gezigtzenuw was natuurlijk van maaksel , doch was een derdedeel breeder dan de regter. Het derde en vierde , de naar het oog gaande tak van het vijfde paar , benevens het zesde paar der hersenzenuwen waren volkomen gezond.

ZEVENTIENDE GEVAL.

Deze lijderes is door den Heer RENTON , Heelmeester te *Pennycuick* , behandeld geworden. Ik

was bij de kunstbewerking tegenwoordig, en de Heer RENTON had de goedheid mij het oog naderhand ter ontleding aftestaan. Dit geval is in zekere opzigten zeer merkwaardig, want, ofschoon het in de geschiedenis der ziekte en in velen der algemeene kenteekenen met den *Fungus haematodes* overeenkomt, wijkt hetzelfde nogthans van alle andere gevallen aanmerkelijk af, en in geen stuk meer dan in deszelfs gelukkigen uitgang.

Eene vrouw van 58 jaren kreeg een gezwel van zulk eene grootte aan het regter oog, dat hetzelfde de oogholte niet alleen geheel opvulde, maar ook nog anderhalven duim boven de wenkbrauwboog uitstak. Het drong het bindvlies naar voren, en liet geen spoor van den oogbol over. Het gezwel had eene onregelmatige hoekige gedaante en scheen uit twee voornamen deelen te bestaan. Het eene gedeelte vulde de oogholte op, en werd door de oogleden en derzelver uitgerekt bindvlies bedekt. Het andere stak boven het eerste uit; deszelfs oppervlakte was onregelmatiger en had eene donker purperverwige kleur. Op twee of drie plaatsen na, alwaar eene verzwering was ontstaan, was hetzelfde met een dun vlies bedekt. De in verzwering overgegane deelen ontlastteden eene dunne

scherpe stof en somtijds bloed. De geheele massa was week en veerkrachtig op het gevoel, alhoewel men geene vochtgolving kon bespeuren.

Deze vrouw werd voor tien jaren door eene hevige, met aanmerkelijke koorts en hoofdpijn vergezelde oogontsteking aangedaan. Deze toevallen hielden drie maanden met dezelfde hevigheid aan, na welken tijd het oog barstte en de pijn in het hoofd naliet.

Na deze gebeurtenis werd het oog dikwijls ontstoken, alhoewel de aanval niet lang aanhielt. Eindelijk werd de oogbol breed en het doorschijnende horenvlies duister. Er waren gedurende veertien maanden, na welken tijd ik de lijderes wederzag, geene veranderingen bij haar voorgevallen. Op dezen tijd bespeurde de Heer RENTON dat er een gezwel ter grootte van eene erwte uit het doorschijnend horenvlies van den zamengevallen oogbol ontstond en langzamerhand in uitgebreidheid toenam. Gedurende deszelfs groei traden er hevige aanvallen van koorts in, en na elken aanval nam het gezwel oogenschijnlijk in omvang toe. Eenige deelen van het gezwel gingen tot versterving over en scheidden zich van de overigen af, waarop telkens eene sterke bloeding volgde.

RENTON nam, onder den bijstand van den Heer D. THOMSON, alles wat in de oogholte bevat was, weg. Nadat de oogleden bij derzelver vereeniging aan den buiten ooghoek geheel doorgesneden, en de bekleedselen tot aan den beenigen rand der oogholte achterwaarts vanééngescheiden waren, werd er een krom mes tusschen het gezwel en de oogholte ingestoken en digt langs de oppervlakte van het been rondom het gezwel gevoerd. Toen men de proef nam om de ontaarde massa met de vingers te verwijderen, scheurde dezelve aan den grond der oogholte vanéén, en er werd bij het wegnemen van het gezwel eene aanmerkelijke hoeveelheid van eene donkerbruine papachtige massa naar buiten gedrukt. Vervolgens werden er nog eenige teruggeblevene stukken van de ziekelijke massa weggenomen, en alles wat in de oogholte bevat was, volkomen opgeruimd.

Ontleding van den oogbol.

Door eene horizontale door den oogbol gevoerde snede (1), waardoor dezelve in twee gelijken helf-

(1) Zie Plaat III. Fig. 8.

ten verdeeld werd, zag men, dat het gezwel uit eene zelfstandigheid bestond, welke veel vaster was dan der hersenen, doch even als deze, weker werd, wanneer men haar aan de lucht bloot stelde, en zich gemakkelijk met water liet vermengen. Derzelver kleur was aschgrauw, en met tusschenwanden van eene meer heldere verwe doorregen. De tusschenwanden (*septa*) *aaaa* waren niet zeer talrijk, en liepen tot een punt, welke met de plaats overeenstemt, alwaar het uitwendige gezwel met dat in de oogholte vereenigd was, zamen. Alhoewel de tusschenwanden geene aanmerkelijke vastheid hadden, was dezelve nogthans sterker dan die der overige deelen der massa.

Sommige deelen van het gezwel geleken veel naar een' bloedklomp. Men kon noch de gezigt-zenuw, noch eenig ander vlies van het oog onderscheiden; ook waren er geene overblijfselen van de oogspieren of van de traanklier te ontdekken.

De vrouw herhaalde zich zeer spoedig na de kunstbewerking. De oogholte werd met gezonde vleeschtepeltjes opgevuld, en hare algemeene ge-

zondheid was in weinige weken weder hersteld.

Reeds tien maanden zijn er nu na de operatie verlopen, en de Heer RENTON verzekert mij, dat de vrouw zich nog volkomen wel bevindt.

Het uiterlijke aanzien van het in dit geval voorkomende gezwel, de met het hersenmerg overeenkomende zelfstandigheid uit welke hetzelfde bestond, de neiging van het deel om een sponsachtig uitwas voort te brengen, en de geneigdheid van hetzelfde om tot versterving over te gaan en stukswijze af te vallen, geven mij, dunkt mij het regt, om dit geval als een voorbeeld van *Fungus haematodes* aan te zien. Aan den anderen kant echter kwamen de verschijnselen, welke zich bij de ontleding van dit gezwel voordeeden niet met diegenen overeen, welke ik in andere gevallen van dit gebrek heb waargenomen; want de bewerktuiging van alle den oogbol zamenstellende deelen was vernietigd, terwijl in de overige gevallen al de deelen, behalve het netvlies, gemakkelijk konden onderscheiden worden; daarenboven is ook de

gelukkige uitgang van de operatie eene zeer gewigtige daadzaak, welke tegen het karakter van den *Fungus haematodes* aan den oogbol pleit. Hoe het ook zij, de tijd alleen kan het beslissen, of men dezen gelukkigen uitgang als eene grondige genezing, dan wel als eene tijdelijke verligting beschouwen moet. Met dat al zijn deze aanmerkingen ook niet voldoende, om de overeenkomst van dit geval met den *Fungus haematodes* te lochen. De tegenwoordige gesteldheid onzer kennis is te beperkt, dan dat wij in alle gevallen een beslissend en onfeilbaar oordeel zouden kunnen vellen; naar hetgeen wij echter weten, kan men niet ontkennen, dat dit geval meer over overeenkomst met den *Fungus haematodes* heeft, dan met eenig ander gebrek, met hetwelk wij bekend zijn.

Er komt in het derde Deel van *the Edinburgh Medical Surgical Journal* eene zeer naauwkeurige beschrijving van den Heer MEAD, Heelmeester te *Hadleigh*, omtrent een gebrek voor, hetwelk met het zooeven beschrevene de meest mogelijke overeenkomst heeft. Ik voere uit hetzelfde alleen aan, dat de lijder een man van acht en vijftig jaren, een' hevigen slag op het linker oog kreeg, waarop eene

hevige ontsteking volgde, het gezigtvermogen verloren ging en een jaar daarna het oog barstte. Twee jaren lang na deze gebeurtenis bleef hij zonder pijnen, doch naderhand werd hij door zulke folterende pijnen overvallen, dat hij in maanden tijds niet in staat was een uur lang te slapen. Gedurende eenige jaren had hij menigvuldige doch geringe aanvallen van pijn, en in het tiende jaar, van het tijdstip af aan gerekend, dat het oog voor het eerst ongesteld werd, werd het ontstoken, pijnlijk en zeer uitgezet, zoodat het ten tijde der operatie de grootte van eenen middelmatigen citroen bereikt had. Men was van oordeel dat het gezwel eenig vocht in zich bevatte en maakte eene steek in hetzelfde, doch behalve bloed kwam er niets anders uit hetzelfde te voorschijn. Om deze redenen nam de Heer MEAD dan ook het gezwel weg. » Al het vet, dat de oogholte als hetware met eene zachte bedding opvult, was opgeslorpt; de spieren, de vliezen en de vochten van het oog maakten eene inééngesmoltene ontaarde massa, welke door eene tegennatuurlijke vereeniging op alle plaatsen met het beenvlies zamenhing; met een woord, de gansche oogholte was letterlijk met eene ziekelijke massa opgevuld.»

De lijder leefde nog een jaar na den tijd der kunstbewerking, en slechts eene week uitgezonderd, verrigtte hij tot vijf dagen voor zijnen dood verschillende landbouwkundige werkzaamheden.

4. *Gevolgtrekkingen.*

Men zou mij welligt kunnen tegenwerpen, dat ik bij de beschrijving der opgegevene gevallen eene grootere wijdloopigheid heb in acht genomen, dan vereischt werd; maar ik hoop, dat bij een onderwerp, hetwelk in vele opzigten nieuw is, en voor ons een uitgebreid nog onbebouwd veld opent, eene naauwkeurige en breedvoerige beschrijving van al die gevallen, waarmede ik ben bekend geworden, ofschoon zij voor het tegenwoordige van weinig belang schijnen te zijn, in het vervolg nogthans voor zoo verre zullen kunnen nuttig worden, dat zij eenige nieuwe, zoowel ziektekundige als praktikale stelregels bevestigen.

Nadat de *Fungus haematodes* in de verschillende werktuigen van het ligchaam is beschreven geworden, hebben wij alles voorbereid, om een volkomen vergelijkend overzicht van al de veranderingen te geven, welke zoowel door deze ziekte

als door het kreeftgezwel in het zamenstel der ziekelijke deelen worden voortgebracht, en op deze wijze de soortonderscheidende kenteekenen van beiden vast te stellen. Ondertusschen kan ik niet voorbij hier aan te merken, dat ik zeer twijfele, of het *kreeftgezwel* den oogbol wel ooit in deszelfs *oorspronkelijken* vorm aandoet; te minsten heb ik nog geen enkeld voorbeeld van dezen aard gezien. Ik heb wel is waar herhaalde malen de gelegenheid gehad, om eene kankerachtige zweer, welke van de algemeene bekleedselen der oogleden of van derzelver randen haren oorsprong nam, zich langs het bindvlies van het oog uitbreidde tot dat zij den oogbol eindelijk zelven aangreep, deszelfs weefsel ten laatsten vernielde en waarbij de nabij gelegene *lymphatieke* klieren tegelijk werden aangedaan, waar te nemen; maar ik ben nog nooit in staat geweest, om eene naauwkeurige beschrijving van een eenig geval te erlangen, bij hetwelk een der vliezen, of eenig ander der in den oogbol zich bevindende deelen, de oorspronkelijke zitplaats van het kreeftgezwel is geweest.(1)

(1) Plaat III. fig. 7. vertoont eene ontleding van een tusschen het onderste ooglid en den oogbol gelegen kreeftgezwel. Ik heb dezelve met het bijzonder oogmerk gegeven, om het on-

De door mij opgegevene gevallen zijn meestal, hoewel niet alle, als voorbeelden van het kreeftgezwel des oogsbols gehouden geworden. Op eenen tijd, dat mijne aandacht nog niet opzettelijk op de nasporing van dit onderwerp gevestigd was, heb ik gelegenheid gehad, andere ziekten van dit werktuig te zien, welke misschien noch het karakter van den *Fungus haematodes*, noch dien van het kreeftgezwel hadden. Tot deze gedachte ben ik eensdeels door den eindelijken afloop der beschrevene gevallen, anderdeels door de bespiegeling, dat, wanneer het oog barst, er uit de inwendige deelen van hetzelfde gezwollen kunnen ontstaan, die meer naar eenige soorten van polijpen, dan naar den *Fungus haematodes* of het kreeftgezwel gelijken, gebragt geworden. Verschillende gevallen van dezen aard zijn door BEER beschreven en afgebeeld, en in de schriften van FABRITIUS VAN HILDEN komt eene zeer naauwkeurige beschrijving van een geval voor, bij hetwelk een vreesselijk uitwas uit den oogbol ontsprong, dat met een gelukkig gevolg is weggenomen geworden. Een zeer aanmerkelijk geval dat onderscheid tusschen het weefsel van het kreeftgezwel en dat van den *Fungus haematodes* aan te toonen. Men zie de verklaring van de Plaat.

met het boven beschrevene van FABRITIUS eene zeer groote overeenkomst had , en door D. WARDROP is behandeld geworden , heb ik voor tien jaren de gelegenheid gehad te zien.

Een Heer , die in *Engeland* woonde , had verscheidene aanzienlijke Heelmeesters over een aanmerkelijk uitwas , dat uit den oogbol was voortgekomen , geraadpleegd ; daar zij echter alle in het vermoeden verkeerden , dat het gebrek van eenen kankerachtigen aard was , en hetzelfde zich reeds te ver had uitgebreid , wezen zij elk verzoek van den lijder , om de ziekelijke deelen weg te nemen , van de hand. Toen hij te *Edinburg* kwam , vond men , dat een zeer aanmerkelijk uitwas uit den oogbol ontstaan was , en zich reeds tot boven den beeninge rand van de oogholte had uitgebreid. Nadat D. WARDROP zich door een naauwkeurig onderzoek overtuigd had , dat de geheele ziekelijke massa voor het mes bereikbaar was , en derzelver kankerachtigen aard in twijfel trok , zoo besloot hij dezelve weg te nemen. De kunstbewerking werd dan ook in het werk gesteld , en nadat men de algemeene bekleedselen had doorgesneden , werden de oogleden met het gezwel weggenomen. De deelen geneesden op de spoedigste wijze , en de lijder keerde eene maand na de

operatie naar *Engeland* terug. Kortén tijd geleden vernam D. WARDORP dat het gebrek niet weder terug was gekeerd. Men heeft van dit geval geene aantekening gehouden, maar D. WARDROP herinnert zich naauwkeurig, dat de gezigtzenuw volkomen gezond is bevonden geworden.

5. *Over de behandeling van den Fungus haematodes aan den oogbol.*

De *Fungus haematodes* wedersaat, voor zoover mij bekend is, de werking van alle uit- en inwendige geneesmiddelen. Ook heeft de wegneming deszelfs aan den oogbol nog geen gelukkig gevolg gehad; want in al die gevallen; waarin ik den oogbol heb weggenomen, als ook in diegenen, waarvan ik de beschrijving heb kunnen verkrijgen en bij welke men de kunstbewerking had in het werk gesteld, nam de genezing, een enkel twijfelachtig geval uitgezonderd (1), denzelfden ongelukkigen uitgang. En zelfs kunnen wij in dit geval nog niet eens met volkomene zekerheid van de gevolgen der kunstbewerking spreken, dewijl er eerst tien

(1) Men zie het zeventiende Geval.

maanden na derzelver uitoefening verlopen zijn. In welk gedeelte van het oog het gebrek ook mag ontstaan, schijnt het toch ten hoogste waarschijnlijk te zijn, dat wij, zoo lang het netvlies niet ziekelijk is aangedaan, over het aanzijn deszelven in onzekerheid verkeeren, en dat in vele gevallen, waarin het gebrek, naar de uitwendige verschijnselen te oordeelen, nog niet ver schijnt gevorderd te zijn, niet alleen het netvlies, maar ook de gezigtzenuw in derzelver samenstel zijn veranderd geworden. Naar hetgeen wij derhalve van het gevolg der kunstbewerking in de ons bekend geworden gevallen, en van de veranderingen, welke in het netvlies en in de gezigtzenuw voorvallen, weten, zouden wij ons gedrongen vinden om de wegneming van den oogbol geheel en al te verwerpen. Daar wij echter nog geen geval kennen, bij hetwelk de kunstbewerking in een zeer vroeg tijdperk is aangewend, zoo durven wij nog hoopen, dat dezelve onder zoodanige omstandigheden eenen gelukkigen uitgang zal kunnen hebben. Dit is eene proeve, welke, hoedanig het gevolg van dezelve ook zal mogen wezen, wel in het werk verdient gesteld te worden; ten minste zoude ik, wanneer ik van het aanwezen des gebreks in het

eerste tijdperk overtuigd was, geene bedenking maken, om op de verrigting der operatie aan te dringen. Vroegere waarnemingen bewijzen de nuttelosheid en verkeerdheid om eenigerhande kunstbewerking te beproeven, wanneer het gebrek reeds zoo zeer heeft toegenomen, dat het uitwas de achterste oogkamer opvult. Eene kunstbewerking in dit tijdperk ondernomen, verligt wel is waar in eenige gevallen het lijden van den lijder, maar ik houde het voor onfeilbaar zeker, dat zij in vele gevallen den dood des lijders bespoedigd heeft. Reeds zedert lang en algemeen hebben de Heelkundigen de aanmerking gemaakt, dat de wegneming van het gebrek, hetwelk gemeenlijk de *oogkanker* genoemd wordt, nooit eenen gelukkigen uitgang heeft, en ik twijfele niet, of dit gevoelen is daar door ontstaan, dat men den *Fungus haematodes* voor een kankerachtig gebrek gehouden, en als zoodanig geopereerd heeft. Het nut, dat zich van het gebruik van *uit-* of *inwendige* middelen laat verwachten, kan alleen door de ondervinding bepaald worden. Onze tegenwoordige kennis veroorlooft ons niet eene gissing op een of ander gelijksoortig geval vast te stellen, of te verwachten, dat het gebruik van een of ander middel den voort-

gang van het gebrek zal beteugelen, of wel geheel genezen. Evenwel hebben wij, door het verschil tusschen den *Fungus haematodes* en het *kreeftgezwel* te bepalen, eene schrede verder gedaan in de volmaking der Heelkunde; want er is zeer veel grond om te geloven, dat gebrek aan nauwkeurigheid in het onderscheiden der ziekten, tot zeer verkeerde besluiten in de keuze eener geneeswijze zal aanleiding geven. Van daar, dat gebreken, welke met het kreeftgezwel schenen overeen te komen, door sommigen als zoodanig gehouden, en met gelukkig gevolg zijn behandeld geworden, terwijl de middelen, die door anderen bij den waren kanker gebruikt werden, geheel onwerkzaam bleven.

6. *Waarnemingen betrekkelijk de wijze om den oogbol weg te nemen.*

Alhoewel het oog met eene zeer eenvoudige snede kan weggenomen worden, komen er echter verschillende omstandigheden voor, welke de oplettendheid van den Heelmeester zoowel ter verligting van de kunstbewerking, als tot waarborging van haar gevolg, verdienen.

Wanneer de oogbol niet zoo sterk is opgezwollen, dat hij buiten de oogleden uitsteekt, en wanneer het doorschijnende horenvlies gezond gebleven is, dan is het moeilijk om denzelven zoodanig te bevestigen, dat men hem spoedig kan uitsnijden. Om die reden is het noodzakelijk, dat men eenen meermaalen zamengevouwen draad door het doorschijnende of ondoorschijnende horenvlies trekt, ten einde den oogbol te bevestigen, en denzelven, zoodra de omringende en met hem verbondene deelen zijn doorgesneden, met geringe moeite te kunnen wegnemen.

De kunstbewerking wordt meestal op eene gemakkelijke wijze met het *scalpel* verrigt. De Heelmeester maakt het begin derzelve, door het bindvlies rondom den oogbol door te snijden; en dit gedaan hebbende, snijdt hij de zamenvoeging der oogleden aan den buitensten ooghoek achterwaarts door. Hierop kan nu het *scalpel*, evenwijdig en digt aan het been tot op den grond der oogholte en kringswijze om dezelve, als of men de deelen moest doorzagen, gevoerd worden. De oogbol geraakt nu los en vrij, en wanneer men denzelven naar voren trekt, dan kan de gezigtzenuw en andere nog ondoorsnedene deelen, gemakkelijk

worden doorgesneden. De tak der oogslagader, welke naar den oogbol gaat en de spieren deszelfs met bloed voorziet, moet bij deze kunstbewerking onvermijdelijk worden doorgesneden; de hoofdstam en de neustak daarentegen moeten onbeleedigd blijven. Dezelve ligt, wanneer hij door het gezigtzenuwgat in de oogholte gekomen is, dicht tegen het been, en loopt langs den binnenwand derzelve tot aan de bovenste naad der neusbeenderen, alwaar hij zich met den tak van de tegenovergestelde zijde vereenigt, en in de deelen welke rondom den neuswortel gelegen zijn, verspreidt.

In alle gevallen, in welke het noodig is den oogbol weg te nemen, is het tevens raadzaam, om de traanklier te gelijk op te ruimen, dewijl het afscheidend werktuig der traanen ten eenenmale onnut is, zoodra de oogbol is vernietigd geworden. Nadat de oogbol is weggenomen, laten zich deze klieren, en eenige stukken van spieren, welke somtijds terug blijven, gemakkelijk verwijderen.

Wanneer de *oogslagader* eerst is doorgesneden, bloedt zij meestal zeer sterk; evenwel is mij nog geen geval voorgekomen dat men haar heeft moeten onderbinden. Eene matige en behoorlijk aangebrachte drukking verhoedt het gevaar der bloe-

ding het krachtdadigste. Deze drukking bewerkt men, nadat de oogholte vooraf van al het bloed is gezuiverd geworden, wanneer men een linnen kompresje, dat niet grooter dan de nagel van den pink mag zijn, onmiddellijk op de opening van het bloedende vat legt, en hierover een grooter, en zoo vervolgens tot dat de oogholte geheel is opgevuld. De oogleden kunnen alsdan over de kompressen henen getrokken, en met eene besmeerde wick en een linnen kompres bedekt, en het geheel door een dubbeld, kringwijze om het hoofd gevoerd windsel, matig aangesloten worden.

In de meeste gevallen nogthans waarin deze kunstbewerking vereischt wordt, heeft de oogbol deszelfs natuurlijke gedaante verloren, en wordt veel grooter, doordien er een sponsachtig uitwas uit denzelven voortkomt, en buiten de oogleden uitsteekt. In zulk een geval is het ten uiterste moeilijk om den oogbol weg te nemen, zonder de randen van de oogleden te kwetsen of dezelve door te snijden. Om deze zwaarigheid te vermijden, heeft DESSAULT eene zeer vernuftige, hoewel eenvoudige verbetering aan deze kunstbewerking toegebracht (1) Zij bestaat daarin, dat hij aan den

(1) Zie zijne *Oeuvres Chirurgicales* Tome II.

buiten ooghoek eene snede door de algemeene bekleedselen maakt, welke te minsten eenen halven duim lang is, de kraakbeenige boogjes der oogleden van elkanderen scheidt, en dus doende de beide oogleden vrij maakt. Dit is het begin der kunstbewerking. Ik heb bij de opvolging dezer methode de grootste voordeelen genoten; zij verkort de *operatie* en maakt haar in elk geval eenvoudiger en gemakkelijker. De opvolgende wegneming kan met een gewoon *scalpel* verrigt worden, indien het gezwel slechts niet zoo groot is, dat het de oogholte geheel en al opvult. Is dit het geval, dan bedient men zich met meer voordeel van een eenigzins gebogen mes, want met zulk een werktuig kan men de punt deszelfs gemakkelijk zoodanig draaijen, dat het in de diepte der holte gelegen gedeelte van het gezwel wordt doorgesneden, hetwelk met een regt mes niet zoo gemakkelijk kan verrigt worden.

In sommige gevallen is het gezwel dat buiten de oogleden uitsteekt, zeer groot. In een geval van dien aard, waarbij D. WARDROP de kunstbewerking verrigtte, werd dezelve zeer bespoedigd, doordien hij eerst het uitwendige gezwel wegnam, hetwelk met eene enkele snede van het mes geschiedde, en

daarop de in de oogholte zich bevindende deelen verwijderde.

In sommige gevallen zijn de oogleden ziekelijk aangedaan. Dit heeft nogthans alleen plaats wanneer het oog in eene ware kankerachtige ongesteldheid deelt, en de scherpe stof de huid aandoet en tot verzwering doet overgaan. In alle deze gevallen moet de ongestelde huid tegelijk met het kankerachtig gezwel weggenomen, en geene poging worden aangewend, om de huid of eenig ander deel te behouden, hetwelk slechts eenigzins in gevaar is geweest om in de besmetting te deelen.

DERDE HOOFDSTUK.

OVER DEN FUNGUS HAEMATODES AAN DE
UITEINDEN OF LEDEMATEN.

§. 1.

1. *Uitwendige verschijnselen van het gebrek.*

Elk gedeelte van de bovenste en onderste ledematen schijnen eene geschiktheid te bezitten, om door den *Fungus haematodes* te worden aangedaan. Men heeft denzelfven aan de enkels en aan het kniegewricht, aan de scheenbeenderen, de kuiten, op verschillende plaatsen van de dij, aan de schaamdeelen en aan het heupgewricht waargenomen. Ook is dezelve aan de voorhand, den voorarm, den opperarm en den schouder agetroffen geworden (1).

(1) Zie HEY's Practical Observations etc.

De *Fungus haematodes* komt in alle deze deelen van het ligchaam in alle tijdperken des levens voor; ondertusschen schijnt hij in de jeugd minder in deze, dan in den oogbol plaats te vinden. Meestal neemt men denzelven aan de ledematen onder de gedaante van een klein gezwel, dat onder de algemeene bekleedselen bewegelijk is, waar. Het gezwel heeft eene gelijke en gladde oppervlakte, en is vast op het gevoel, alhoewel het dien graad van hardheid niet bezit, waardoor zich een knoestgezwel van dezelfde grootte onderscheidt. In sommige gevallen ligt het gezwel aanvankelijk dieper, waardoor men den graad van deszelfs hardheid, en de gelijkheid van oppervlakte niet duidelijk kan voelen.

Gezwollen van dien aard heeft men na een' ontvangen slag waargenomen, zoodat zij in den beginne van de omringende beleedigde deelen niet konden onderscheiden worden.

De voortgang van dit soort van gezwollen is langzaam, en in vele gevallen zijn er twee tot drie jaren verlopen, eer zij de grootte van een hoenderei bereikt hadden. Naarmate zij in grootte toenemen, naderen zij, gelijk de meeste andere gezwollen, de oppervlakte van het ligchaam. De huid,

welke dezelve bekleed, wordt dunner, groeit eindelijk met dezelve zamen, wordt miskleurig, en gaat tot verzwering over.

Wanneer het gezwel eene aanmerkelijke grootte bereikt heeft, dan wordt het week en zeer veerkrachtig op het gevoel, en mij zijn verscheidene gevallen bekend, dat het gevoel van vochtgolving zoo bedriegelijk was, dat de Heelmeester een lancet in het gezwel stak, om het daarin vooronderstelde vocht te ontlasten. In een van deze gevallen, waarbij het gezwel het kniegewricht omgaf, poogde de Heelmeester het daarin bevatte vocht te ontlasten, doch ontdekte in hetzelfde volstrekt geene vloeistof. Een ander daarbij aanwezige Heelmeester was nog sterker van de tegenwoordigheid eener vloeistof overtuigd, en voerde daarom het mes nog dieper, hoewel met hetzelfde gevolg. Naderhand ontstond er uit beide openingen een sponsachtig uitwas, er volgde eene sluipkoorts en de lijder stierf spoedig daarna. In welk gedeelte van het ligchaam dit gebrek ook voorkomt en hetzelfde een onderwerp van het uitwendig onderzoek wordt, zoo is deze misleiding, als of er in der daad eene vloeistof in het gezwel bevat ware, ten hoogste merkwaardig. Inzonderheid is dit het geval in de ballen, want

in vier gevallen welke mij van *Fungus haematodes* in deze werktuigen zijn bekend geworden, werden dezelve, in de vooronderstelling dat het waterbreuken waren, met de *Troiquart* doorboord.

Wanneer de huid, welke het gezwel bedekt tot verzwering overgaat, dan wordt er in plaats van etter eene bloedige scherpe stof gevormd, en weinige uren nadat het werk der verzwering begonnen is, begint er een sponsachtig uitwas, dat spoedig in omvang toeneemt, uit de oppervlakte voort te komen.

Het aanzien van dit sponsachtig uitwas kan als een der zekerste en meest onderscheidende ken-teekenen van den *Fungus haematodes* gehouden worden. Het bezit niet de regelmatige gladde oppervlakte van het sponsgezwel in den oogbol; want meestal maakt het bindvlies van den oogbol, wanneer deze de zitplaats van het gebrek is, het buitenste bekleedsel van hetzelfde uit. Aan de ledematen heeft het sponsgezwel gemeenlijk eene ronde gedaante; deszelfs oppervlakte is ongelijk en ruw, en geeft aan hetzelfde het aanzien van eene framboos of van een' struik bloemkool; dikwijls is hetzelfde met gestremd bloed bedekt. De kleur van het gezwel is donkerrood, scheurt ligt in deszelfs

zelfstandigheid en bloedt bij de geringste wrijving. Gemeenlijk heeft het eenen zeer dunnen hals, en in sommige gevallen breidt het zich zoodanig uit, dat het den rand den zwerenden bekleedselen volkomen bedekt. Gedurende het tijdperk der verzwering is de huid, welke het geheele gezwel bedekt niet overal even dun en van eene donkerroode kleur, gelijk dit bij het ontstaan van een gewoon ettergezwel het geval is. Deze verandering geschiedt slechts op eene bijzondere plaats, en is naauwkeurig omschreven, zoodat de bekleedselen, welke aan die streek grenzen, alwaar het sponsgezwel is doorgebroken, dik en onveranderd blijven (1). Wanneer het sponsgezwel eene aanmerkelijke grootte bereikt heeft, dan gaan de meest uitstekende gedeelten tot versterving en verrotting over; de ontlastwordende stof, waarmede het gebrek bestendig vergezeld is, is zeer kwaadaardig, en dikwijls grijpt er tegelijk eene aanmerkelijke bloeding plaats.

De *lymphatike* klieren worden gedurende den voortgang van het gebrek mede aangedaan en zwellen op, wanneer zij namelijk in den weg van de uit de lijdende deelen ontspringende opslorpende

(1) Men zie de reeds aangehaalde *Practical observations* van HEY, pag. 284.

vaten gelegen zijn. Soms tijds geschiedt dit reeds in een zeer vroeg tijdperk, en wanneer het *oorspronkelijke* gezwel nog slechts eenen kleinen onvang bereikt heeft. Op eenen anderen tijd verschijnt de zwelling der klieren niet vroeger, dan nadat de huid, welke het oorspronkelijk sponsachtig uitwas bedekt, tot verzwering is overgegaan; en in nog andere gevallen bereikt het gezwel, dat uit de zwerende bekleedselen te voorschijn komt, eene aanzienlijke grootte, voor dat de klieren op eene ziekelijke wijze worden aangedaan.

Even als in meest alle andere ziekten, is ook hier de aard en de graad der pijn, welke de lijder gevoelt, zeer verschillende. Wanneer het gezwel klein is, dan hindert het meestal weinig; wanneer het daarentegen in grootte toeneemt, dan wordt het gevoeliger, en wanneer het in de nabijheid van een gewricht, of van eenig ander deel ligt, dat aan eene sterke wrijving is blootgesteld, dan wordt hetzelve zeer lastig en zelfs gevaarlijk. In sommige gevallen wordt het gezwel dikwijls door eene scherpe stekende pijn doorboord, en wanneer het gebrek reeds ver gevorderd is, dan wordt het meestal door eene zeer hevige pijn vergezeld.

Alvorens het gebrek eenen ongelukkigen uitgang

verkrijgt, is de zwelling der klieren, en het aantal derzelven welke zijn aangedaan, zeer groot. Inzonderheid heeft dit aan de onderste ledematen plaats, want de klieren, welke langs de *vasa iliaca* en de groote slagader gelegen zijn, dragen alle daartoe bij, om in de buikholte eene verschrikkelijke ontaarde massa te vormen.

§. 2.

Verschijselen bij de opening van het lijk.

Ten aanzien der veranderingen in het maaksel der deelen, komen dezelve zeer wel overeen met die, welke bij den oogbol zijn beschreven geworden. Het oorspronkelijke gezwel vertoont in deszelfs innerlijk weefsel, het volkomene aanzien eener mergachtige zelfstandigheid. De grenzen van het gezwel zijn over het algemeen naauwkeurig bepaald, wanneer het slechts geene te aanmerkelijke grootte bereikt heeft. Gemeenlijk bestaat het uit duidelijke stukken of kwabben, welke door dunne vliezige tusschenschotten van elkander zijn gescheiden, en uit eene onduidelijke zak of beurs, welke het geheele gezwel omsluit. Wanneer het gezwel eene zeer aan-

merkelijke grootte bereikt, dan worden de nabijgelegene spieren met de ziekelijke massa vermengd, zoodat ik verscheidene bundels van spiervezelen in verschillende deelen van het gezwel als het ware heb ingeweven gezien. Deszelfs gedaante wordt alsdan zeer onregelmatig en de grenzen van hetzelfde kunnen niet naauwkeurig bepaald worden.

De kleur van het nog kleine gezwel is meestal ligtgraauw, of bruinachtig rood; wanneer het echter groot geworden is, dan nemen de verschillende door beurzen van elkander gescheidene stukken een zeer verschillend aanzien aan, dewijl de geheele massa op deze wijze uit eene menigte van stukken bestaat, die ten opzichte van kleur en weefsel van elkander onderscheiden zijn. Eenige derzelven hebben de kleur en vastheid der hersenen, sommigen zien er donkergeel uit, en anderen komen zoowel ten aanzien van kleur als vastheid met gekookte eijerdojers overeen. Sommige stukken zijn donkerrood van kleur en gelijken naar bloedklonters, andere komen meer met de zelfstandigheid van de lever overeen. Soms vindt men donkerroode stukken, tusschen welke men holtens aantreft, die met bloed of met eene dunne bloederige wei zijn opgevuld.

De *lymphatike* klieren, die gedurende den loop van het gebrek worden aangedaan, veranderen in eene massa, die in alle opzigten met het weefzel van het *oorspronkelijke* gezwel overeenstemt.

Op de vierde plaat is het uitwendig aanzien van een gezwel van dezen aard aan den voorarm, en op de vijfde de ontleding van hetzelfde, waaruit men duidelijk het bijzondere weefzel van deze soort van gezwollen kan erkennen, voorgesteld. De lijderes naar welke deze teekening vervaardigd is, bevond zich onder de behandeling van D. BROWN, en het is aan zijne vriendelijkheid dat ik de gelegenheid verschuldigd ben geweest, om het gezwel te kunnen ontleden, en het geval ter kennis van het algemeen te brengen.

De lijderes was zeven en veertig jaren oud. Drie jaren voor dat D. BROWN haar te behandelen kreeg, ontdekte zij een klein gezwel ter grootte van eene gewoone erwten op den voorarm, een weinig boven het gewricht van de voorhand, hetwelk volkomen onder de huid bewegelijk was. Langzamerhand nam hetzelfde in grootte toe, tot dat het den omvang van een hoenderei verkregen had, in welken toestand het twee jaren lang bleef. Na dit tijdperk nam het zeer spoedig in wasdom toe, en

nam men het besluit om hetzelfde door de snede weg te nemen. De operatie werd verrigt, en de wonde, welke plotseling door eene hevige stekende pijn werd aangedaan, genas tot op de grootte eener schelling. De oppervlakte der zweer begon zich over de oppervlakte van de naastbij gelegene huid uittebreiden, en nam vervolgens al meer en meer in uitgebreidheid toe, zoodat het gezwel eindelijk de op de plaat afgebeelde grootte bereikte.

De afzetting van den opperarm boven het gewricht van den elleboog werd als het beste en alleen zekere middel ter behandeling gehouden, waarom dezelve ook verrigt, en de wonde door den weg van verettering genezen werd.

Ik onderzocht het maaksel van het gezwel, terwijl ik eene loodregte snede door hetzelfde heenvoerde en het eene gedeelte van hetzelfde aan het spaakbeen, het andere aan het ellebeen terug liet. Het eerste gedeelte is op de vijfde plaat afgebeeld. De geheele massa komt zeer veel ten aanzien van kleur, vastheid en elk ander uitwendig teeken met een gedeelte der hersenen overeen; en nadat men den arm met eene gekleurde vloeistof had opgespoten, kon men verscheidene vaten door de zelfstandigheid van het gezwel vervolgen, hetgeen

een duidelijk bewijs van deszelfs bewerktuigde gesteldheid opleverde. Ook werd hetzelfde, even als de hersenen, wanneer men het aan de opene lucht blootstelde, weeker, en liet zich gemakkelijk met water vermengen. Het scheen uit verscheidene stukken, die door dunne vliezige tusschenschotten van elkander gescheiden waren, zamengesteld te zijn. Een van deze stukken, hetwelk grooter en nauwkeuriger omschreven was, dan de anderen, vormde dat gedeelte, hetwelk het digste bij den elleboog lag, en had verscheidene kleine holtens in deszelfs zelfstandigheid, welke een met bloed vermengd donkergekleurd vocht bevatteden. De andere stukken waren kleiner, van eene onregelmatige gedaante, en strekte zich van het been tot aan de uitwendige oppervlakte van het gezwel uit. De opgespotene bloedvaten namen dezelfde rigting, hoewel zij niet zeer talrijk waren. Op eene plaats was het gezwel ligtelijk met het beenvlies verbonden, doch kon men geen' merkbaren samenhang door middel van vaten tusschen deze beide deelen waarnemen. De bekleedselen, welke de grondvlakte van het gezwel bedekten, konden met weinig moeite van dezelve worden afgescheiden, naar dien de verschillende stukken in eene stevige vliezige heurs waren ingesloten.

In het eerste Hoofdstuk heb ik van de bijzondere veranderingen welke in het zamenstel van de gezigtzenuw zijn waargenomen geworden, wanneer de *Fungus haematodes* in den oogbol plaats vond, melding gemaakt; thans zal ik mij tot een ander gewigtig onderwerp bepalen, hetwelk zijne betrekking heeft tot het onderzoek der zenuwen in andere deelen van het ligchaam, wanneer deze door hetzelfde gebrek zijn aangedaan geworden. Tot dat einde ben ik in staat om tot dit gedeelte der onderhavige stof, eene gewigtige bijdrage, welke ik aan D. MONRO den ouden verschuldigd ben, toe te voegen. Daar dit geval inzonderheid tot opheldering der duidelijkste kenteekenen van dit gebrek strekt, zoo hoop ik ook, dat het volgende uittreksel uit de aanmerkingen van D. MONRO niet onaangenaam zullen zijn.

ACHTTIENDE GEVAL.

Eene vrouw van zeven en twintig jaren bespeurde in het jaar 1798 een gezwel aan het voorste gedeelte van den regter voorarm, van welks oorsprong zij geene andere oorzaak wist op te geven, dan dat zij voor eenige maanden door een onkundig

Heelmeester was adergelaten, en dat zij gewoon was om op een hard dravend paard te rijden. Het gezwel nam langzamerhand in omvang toe, en bereikte eindelijk de grootte van een ganzenei; de pijn, die zij in hetzelfde gevoelde, was, als of het deel aan de vlam was blootgesteld, en strekte zich van de toppen der vingers tot aan het gewricht van de voorhand uit. In het gezwel bespeurde men eene duistere vochtgolving, maar geene klopping, en de wijsvinger was stijf.

Op den 17^{den} Junij 1801 werd het gezwel geopend, en eene hoeveelheid van twee tot drie onsen eener bloederige waterachtige stof, die in eene dikke, vetachtige, vliezige beurs bevat was, ontlast. Nadat het bloedige water was opgeruimd, werd men op den grond van den zak eene weeke, naar gestremd bloed gelijkende massa gewaar. Vervolgens werd het gezwel weggenomen, doch hierbij vond men de spaakbeenszenuw zoo naauw met den rug van hetzelfde vereenigd, dat men den zak of beurs niet kon wegnemen, zonder de zenuw zelve te doorsnijden.

De wonde genas in nagenoeg eene maand, en de lijderes bevond zich tot Maart 1802 volkomen wel. Op dezen tijd keerde het gezwel echter weder

terug, bereikte spoedig eene aanmerkelijke grootte, en er kwam een sponsachtig uitwas uit hetzelfde te voorschijn. De arm werd in de maand October van hetzelfde jaar afgezet, en bij de ontleding vond men dat het gezwel door middel van zenuwachtige draden aan denzelven verbonden was, en dat het onderste gedeelte van de zenuw even zoo dik was als het bovenste.

In Januarij 1804 werd zij door huiveringen en hoofdpijnen bevalen. Spoedig daarna vertoonde zich boven haar linker oog een gezwel ter grootte eener kastanje, dat zeer pijnlijk was op het gevoel, en het linker oog scheen te vergrooten en uit deszelfs holte uit te drijven. Toen men na den dood der lijdere het hoofd opende, vond men de hersenen in eene sponsachtige gesteldheid, en het gezwel, bij deszelfs doorsnede, naar eene mergachtige zelfstandigheid gelijkende.

Men heeft in sommige gevallen van *Fungus haematodes* in den oogbol opgemerkt, dat ook andere werktuigen van het ligchaam vóór den dood des lijdere door dit zelfde gebrek werden aange-

tast; hetzelfde heeft ook plaats wanneer dezelve aan de ledematen ontstaat. In een geval, hetwelk in het vervolg zal beschreven worden, had zich een groote *Fungus haematodes* aan het heupgewricht gevormd, doch bij de ontleding van het lijk vindt men hetzelfde gebrek ook in de nieren. In het zoo straks vermelde geval waren de hersenen aangedaan, niettegenstaande het oorspronkelijk gebrek deszelfs zitplaats aan den voorarm had. In het vijfde Deel van het *London Medical Journal* is door den Heer DEASE te *Dublin* een geval beschreven geworden, in hetwelk het gebrek aan de hand een begin nam, en er bij de ontleding van het lijk een klein *spekgezwel* aan de bolle oppervlakte van de lever werd aangetroffen.

Een zeer aanmerkelijk geval van *Fungus haematodes*, die aan den arm begon, en daarna de borst (Mamma) aandeed, is voor eenige jaren door GEORGE BELL, die de goedheid gehad heeft mij daarvan eene beschrijving mede te deelen, behandeld geworden. Daar dit geval ook de gewoone gesteldheid van dit soort van gezwellen, en het ontstaan van een sponsachtig uitwas, nadat de bekleedselen tot verzwering zijn overgegaan, aantoon, zoo heb ik bij de beschrijving van BELL eene schets van den

ongestelden arm laten bijvoegen. (Zie plaat VIII. fig. 17.)

NEGENTIENDE GEVAL.

Voor twee jaren verscheen er een gezwel aan den arm van eene ongeveer vijftigjarige vrouw, juist daar, waar de pees van de tweehoofdige armspier zich inplant. Van dezen tijd af aan nam hetzelfde langzamerhand en gelijkredig in grootte toe, en naar mate hetzelfde grooter werd, verhinderde het de beweging van het gewricht. Niettegenstaande het bij voortduring lastig was, veroorzaakte het toch geene groote pijn. Vijf weken, voor zij naar *Edinburg* kwam, werd het gezwel op eenmaal pijnlijker en tegelijken tijde nam hetzelfde aanmerkelijk in grootte toe. De Heelmeester, welke haar behandelde, was van gedachte dat het gebrek tot verettering wilde overgaan, en maakte daarom van weekmakende pappen gebruik; hierop brak het meest uitstekende gedeelte van het gezwel op het einde van de tweede week door, en ontlastte eene dunne, bloedige en scherpe stof. De uitvloeijing hield aan en verspreidde eenen hevige stank; de pijn nam toe, het gezwel werd grooter en uit de opening verhief zich

een sponsachtig uitwas, hetwelk de scherpe stof naar buiten wierp. De lijderes werd nu koortsig, onrustig en slapeloos; men zag het gebrek voor kanker aan, en zond haar naar *Edinburg*. De afzetting werd voor noodzakelijk gehouden en de operatie verrigt. Bij de ontleding van het gezwel vindt men deszelfs weefsel met dat, hetwelk op pag. 146 beschreven, en op Pl. V. is afgebeeld, volkomen overeenkomstig. Er vertoonde zich staande den loop der behandeling niets bijzonders, behalve dat het bindsel van de armslagader eerst drie maanden na de kunstbewerking afviel. Kort daarna werd zij door hevige pijnen, welke men voor rheumatisch hield, in de onderste ledematen aangetast, en er vertoonden zich eenige gezwollen in de borst en een in de nabijheid van de ruggraat, welke, voor zoover ik kon te weten komen, waarschijnlijk met het oorspronkelijke gezwel aan den arm van gelijken aard waren. Ik heb haar na dien tijd nooit weder gezien, maar heb gehoord, dat zij zeven maanden na de kunstbewerking ellendig gestorven is.

De *Fungus haematodes* neemt welligt de lide-

maten meermalen in, dan eenig ander deel van het ligchaam. Men heeft reeds aangemerkt (1), dat JOHN BURNS eene beschrijving van dit gebrek in de zooeven genoemde deelen heeft bekend gemaakt; dan, hoezeer er ook in de schriften van BURNS van eenige gevallen van *Fungus haematodes* wordt gewag gemaakt, blijkt het echter duidelijk, dat men den aard van het gebrek niet behoorlijk gekend heeft.

Eene beschrijving van een dezer gevallen heeft MONRO in de door zijnen zoon verzorgde uitgave zijner werken onder den titel van : *Een anomalisch, ongelukkig behandeld gezwel aan het been*, medegedeeld.

Daar de beschrijving van dit geval zoo buitengewoon nauwkeurig is, en hetzelfde den Heer D. MONRO vervoerde om daaruit eenige zeer vernuftige gevolgtrekkingen over den aard van dit gebrek afteleiden, zoo heb ik gemeend hiervan het volgende uittreksel te moeten geven :

(1) Men zie in de voorgaande pag. 3.

TWINTIGSTE GEVAL.

Bij eene vrouw van zes en veertig jaren verscheen er een met hevige pijn, sluipkoorts en nachtzweet vergezeld gezwel aan de buiten zijde van een der onderste ledematen. In het vertrouwen zijnde dat er eenig vocht in het gezwel bevat was, opende MONRO hetzelve, doch er werd geen enkelen druppel etter, maar wel twee tot drie onsen slijm uit hetzelve ontlast. Toen het verband den volgende dag werd weggenomen, verscheen er een sponsachtig uitwas in de opening, hetwelk met die zachte celwijze zelfstandigheid overeenkwam, welke men zoo dikwijls aan den rug en andere afhangende deelen van zoodanige personen, die aan langdurigen ziekten gestorven zijn, waargenomen heeft. Ik sneed een gedeelte van dit sponsachtig uitwas weg, lag een zwak bijtmiddel op het overgebleven gedeelte en verbond voor het overige de wonde met ettermakende middelen. Op den tweeden dag drong het sponsachtig uitwas veel meer naar buiten, en rekte de opening der bekleedselen en der peesvliezige uitbreiding zoodanig uit, dat daardoor een koudvurige kring rondom derzelve randen werd voortgebragt. Ik sneed het uitwas weg, verwijdde de

opening aanmerkelijk en verbond het gebrek op de gewone wijze met bederfwerende en ettermakende middelen. In twee dagen tijds scheidden de koudvurige deelen zich af, en daar de opening nu zeer groot was, sneed ik tusschen de beide beenderen van het been bijna een pond weeke zelfstandigheid weg. Nadat ik zoo diep, als ik zonder gevaar van groote slagaderen te beledigen, had ingesneden, stiet ik eene *sonde* door deze weeke, vettige massa tot zoo verre door, dat ik haar einde aan de tegenovergestelde zijde der bekleedselen van het been voelde en zag.

Om deze reden verwachtte ik van de tegenwoordige behandeling geen het minste nut, en nam het besluit, om, zoodra de koorts en de buikloop, welke zich thans daarbij gevoegd had, zouden gematigd zijn geworden, de afzetting van het deel te ondernemen, doch dezelve liet zich door de toegediende middelen niet tot bedaring brengen, en binnen weinige dagen was de lijderes overleden.

De huid van het geheele been vond men na den dood gezond, maar het celwijsweefsel en de spieren waren alle in de opgenoemde weeke zelfstandigheid, welke zich als een sponsachtig uitwas

vertoonde, veranderd. Hoe veel moeite ik mij zelven ook gaf om de spieren te ontleden, kon ik echter geene derzelven van de andere onderscheiden. Het beenvlies was op alle plaatsen, zoowel van het scheen— als van het kuitbeen afgescheiden. Tusschen hetzelfde en het been was eene scherpe donkerbruine stof bevat, en de oppervlakten der beenderen waren ruw en geel.

Eenigen tijd daarna had ik gelegenheid om een been te zien dat juist met een zelfde gezwel was aangedaan, nogthans werd hetzelfde vroeger geopend, eer nog andere belangrijke toevallen waren ingetreden. De genezing werd “noch door uitwendige noch door inwendige middelen verkregen, en de lijder wilde ook niet in de afzetting van het deel bewilligen. Het gebrek werd derhalve slechts onderhoudende behandeld, tot dat de Heelmeester zoowel als de lijder elkander moede waren.

Nadat MONRO zijn verhaal van dit geval geeindigd had, voegde hij nog de volgende treffende vragen daarbij:

» Onder welke klasse van gezwollen moet dit gezwel geplaatst worden? Behoort hetzelfde onder de luchtgezwollen der gewrichten (*the windy swellings*), of onder de van de Franschen aldus genaamde vetgezwollen. (*Fitty tumors*)?”

« Zoo lang het soort, tot hetwelk dit gezwel behoort, en de wezenlijke kenteekenen, waardoor het zich van andere langdurige gezwellen onderscheidt, niet zijn bepaald geworden, *zoo lang zal ik ook, even als mijne voorgangers, vreezen, daarin te dwalen.*»

POTT maakt in zijne heilkundige werken, alwaar hij over de gebreken der onderste ledematen die de afzetting vereischen, spreekt, de volgende aanmerkingen:

» Er komt een ander gebrek aan de beenen voor, hetwelk, voor zoover mijne ondervinding strekt, alleen door de afzetting kan genezen worden. Dit is eene reden, waarom ik van hetzelfde op deze plaats gewag maak, waarbij ik nog eene andere zou kunnen voegen, dat het namelijk deszelfs oorsprong uit eene verbrokene slagader neme, of te minsten met dit toeval vergezeld gaat.»

» Ik weet hetzelfde geen' naam te geven, noch onder eene klasse te rangschikken; ondertusschen zal ik hetzelfde zoo goed mij mogelijk beschrijven.»

» Het heeft deszelfs zitplaaats in het midden van

de kuit, of liever in het bovenste gedeelte derzelve onder de uit- en inwendige kuitspier (*Musc. gastrocnemius et soleus.*) Het neemt deszelfs begin met een klein, hard, diepliggend gezwel, dat somtijds zeer pijnlijk, somtijds minder gevoelig is en den lijder slechts in het gaan hindert. Het neemt langzamerhand in grootte toe, evenwel wordt hetzelfde, naarmate het in omvang toeneemt, niet wecker, maar blijft voor het grootste gedeelte zoo hard, dat het met geene mogelijkheid kan zamen- gedrukt worden. Wanneer het eene aanmerkelijke uitgebreidheid heeft ingenomen, schijnt het eenig vocht te bevatten, hetwelk op den grond of bijna op de achterzijde van het been kan gevoeld worden. Wanneer men tot de ontlasting van dit vocht eene opening in het gezwel gemaakt heeft, dan moet men zeer diep en door eene in den hoogsten graad ontaarde massa insnijden. Dit vocht is meestal in eene geringe hoeveelheid voorhanden, en bestaat uit eene met gestremd bloed vermengde scherpe stof. De ontlasting van hetzelfde brengt slechts eene geringe verkleining van het gezwel te weeg, en in de weinige gevallen, welke ik heb waargenomen, ontstonden er hevige toevallen van prikkeling en ontsteking, welke met groote snelheid

en onder de hevigste pijnen toenamen, en den lijder zeer spoedig hetzij door de sterke en niet af latende koortssen, hetzij door eene volkomene versterving van het gansche been, om het leven bragten.

» Wanneer het deel niet afgezet is geworden, en de lijder na de opening van het gezwel sterft, dan verhindert de koudvurige en rotte toestand der deelen, dat men hetzelve behoorlijk onderzoekt. Wanneer het been daarentegen zonder eenige voorafgaande kunstbewerking is weggenomen geworden, hetwelk, voor zoover mijne ondervinding strekt, de eenige weg is, om het leven van de lijder te behouden, dan vindt men de achterste scheenbeenslagader verwijd, ziekelijk aangedaan en verscheurd, de kuitspieren in eene zeer ontaarde massa veranderd, en het achterste gedeelte van het scheenen kuitbeen meer of minder door beenbederf aangedaan (1).”

Of deze door POTT beschrevene ziekte als *Fungus haematodes*, dan wel als eene ziekte der slagaderen moet beschouwd worden, kan door sommigen betwist worden. Het komt mij ondertus-

(1) Zie POTT's *Works* Vol. III.

schen voor dat de beschrijving meer met die van den *Fungus haematodes*, dan met eenig ander bij ons bekend gebrek overeenstemt. Met dat al is deze beschrijving zoo onvolkomen, dat wij geene enkele voldoende gevolgtrekking uit dezelve kunnen afleiden, naardien zij verder niets van het weefsel van het gezwel zegt, dan dat hetzelfde uit eene zeer ontaarde massa bestond.

Deze zelfde aanmerkingen zijn ook toepasselijk op twee gevallen, van welken FREER (1) gewag gemaakt heeft. Want in geen van beiden vindt men bij de ontleding een van die verschijnselen welke ik als kenschetsend teeken van den *Fungus haematodes* heb trachten vast te stellen.

Wij hebben reeds aangemerkt dat er in het 5de Deel van het *London Medical Journal* (2) een geval van *Fungus haematodes* aan de hand door DEASE beschreven, en door BURNS is medegedeeld geworden. BURNS heeft ook eene beschrijving van vier gevallen gegeven, welke hij zelf heeft waargenomen. In drie derzelve had het gebrek deszelfs zitplaats aan de onderste ledematen, en in het

(1) Men zie zijne *Observations on Aneurism*. Birmingh. 1807, p. 25.

(2) Pag. 112.

vierde kwam het aan het bovenste gedeelte van den schouder te voorschijn. HEY verhaalt twee gevallen van dit gebrek aan de bovenste, en drie aan de onderste ledematen. ABERNETHY heeft insgelijks eene beschrijving van een soortgelijk gezwel gegeven, dat aan de dij van eenen twaalfjarigen jongen was ontstaan.

In de verzameling van de Geneeskundige School te *Parijs* vindt men de afbeeldingen van drie gevallen eens gebreks in het schoudergewricht, dat door de Franschen met den naam van *Carcinome sanglante* (bloedige kanker) is bestempeld geworden. Op Pl. VII. fig. 15 heb ik daarvan de omtrekken geleverd.

Alhoewel ik geene breedvoerige beschrijving van deze gevallen kan geven, zoo laat toch de groote gelijkheid, welke er tusschen deze omtrekken en de door HEY gegevene afbeeldingen, en een door ASTLEY COOPER behandeld geval, hetwelk ik gelegenheid heb gehad om te zien, plaats vond, weinig twijfel over, of de ware *Fungus haematodes* is in deze omtrekken afgebeeld geworden.

De omtrekken leveren eene goede voorstelling van de uiterlijke gedaante des gezwels, wanneer zij aan dit gedeelte van het ligchaam voorkomen.

N.º 1 stelt hetzelfde voor, wanneer het klein is, en N.º 2 en 3 in deszelfs opvolgende tijdperken. Zie Plaat VII. fig. 15.

§ 3.

Over de behandeling van den Fungus haematodes aan de ledematen.

Hetzelfde gemis van een gelukkig gevolg in de behandeling van den *Fungus haematodes*, waarvan ik reeds bij den oogbol heb gewag gemaakt, vergezelt ook meestal de geneeswijze, wanneer het gebrek deszelfs zitplaats aan de ledematen heeft. Alle uit- en inwendige geneesmiddelen zijn vruchteloos, en het eenige middel, om het leven van den lijder te redden, bestaat in eene tijdige wegneming van het geheele deel. In eene aanzienlijke menigte van gevallen, welke mij zijn bekend geworden, en in vele van diegenen, welke MONRO, BURNS en HEY hebben medegedeeld, is er slechts eene poging, om het gebrek door de wegneming van het gezwel te genezen, in het werk gesteld geworden. In geen van deze gevallen was de behandeling echter gelukkig, naardien het gebrek in het ver-

volg van tijd op dezelfde plaats, alwaar het gezwel was weggenomen geworden, in de nabij gelegene *lymphotike* klieren, of in eenig ander deel van het ligchaam weder te voorschijn kwam. Door de uitkomst van deze waarnemingen zijn wij gerechtigd, om, zoodra de ware aard van het gebrek met juistheid is bepaald geworden, op de afzetting van het deel aan te dringen. Wanneer de natuur van het gebrek derhalve verdacht is, dan kan hetzelfde geopend worden, en het weefsel, hetwelk men aantreft, zal in staat zijn, om een naauwkeurig en bepaald besluit omtrent de noodzakelijke behandeling van hetzelfde vast te stellen. Is het gebrek eenen *Fungus haematodes*, dan moet het deel onverwijd worden afgezet; heeft het tegendeel plaats, dan moet men hetzelfde zoodanig behandelen, als de bekende aard van hetzelfde medebrengt.

VIERDE HOOFDSTUK.

OVER DEN FUNGUS HAEMATODES IN DEN BAL.

§. 1.

Het uitwendig voorkomen van het gebrek.

Dit gebrek van den bal is het eerst door D. BAILLIE in zijne ziektekundige ontleedkunde onder den naam van: *papachtigen bal* [pulpy testicle] (1) beschreven en afgebeeld geworden. » De bal zegt hij, is somtijds aanmerkelijk in omvang vergroot, en in eene bruine gelijkvormige papachtige massa veranderd, waarbij deszelfs natuurlijk zamenstel geheel en al verloren gaat. Deze soort van ontarding heeft men somtijds voor *knoesachtig* gehouden, niettegenstaande dezelve aanmerkelijk van datgene verschilt, wat men in andere deelen, en zelfs in den

(1) Pag. 205 van de Vertaling van SÖMMERING.

bal *scirrhus* noemt.” Onaangezien der door BAILLIE gegevene naauwkeurige beschrijving, zijn er nog vele bijzonderheden, welke zoowel ten aanzien der beschrijving van den *Fungus haematodes* in den bal, als ten opzichte der verschijnselen, die men bij de ontleding van het gezwel waarneemt, eene verdere nasporing waardig zijn.

In sommige gevallen vindt men dat het gebrek in het ligchaam van den bal deszelfs aanvang neemt; in anderen daarentegen wordt deszelfs oorsprong door eene zwelling in den *bijbal* aangewezen. De voortgang van het gebrek is zeer langzaam, en naarmate de zwelling van de klier toeneemt, verkrijgt dezelve eene ronde of eironde gedaante, zoodat het dikwijls zeer moeilijk, indien niet onmogelijk is, om het ligchaam van den bal en van den bijbal van elkander te onderscheiden. De pijn, welke het gebrek vergezelt is meestentijds zoo gering, dat zij weinig bekommering baart; voor het overige is er noch eenige ongelijkheid of hardheid in de klier, noch eenige verandering in het weefsel van den balzak te bespeuren.

Wanneer de bal aanmerkelijk in grootte heeft toegenomen, dan onderscheidt hij zich door zijne weekheid, en veerkracht, en brengt het gevoel te

weeg , als of er eene vloeistof in denzelven bevat ware. Bij de optelling der toevallen van den *Fungus haematodes* aan de ledematen (1) heeft men inzonderheid opgemerkt, dat het gevoel van vochtgolving een der duidelijkste kenteekenen van deze soort van gezwollen in alle deelen van het ligchaam was , wanneer men dezelve door uitwendige betasting kan onderzoeken. Welligt vindt dit gevoel van vochtgolving nog meer in de ballen, dan in eenig ander deel van het ligchaam plaats, waarom eene naauwkeurige onderscheiding van den *Fungus haematodes* van de waterbreuk eene hoogst-belangrijke zaak voor de beoefenende Heelkunde is. De menigte der gevallen van dit gebrek , welke door ervarenen en oordeelkundige Heelmeesters als waterbreuken zijn behandeld geworden, is bijna ongelooflijk. Vier gevallen, in welke deze misleiding plaats vond, zijn door mij zelve waargenomen geworden. In de ziektekundige verzameling van D. MONRO bevindt zich een bal , aan welken deze dwaling heeft plaats gevonden. In de verzameling van D. JEFFREY wordt insgelijks een voorbeeld van dit gebrek bewaard, aan hetwelk hetzelfde toeval heeft plaats gegrepen.

(1) Zie pag 148 en volg.

Het gemis van doorschijntheid in het gezwel, is een verschijnsel bij den *Fungus haematodes* van den bal, van hetwelk men met zekerheid zou kunnen verwachten dat het tot eene naauwkeurige onderscheiding van dit gebrek en van de waterbreuk zou kunnen dienen; daar er evenwel vele verzamelingen van donker gekleurd water en somtijds zelfs van bloed in den schederok van den bal voorkomen, en deze rok ook somtijds zoo verdikt wordt aangetroffen, dat de opgenoemde doorschijntheid daardoor geheel en al verloren gaat, zoo spreekt het van zelf, dat het gemis van dit verschijnsel niet als een stellig kenschetsend teeken van den *Fungus haematodes* kan aangenomen worden. De tot eene aanmerkelijke grootte toegenomene *Fungus haematodes* van den bal komt wel is waar ten aanzien der gedaante met vele der meest plaatsgrijpende veranderingen van de waterbreuk overéén, doch zal men bij een naauwkeurig onderzoek bevinden, dat deszelfs loop in vele opzigten van dien der waterbreuk verschilt. Bij de waterbreuk begint het vocht zich in den grond van den balzak te verzamelen, en de bal kan, zoolang het gezwel niet tot eene aanmerkelijke grootte is aangegroeid, meestal aan het achterste gedeelte van hetzelve ge-

voeld worden. Bij den *Fungus haematodes* daarentegen neemt het gebrek in het ligchaam van den bal of van den bijbal deszelfs aanvang, en de geheele klier neemt langzamerhand in grootte toe. Ook is het gezwel bij de waterbreuk ter plaatse van den buikring naauwkeurig omschreven, terwijl er bij den *Fungus haematodes* eene trapswijze opzwellling of volheid plaats vindt, welke zich van den bal langs de zaadstreng naar boven toe uitstrekt. In die gevallen van *Fungus haematodes* welke ik gezien heb, was het moeilijk om den aard der verandering van de zaadstreng naauwkeurig te onderscheiden, niettegenstaande er in allen eene bijzondere soort van volheid te bespeuren was, die van de ontoegevende hardheid eener knoestachtige ongesteldheid van dat ligchaamsdeel aanmerkelijk onderscheiden was.

Buiten het gemis van doorschijnenheid in het gezwel, deszelfs loop en den toestand van de zaadstreng, kan ook de verschillende zwaarte van den *Fungus haematodes* in vergelijking met die der waterbreuk, wanneer beide eene gelijke uitgebreidheid bezitten, in de beoordeeling van den aard des gebreks in aanmerking genomen worden.

De weekheid en veerkracht van het gezwel blij-

ven niet in alle gevallen, nadat hetzelfde eenen grooten omvang bereikt heeft, voortduren; want in dien toestand wordt hetzelfde op sommige plaatsen hard, op anderen zeer week, als of het spoedig wilde doorbreken. De terug voerende aderen van den balzak worden aderspattig opgezet en de huid wordt miskleurig. De *lymphatike* klieren der liezen worden aan dezelfde zijde van den lijdenden bal aangedaan: een geval, waarin de klieren van de beide liesstreken gezwollen waren, is door ABERNETHY (1) beschreven geworden. Meestal zwellen de klieren, vóór dat het gebrek eenen kwaadaardigen uitgang verkrijgt, langs den loop der zaadstreng in de buikholte op, en vormen in vele gevallen eene zeer groote ontaarde massa, welke de groote slagader en de opklimmende holader omgeeft.

In geen geval heb ik kunnen bespeuren, dat de bekleedselen van den balzak toegeven, en dat er een sponsachtig uitwas uit den ongestelden bal is voortgekomen, gelijk wij zulks uit de beschrijving van het gebrek in andere deelen hadden kunnen verwachten. De prikkeling nogthans en de

(1) Zie zijne *Observations on Tumors*, pag. 52.

koorts, welke door de uitzetting van den bal worden voortgebracht, alsmede de toestand van den bal zelve, schijnen het leven van den lijder vroeger te vernietigen, dan dat er eene verzwering en de oorsprong van een sponsgezwel kan ontstaan.

De *Fungus haematodes* grijpt den bal, even als meest alle andere deelen van het ligchaam, het gemeenzaamste in de vroege tijdperken van het leven aan. Een geval van dezen aard is door den Heer CLINE bij een kind van vijf jaren behandeld geworden; en in al die gevallen, met welke bijzondere omstandigheden ik ben bekend geworden, bevonden de meeste lijders zich onder de dertig jaren.

In vele gevallen heeft men voorondersteld dat het gebrek door eenen slag of eenige andere uitwendige belediging was voortgebracht; in anderen, dat het met eene venerische besmetting verbonden, of op dezelve gevolgd was. Bij het onderzoek nochtans, hetwelk wij ter bepaling van den aard der ziekte in het werk stellen, zijn wij al te veel geneigd om derzelver opwekkende oorzaken na te sporen, en dezelve in toevallige omstandigheden te vinden; gelijk wij deze wijze van denken en handelen bij knoestachtige en kropklierige gebreken zeer gemeen-

zaam zien plaats grijpen. Niettegenstaande dit, is het niet te lochenen dat beide gebreken, welker natuur ons van elders bekend is, zonder eenige uitwendige aanleidende oorzaak kunnen voorkomen.

2. *Verschijsels bij de ontleding.*

Wanneer men den *Fungus haematodes* van den bal ontleedt, treft men verschijnselen aan, welke de meeste overeenkomst met diegenen hebben, welke zich vertoonen, wanneer het gebrek in andere deelen, bij voorbeeld, aan de ledematen of in den oogbol plaats vindt. De *Fungus haematodes* van den bal biedt welligt meer afwisseling in deszelfs verschijnselen aan, dan wanneer hij den oogbol had aangetast; dit evenwel hangt waarschijnlijk niet zoo zeer van een eigenaardig verschil in de ziekelijke werking, dan wel van het meer zamengesteld maaksel der verschillende ligchaamsdeelen in den gezonden toestand af. De verschijnselen van eene en dezelfde ziekte wijken altoos in elk bijzonder weefsel, waarin dezelve plaats vindt, meer of minder van elkanderen af, niettegenstaande er altoos eenige voorname en duidelijke trekken ontdekt worden, welke het bijzonder karakter van de

ziekte in het werktuig uitmaken, waarin dezelve haren oorsprong genomen heeft.

Het pap- of mergachtig aanzien, hetwelk in anderen deelen, die door *Fungus haematodes* zijn aangedaan, zoo zichtbaar is, bepaalt ook een aanmerkelijk gedeelte van het karakter dezer ziekte in den bal. De mergachtige massa is gemeenlijk van eene ligtbuine, somtijds ook van eene meer roode kleur. Somtijds is de geheele bal in eene massa van dezen aard, welke bijna overal hetzelfde aanzien bezit, veranderd, terwijl hij op andere tijden uit deelen is zamengesteld, die ten aanzien van vastheid, kleur en weefsel van elkander verschillen, en door dunne vliezige tusschenschotten van elkander zijn afgescheiden. Sommige deelen dezer ziekelijke massa zijn veel weeker dan versche hersenen en hebben meer de dikte van eene melk-pap, alhoewel zij in geene etterachtige vloeistof schijnen ontaard te zijn. Andere stukken hebben eenen graad van vastheid gelijk die van gewoone slijmpropfen of van de lever, terwijl nog andere deelen kraakbeenig en met beenpunten in de kraakbeenige massa doormengd, worden aange-troffen.

• Wanneer de bal in het water gelegd wordt,

dan vermengt zich een groot gedeelte van deze zelfstandigheden met hetzelfde, en er blijft een los celwijdweefsel over, waarin de papachtige stof was nedergezet. In een geval (1) werd de gelijkheid met den *Fungus haematodes* in den oogbol op eene zeer duidelijke wijze blootgesteld; want toen men in den schederok, alwaar dezelve door de zamengroeiing met de *tunica albuginea* een omschreven gezwel gevormd had, eene opening maakte, bespeurde men, dat er een sponsachtig uitwas, dat grooter dan twee veldboonen was, uit het ligchaam van den bal te voorschijn kwam, hetwelk in maaksel en in kleur met het sponsgezwel van den oogbol overeenkwam.

In de meeste gevallen maken de schederok en het witte vlies van den bal sterke zamengroeiingen; in anderen blijven zij van elkander gescheiden, terwijl de tusschen gelegene ruimte meestal met eenig vocht wordt opgevuld.

De *lymphatike* klieren, welke bij de aandoening van den bal mede zijn aangedaan, leveren bij de ontleding dezelfde verschijnselen op, als wij dezelve reeds beschreven hebben, toen de ziekte in andere deelen van het ligchaam hare zitplaats had.

(1) Zie het twee en twintigste Geval.

In die gevallen, welke ik heb kunnen ontleden, ben ik nooit in staat geweest, om eene verandering in het maaksel van de zaadstreng waar te nemen, noch om de bijzondere volheid, welke ik gedurende het leven in dezelve heb opgemerkt, op eene voldoende wijze te verklaren. Uit de door den Heer COOPER bij de ontleding van de zaadstreng, en in het vijf en twintigste geval opgegevene waargenomene verschijnselen, wordt het echter niet onwaarschijnlijk, dat het gezwel van eenen ziekelijken toestand der opslorpende vaten zou kunnen ontstaan.

Om dit gewigtig onderwerp nog meer klaarheid bij te zetten, zal ik hier nog eene beschrijving van vijf gevallen van *Fungus haematodes* in den bal, welke alle als duidelijke voorbeelden van dit gebrek kunnen dienen, bijvoegen.

EEN EN TWINTIGSTE GEVAL.

Dit geval, welks mededeeling ik aan de goedheid van den Heer NEWBIGGINS, Heelmeester van het Koninklijk Hospitaal te *Edinburg* verschuldigd ben,

levert een voorbeeld op, bij hetwelk de *Fungus haematodes* niet alleen in den bal en in de *lymphatike* klieren verscheen, maar waarbij ook de lever, de longen en de nieren met hetzelfde gebrek schenen aangedaan geweest te zijn.

De bijzonderheden, welke ik in een geval van eenen papachtigen bal heb aangeteekend, blijken uit de volgende aanmerkingen:

» Een man van ongeveer 28 jaren ouderdoms, had aan de regter zijde van den balzak een gezwel, hetwelk de grootte had van een ganzenei en zedert negen maanden had bestaan. De gedaante van hetzelfde, het gevoel, dat men bij de drukking ontwaarde, en de afwezenheid van alle pijn, bragten vele Heelmeesters die het gebrek onderzochten op het denkbeeld, dat het eene waterbreuk was, en besloten dien ten gevolge tot de kunstbewerking, ten einde den lijder van dezelve te bevrijden.

Toen de operatie echter ondernomen werd, vond men den bal ongesteld, en slechts eene geringe hoeveelheid waters in de holte van den schederok. Om deze reden achtte men het raadzaam den bal weg te nemen; hetwelk dan ook op de gewoone wijze volbragt werd.

Bijna de geheele wonde genas door de spoedige hereeniging, en in drie weken tijds was het likteeken volkomen gevormd. Op dezen tijd werd de lijder door ongesteldheid op de borst welke met bloedspuwing verbonden was, bevallen, en boven de lendenwervelen vormde zich een gezwel ter grootte van eene sterke vuist, welks natuur door geen uitwendig onderzoek kon bepaald worden.

Het eenige kenbare toeval, waarmede hetzelfde vergezeld was, bestond in eene sterke klopping, welke door de groote slagader veroorzaakt werd. De lijder stierf met alle toevallen van eene uitteerende koorts.

Den bal na deszelfs wegneming onderzoekende, vond men het volgende zamenstel: hij was veerkrachtig, doch week en van eene donker bruine kleur. In verschillende deelen van deszelfs zelfstandigheid vond men eene menigte van kleine beursjes, welke eene doorschijnende, naar eiwit gelijkende stof bevatteden, en in het celwijsweefsel, hetwelk zich tusschen den schedulerok en den balzak bevindt, trof men eene eenigzins gestremde *lymphe* aan.

Bij de opening der buikholte na den dood vond men de zaadstreng van den ongestelden bal verhard,

en in derzelver nabijheid eenige gezwollene klieren, die als hetware eene keten tot die groote ziekelijke massa vormden, welke men gedurende het leven door de wanden der buikholte had kunnen voelen. Deze massa scheen hoofdzakelijk uit eene klomp ontaarde klieren zamengesteld te zijn. Wanneer men in dezelve sneed, was zij week, van eene donkerbruine kleur en in verschillende deelen van dezelve had zich eene groote hoeveelheid geklonterd bloed verzameld. Dit gezwel omgaf de groote slagader en de opklimmende holle ader: de rokken der laatste waren zichtbaar aangedaan en hare ruimte eenigzins vernaauwd.

» In de lever vond men vele knobbels, welke een dik zwartachtig vocht bevatteden.

» In het nierenbekken had zich veel etter verzameld.

» De longen waren knobbelig, en in sommigen van deze knobbels was dezelfde zwartachtige stof bevat."

TWEE EN TWINTIGSTE GEVAL.

De mededeeling van dit en het volgende geval ben ik aan den Heer D. THOMSON verschuldigd,

wiens schriftelijke aantekeningen mij in staat gesteld hebben, om eene meer volkomene beschrijving van de ontleding der ziekelijke deelen te geven, dan het mij anders mogelijk zou geweest zijn.

» Deze lijder, welke vijf en twintig jaren oud was, had drie en een half jaar voor zijnen dood een gezwel in den balzak bespeurd, hetwelk de grootte had van eene kleine boon en met den regter bal scheen zamen te hangen. Deszelfs oorsprong schreef hij aan eene venerische liesbuil toe, welke hij achttien maanden te voren had gehad. Van het begin dezer kleine zwelling af, had de bal binnen den tijd van derde half jaar, de grootte van een' oranjeappel, welke echter eene eironde gedaante bezat, bereikt; hij was hard, en wanneer men op denzelven drukte, zeer pijnlijk; deszelfs oppervlakte was gelijk op het gevoel. De zaadstreng was insgelijks eenigzins verhard en gezwollen en de lijder ontwaarde eene stompe knagende pijn, die zich langs den loop der zaadstreng uitstrekke. Op dezen tijd gebruikte hij gedurende eenige weken eene kleine hoeveelheid kwikzilver, en om den balzak werd eene ontbinding van loodzuiker geslagen, doch hiervan had de lijder weinig of geen nut: zelfs werden er bleintrekkende pleisters

op den balzak aangelegd, maar ook bij dezen namde bal bij voortdurend in grootte toe. Nadat hij eindelijk verscheidene dagen over pijn in den buik geklaagd had, werd men een eirond gezwel, dat bij de drukking het gevoel van vochtgolving aanbod en pijnlijk was, aan de regter zijde van den navel gewaar. Deze beide gezwollen, dat van den bal namelijk, en datgene dat zich in de buikholte bevond, namen gedurig in grootte toe, veroorzaakte zeer hevige pijnen, tot dat de toevallen eener sluipkoorts zich eindelijk instelden en den lijder deden sneven.

Ontdekking bij de ontleding.

Ik had gelegenheid om de ziekelijke deelen met den Heer D. THOMSON naauwkeurig te onderzoeken, en de menigvuldige verschijnselen, welke waargenomen werden, maakten de ontleding van het lijk zeer belangrijk. De bal had, nadat hij uit het *scrotum* was weggenomen, eene eironde gedaante, in deszelfs langste doormeting ongeveer acht duimen, in deszelfs kleinste doormeting vijf duimen en woog vier ponden. Hij was week en veerkrachtig en scheen op sommige plaatsen eenig vocht te bevatten.

Den bal in eenige stukken verdeeld hebbende , vond men , dat hij uit afzonderlijke kwabben bestond , die ten opzichte van kleur en weefsel van elkander verschilden. De menigte derzelven kon men niet met naauwkeurigheid opgeven , dewijl de eene snede vier of vijf voorname afdeelingen ver- toonde , en eene andere er veel meer aan den dag bragt. Deze groote kwabben waren door sterke celachtige beursen van elkander afgescheiden , en derzelver lagen , welke talrijke onderdeelingen in elke kwab voortbrachten , waren van de beursen afgezonderd. De gansche massa bestond uit een sponsachtig weefsel , welks cellen van eene naauw- lijks merkbare grootte tot zulk eene uitgebreidheid toenamen , dat zij het laatste lid van den middel- sten vinger konden bevatten. Eenige dezer cellen waren met een weiachtig vocht , andere met eene door bloed gekleurde vloeistof , en nog andere met gestremd bloed opgevuld.

Wanneer men het maaksel dezer kwabben met dien van eene andere , welke ten aanzien van kleur en vastheid het naast met een gedeelte der herse- nen overeen kwam , vergeleek , dan vond men , dat een sponsgezwel , nagenoeg de grootte van twee veldbonen hebbende , uit deze laatste kwab ont-

staan was, en de *tunica albuginea* in de hoogte geheven had. Eene andere kwab had eene meer krijtachtige witheid en wanneer men dezelve drukte vloeide er eene mergachtige stof uit ontelbare kleine cellen naar buiten. Eene derde kwab scheen vaatrijker, van eene meer donkere kleur en van een vezelachtig weefsel te zijn. Eene vierde was op eene veelvuldige wijze met een celachtig vlies doorweven, waardoor cellen gevormd werden, waarvan er eenige met eene geelachtige massa, welke ten aanzien van kleur en vastheid met gekookte eijerdoren overeenkwam, en nog andere met eene kraakbeenige zelfstandigheid, van welke sommige plaatsen verbeend waren, opgevuld werden aangetroffen. In de gansche massa kon men niets gewaar worden, dat het gezonde maaksel nog had blijven behouden. Op alle plaatsen was de scheiderok van den bal met deszelfs eigen vlies (*albuginea*) verbonden, en waar geene vastgroeiing plaats vond, daar had zich eene holte gevormd, welke thans met eenig vocht was opgevuld, doch waarin vooraf het reeds genoemde sponsgezwel was bevat geweest.

Het gezwel dat zich in de buikholte bevond, vertoonde eene grootè ontaarde massa, welke ge-

deelten van het darmscheil en van de darmen omgaf, en de groote stammen der bloedvaten insloot. Tusschen het maaksel van dit gezwel en dat van den bal kon men geen wezenlijk verschil bespeuren, uitgenomen dat de cellen grooter, het weefsel meer vezelachtig en de geheele massa veel losser was. Wanneer men haar doorsneed, dan had zij meer het aanzien van eenen zoetenkoek, en op sommige plaatsen was zij zelfs harder op het gevoel dan de bal, zoodat men op verscheidene plaatsen eenige beenpunten kon onderscheiden.

Twee knobbels van gelijken aard, als het gebrek dat zich in den bal en in de buikholte vertoonde, werden in de lever aangetroffen.

DRIE EN TWINTIGSTE GEVAL.

Een jong man, nagenoeg achttien jaren oud, had een aanmerkelijk gezwel aan de regter zijde van den balzak, hetwelk eene regelmatige gedaante bezat, zeer week was op het gevoel, en den bijbal zoowel als het ligchaam van den bal scheen in te sluiten. De zaadstreng scheen alleen daar ter plaatse, waar zij zich van den bal naar de buikholte toe uitstrekt, een weinig gezwollen te zijn.

Nadat de zaadvaten onderbonden waren, werd de bal op de gewoone wijze weggenomen. Verscheidene dagen na elkanderen behield de wonde een goed aanzien, doch den zesden dag na de kunstbewerking klaagde de lijder over pijn in de buikholte, welke door aangebrachte drukking vermeerderd werd. Deze pijn was nooit zeer hevig: des niettegenstaande stierf de lijder op den tienden dag, nadat hij een of twee *hectische* aanvallen had doorgestaan.

Bij de opening van de buikholte, vond men de zaadstreng zoowel binnen als buiten den buikring gezond, doch trof men eene aanmerkelijke opzwelling van de *lymphatike* klieren, welke vóór en ter zijde der lendewervelen gelegen waren, aan. Wanneer men in deze klieren sneed, vond men, dat zij eene gelijkvormige witte kleur, en eene geringe vastheid bezaten; sommige derzelve hadden de grootte van eene kleine vuist bereikt.

VIER EN TWINTIGSTE GEVAL.

Dit geval, hetwelk voor eenige jaren door D. WARDORP is behandeld geworden, levert een aanmerkelijk voorbeeld van *Fungus haematodes* in

den bal op. Te gelijken tijde toont hetzelfde aan den eenen kant het gevaar aan, wanneer men het gebrek voor eene waterbreuk houdt, en aan de andere zijde het geringe voordeel, dat men van de wegneming van den bal verwachten kan.

Een lijder, drie en dertig jaren oud, had eene zwelling van den regter bal ter grootte van twee vuisten en van eene zeer ronde gedaante. Derzelver oppervlakte was glad en gelijk, doch op het gevoel hard en gespannen. De pijn, waarmede zij gepaard ging, vergeleek de lijder met naaldsteeken, en strekten zich somtijds langs den loop der zaadstreng met hevigheid door de lendenen uit. De zaadstreng was hard, en gedrukt wordende, pijnlijk; daarbij was zij gezwollen en de buikring naar evenredigheid verwijd. De balzak had eene donkere purperkleur, de aderen van deszelfs oppervlakte waren opgezet, en aan het onderste gedeelte was eenigzins eene waterzuchtige zwelling zichtbaar. Aan het middelste en voorste gedeelte van den balzak bevond zich eene kleine opening, door welke een tentijzer na- genoeg eenen duim onder de huid kon ingebracht worden, en uit welke eene aanmerkelijke hoeveelheid etter naar buiten vloeide. Dit gezwel had zich voor acht maanden, zonder eenige bekende

oorzaak, behalve sterke ligchaamelijke inspanningen, beginnen te vormen. Na vijf maanden had het de grootte van een hoenderei bereikt, en na dit tijdperk was deszelfs groei zeer snel en hield op deze wijze drie weken lang aan.

Tien dagen, voor dat hij onder de behandeling van D. WARDROP kwam, stak een Heelmeester, die het gezwel voor eene waterbreuk hield eene *troiquart* in hetzelfde, maar eerst na de tweede poging, waarbij de lijder echter telkens weinig pijn gevoelde, kwam er slechts eene zekere hoeveelheid met bloed vermengd water te voorschijn, waardoor de omvang van het gezwel nogthans zeer weinig verminderd werd. Er vormde zich etter rondom de opening welke door de *troiquart* was gemaakt geworden, en ontlaste zich door dezelve. De bal werd vervolgens weggenomen, dewijl dit het eenigste uitzigt aanbod, om het leven van den lijder te redden.

Gedurende weinige dagen schenen de koortsige toevallen verminderd te zijn, doch zij verheften zich weldra op nieuw, en twaalf dagen na de operatie volgde de dood des lijders.

De bal woog twee ponden; de schederok en het eigene vlies van den bal waren vast met elkander

vereenigd , en de bal was in eene papachtige massa, die op verscheidene plaatsen met bloed vermengd was, veranderd. Van het natuurlijk maaksel was niet het minste spoor meer te ontdekken. Toen men den buik opende, zag men eene rei van gezwollene klieren, die zich van de binnen zijde des buikrings tot eene groote ontaarde massa, die op de lendewervelen lag, uitstreckte. Deze massa scheen uit ontaarde klieren te bestaan, die even als diegenen, welke de zaadstreng vergezelden, in eene papachtige massa, waarvan sommige plaatsen zoo week als moes, andere vaster dan de zelfstandigheid der hersenen waren, veranderd waren.

VIJF EN TWINTIGSTE GEVAL.

De Heer ASTLEY COOPER heeft in eene geleerde verhandeling, welke in de *Medical records and researches* is overgenomen, » behalve drie gevallen van verstopping der borstbuis, waarbij hij eenige proeven opgeeft om de werking van de onderbinding van dit vat aan te toonen, een geval van eene ziekte des bals en der *lymphatike* klieren van den onderbuik beschreven, hetwelk mij als een voorbeeld van *Fungus haematodes* voorkomt. Ik zal die

plaatsen , welke mij tot het tegenwoordig oogmerk van het meeste gewigt schijnen te zijn , overnemen.

» Een jong , twee en twintig jarig handwerksman werd in het *St. Thomas* Hospitaal opgenomen. Het verhaal dat hij van zijn gebrek gaf , was , dat hij voor ongeveer vijf maanden door eene pijn in den regter bal was aangedaan geworden ; dat de bal spoedig in grootte was toegenomen en hiermede trapswijze was voortgegaan tot op den tijd dat hij in het Hospitaal is ontvangen , en dat hij voor zeven weken insgelijks een gezwel aan den buik , ter regter zijde van den navel , had waargenomen. Zijn bal had bij zijne komst in het Hospitaal eenen aanmerkelijken omvang , doch had deszelfs natuurlijke gedaante behouden ; ter zijde was hij eenigzins plat gedrukt , en in deszelfs voorste gedeelte rond ; het ligchaam deszelven was papachtig op het gevoel , doch nog niet week genoeg om het gevoel eener vochtgolving te veroorzaken. De zaadstreng was eenigzins gezwollen. Het gezwel in den buik was bij deszelfs eerste ontdekking klein , thans echter had het ten minsten vier duimen in de middellijn , en ofschoon het in den beginne met geene onpasselijkheden gepaard ging , veroorzaakte het nogthans tegenwoordig zeer hevige pij-

nen. Zijne algemeene gezondheid had intusschen niet geleden, want hij was tegen elken arbeid gehard, en zijn voorkomen vertoonde geen spoor van eenige ziekte."

Veertien dagen na zijne komst in het Hospitaal, klaagde hij over hevige pijn in den buik, welke zich regtstreeks van den bal tot het gezwel uitstrekte. Hij verloor zijne gezondheid en krachten; zijn pols werd snel en zwak, zijne huid keet; hij was gedurig dorstig en rusteloos, verloor zijne eetlust en de stoelgang werd ongeregeld. Hij klaagde ook over eene onaangename, eenige uren aanhoudende gewaarwording van spanning in het bovenste gedeelte van den buik, zoodra hij eenige spijsen genuttigd had. Deze toevallen, benevens braking namen alle toe, en eenige dagen boven de tien weken na zijne ontvangst in het Hospitaal volgde de dood.

Bevinding bij de opening van het lijk.

Bij het doen eener insnijding in den vergrootten bal, verscheen er eene papachtige massa, welke uit stukken van gestremde *lymph*a en eene bloedige wei bestond.

De opslorpemde vaten van de zaadstreng waren

aanmerkelijk verwijd , hunne rokken verdikt , en kleine gezwollen welke van eenen ziekelijken en verwijden toestand van derzelver klapvliezen afhingen , verschenen er op ongelijke afstanden van elkander. Deze vaten waren geheel en al met eene soortgelijke stof opgevuld , als wij in den bal hebben aangetroffen en was zeer vast met derzelver inwendige oppervlakte vereenigd. De kleine klieren in de lendenstreek , welke de opslorpende vaten van den bal en van de zaadstreng opnemen , hadden door derzelver opzwellling en vereeniging een gezwel op de lendenwervelen gevormd , hetwelk negen en een half pond woog.

Bij de opening van het gezwel zag men hetzelfde verschijnsel als bij den bal , zoodat men er niet aan kon twijfelen , of het gebrek was van denzelfden aard. Het voorkomen van de *borstbuis* was zeer veranderd ; hare wanden waren verdikt en ondoorschijnende : zij was ronder dan naar gewoonte , en had meer overeenkomst met eene zenuw dan met den stam van het opslorpend vaatgestel. De *chijlzak* was met dezelfde massa , als waaruit het gezwel , de opslorpende vaten van de zaadstreng en het ligchaam van den bal bestond , opgevuld. Zij was vast met de inwendige oppervlakte van dezelve vereenigd ,

zoodat zij daardoor verdikt, ondoorschijnende en onregelmatig gemaakt werd.

De *borstbuis* had eene soortgelijke verandering ondergaan, want in derzelver holte was eene massa bevat, welke met die der andere ontaarde deelen overeen kwam en dit vat verstopte. Juist tegenover de bogt van de groote slagader ging zij in een gezwel, dat de grootte had van eene gewoone walnoot, en in geen ander opzigt dan in uitgebreidheid van het gezwel der buikholte verschilde, verloren. Boven dit gezwel verscheen de borstbuis in eenen volkomen gezonden toestand, en eindigde als naar gewoonte in de linker ondersleutelbeensader.

» Het gebrek van den bal was naar mijne gedachten, zeker *kankerachtig*. De hevige pijn, waarmede hetzelfde vergezeld ging, en de spoedige voortgang welke hetzelfde door de opslorping maakte, zijn bewijzen voor de juistheid van dit gevoelen; en daar de gesteldheid van de borstbuis dezelfde was, zoo geloof ik, dat ook dit deel door kanker was aangedaan.

Bij de beschrijving van het boven gemelde geval, had de Heer COOPER het oogmerk, om te bewijzen, dat de opslorpende vaten dezelfde krachten bezitten, als de slagaderen en aderen, en dat,

hoezeer ook de hoofdstam is verstopt geworden, de omloop der chijl nogthans door de zijdelijke takken voortduurt. Op deze wijze zou een naauwkeurig onderzoek van het ziekelijk maaksel, hetwelk onder bijzondere omstandigheden eene verstopping van de borstbuis veroorzaken kan, een onderwerp van opvolgend gewigt worden.

Daar de bal en de klieren evenwel in dit geval de pap- en mergachtige gesteldheid aantoonden, zoo komt het mij voor, dat het gebrek eerder voor eenen *Fungus haematodes* dan voor een kankerachtig gebrek moet gehouden worden.

*Over de behandeling van den Fungus haematodes
in den bal.*

Over de behandeling van dit gebrek in den bal laat zich slechts weinig zeggen, want mij is geen geval bekend, dat het gebrek, hetzij door inwendige middelen, hetzij door de wegneming van den ziekelijken bal is verligt geworden. In alle gevallen, welke tot mijne kennis gekomen zijn, en bij welke men eene kunstbewerking in het werk gesteld heeft, stierf de lijder weinige weken na dezelve; en men kan er naauwlijks aan twijfelen, dat de dood des lijders niet door de operatie zou verhaast geworden zijn.

Van wegen de moeilijkheid om het gebrek in deszelfs vroegste tijdperken te ontdekken, is de kunstbewerking, naar mijn oordeel, slechts in zoodanige gevallen beproefd geworden, bij welken de ziekte reeds aanmerkelijke vorderingen gemaakt had, en de *lymphatike* klieren der liezen en in de buikholte reeds waren aangedaan. Men heeft dien ten gevolge nog grond om te hoopen, dat, indien er eene genoegzaam nauwkeurige onderscheiding tuschen den *Fungus haematodes* en andere gebreken van den bal kon vastgesteld worden, het leven van den lijder aldan nog door de wegneming van den bal zou kunnen gered worden. Deze aanmerkingen leiden ons natuurlijk tot het besluit, dat in geval de tegenwoordigheid van den *Fungus haematodes* in den bal vermoed wordt, het voorzigtigheds en zekerheidshalve raadzaam zoude zijn, den schederok van den bal te openen, en wanneer de verschijnselen de opruiming van dit ligchaam veroorloven, de kunstbewerking overwijd te volvoeren: in het tegengestelde geval echter, wanneer het gebrek van eenen meer gunstigen aard is, bij voorbeeld eene waterbreuk, hetzelfde op de in zoodanige gevallen gewoone manier te behandelen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

OVER DEN FUNGUS HAEMATODES IN DE LEVER.

§. 1.

Verschijselen bij de Ontleding.

Wanneer de *Fungus haematodes* zich in de lever ontwikkeld heeft, dan bespeurt men eene papachtige massa in dezelve, welke, wanneer zij aan de vrije lucht wordt blootgesteld, zeer week wordt, en in water geweekt zijnde, hare zachtste deelen ligt met hetzelfde vermengt. Zijn deze deelen uit dezelve weggespoeld, dan blijft er een vaster gedeelte over, hetwelk het aanzien van een teder vezelachtig of liever celachtig weefsel heeft. De gedaante van het gezwel is in verschillende deelen verschillende; op sommige plaatsen is het genoegzaam wit, of ligt geel, naar hersenstof gelijkende, in andere vaatrijker, en daardoor van eene ligt roode kleur. In een geval (1) had het eene aanmerkelijke bruine kleur, welke met de blankere deelen in onregelmatige vlekken vermengd was, doch die door het weeken in water weggenomen werd.

(1) Zie het zestiende Geval, Pl. VI. fig. 12.

Gezwellen van dezen aard worden meestal digt onder de oppervlakte van de lever gevormd, en hoemeer zij in grootte toenemen, des te meer naderen zij dezelve. Hebben zij de oppervlakte bereikt, dan vormen zij eene uitpuilende zwelling, welke eindelijk het dunne, van het buikvlies ontstaande bekleedsel van de lever, verscheurt, en een sponsgezwel vormt, dat zoowel in deszelfs voorkomen als weefsel met datgene overeenstemt, hetwelk ik reeds in den oogbol en in de ledematen beschreven heb. In sommige gevallen worden er, in plaats dat het gezwel de oppervlakte nadert, en een sponsachtig uitwas naar buiten drijft, holten in de zelfstandigheid van de lever gevormd, in welke een of meer sponsachtige uitwassen uitsteken.

De menigte der gezwellen, welke in eene door *Fungus haematodes* aangedane lever voorkomen, is in verschillende gevallen verschillende. Soms is er bij denzelfden lijder slechts een, soms zijn er twee, en op andere tijden drie en vier agetroffen. Hunne grootte is insgelijks onderscheiden; nogthans is er mij geen een voorgekomen, die den omvang van een hoenderei overtroffen heeft.

De grenzen van het gezwel laten zich altijd gemakkelijk bepalen, alhoewel hetzelfde nooit in eene

bijzondere heurs is ingesloten, want het gezonde gedeelte van de lever, hetwelk aan het ziekelijke grenst, schijnt langzamerhand in het weefsel van het gezwel over te gaan, en onafscheidelijk met hetzelfde verbonden te wezen.

Voor zoover mij bekend is, heeft geen Schrijver eene beschrijving van den *Fungus haematodes* in de lever gegeven (1). D. BALLIE, wiens werken door alle Geneesheeren als de beste schriften over ziektekundige onderwerpen worden nageslagen, heeft eene soort van knobbels in dit deel beschreven en afgebeeld, waarvan hij de volgende beschrijving geeft, en die mijn's oordeels eene grootere overeenkomst heeft met den *Fungus haematodes* dan met eenige andere ziekte.

» Ik zag, zegt hij op pag. 132 van de Hoogduitsche Vertaling, insgelijks eene menigte van weeke gezwollen, die ongeveer de grootte van eene walnoot hadden, hoofdzakelijk aan de oppervlakte van de lever lagen, en uit eene bruine, gladde, weeke stof bestonden. Dit is eene zeer zeldzaam voorkomende ziekte, welker natuur waarschijnlijk nog niet

(1) FARRE heeft in het tweede Deel van zijne werken over de gezwollen der lever, een geval van dezen aard beschreven.
Aanm. van den Vert.

genoegzaam bekend is. Zoodanige gezwellen zou men welligt *scrophuleus* kunnen noemen, indien men slechts eenigen grond had, om dit gevoelen te ondersteunen; evenwel bestaat er geene stellige gelijkheid tusschen deze soort van gezwellen, met de *scrophuleuze* knobbels der longen, noch met die der kropklierige watervaatklieren. Het zou der moeite wel waardig zijn, zoodanige verschijnselen afzonderlijk te onderzoeken, ten einde de natuur dezer ziekte daardoor eindelijk te kunnen ontdekken.

Ik weet mij geen geval te herinneren, dat de lever bij eenig mensch met den *Fungus haematodes* is aangedaan geweest, zonder dat de ziekte zich niet reeds vroeger in eenig ander werktuig had openbaard. In het vroeger door DEASE verhaalde geval (1) was het spekgezwel dat men in de lever aantrof, naar alle waarschijnlijkheid van denzelfden aard, als datgene, dat aan het gewricht van de voorhand verscheen. In het zestiende geval, alwaar het gebrek het eerst aan den oogbol voorkwam, was de lever op eene zelfde wijze aangedaan; en in het een- en twee-en-twintigste geval, bij welke de bal de oorspronkelijke zitplaats van het ge-

(1) Zie pag. 150 en volg.

brek was, werd de lever insgelijks in eenen ziekelijken toestand aangetroffen.

Onze kennis van dit gebrek in de lever is evenwel nog te gering, dan dat wij daardoor in staat zouden zijn, om die toevallen te kunnen bepalen, door welke hetzelfde van andere gedurende het leven in dit ingewand voorkomende ziekten kan onderscheiden worden. Waarschijnlijk is het met meer of minder pijn vergezeld, en de pijnigende benaauwdheid in den rug en lendenen, over welke de lijderes van BURNS klaagde, zou men aan de ziekte, welke men na haren dood in de lever ontdekte, kunnen toeschrijven (1).

Even zoo min mogen wij ons aan de vleijende hoop overgeven, dat wij spoedig een geneesmiddel tegen deze ziekte zullen kunnen ontdekken. De onmogelijkheid om dit gebrek in deszelfs vroegste tijdperken behoorlijk te onderscheiden, en deszelfs openbaarwording als opvolgend lijden, in die gevallen, in welken wij met de oorspronkelijke ziekte bekend zijn, geven ons weinig hoop, dat wij ooit eene werkzame geneeswijze tegen hetzelfde zullen ontdekken.

(1) Zie het zestiende Geval.

Als een bijvoegsel tot de algemeene aanmerkingen over de verschijnselen van den *Fungus haematodes* in de lever, zal ik hier nog datgene voordragen, wat ik bij de ontleding van twee gevallen dezer ziekte, voor mij zelven had opgeteekend.

Verschijnselen in de lever in het twee en twintigste Geval.

Er bevonden zich twee gezwellen in de lever, het eene in de kleine, het andere in derzelver groote kwab, en behalve de in deze gezwellen ont-aarde stukken van den lever, scheen het overige gedeelte van dit ingewand volkomen gezond te zijn.

Een van deze gezwellen had uitwendig de gedaante van eene twee duim groote langwerpige massa, kwam in kleur met een stuk gestremd bloed overeen, en was slechts weinig boven de natuurlijke oppervlakte van de lever verheven. Het was met eene dunne laag van eene zeer vaatrijke *lijmpha*, welke zich over de punt van het gezwel in de gedaante van eenen dunnen vlottenden rand uitstrekke, bedekt. Het gezwel was week en papachtig op het gevoel, en toen hetzelve midden door was gesneden, zag men deszelfs eironde gedaante en de naauwkeurig

omschrevene grenzen, niettegenstaande hetzelfde in geene beurs was ingesloten; want de gezonde lever, welke onmiddelijk met het ontaarde gedeelte vereenigd was, had het aanzien, als of dezelve langzamerhand veranderd, en in de gemeene ziekelijke massa was overgegaan. Het gezwel was uit eene week, papachtige zelfstandigheid zamengesteld, en terwijl hetzelfde werd doorgesneden, vloeide er eene groote hoeveelheid van het weekste gedeelte derzelve, hetwelk in dikte en kleur naar een gedeelte der hersenen geleek, dat wegens de beginnende verrotting was week geworden, weg. Ik waschte het gezwel in water uit, en er loste zich een groot gedeelte van deze papachtige stof in hetzelfde op; de meer vaste deelen der massa, welke eene heldere roode kleur hadden en op verschillende wijzen met de witte week massa vermengd waren, zoodat deze er bond uitzag, bleven zichtbaar over.

De roodheid was in die deelen van het gezwel, welke onder de oppervlakte van de lever lagen, het duidelijkste te bespeuren, en scheen niet alleen van het grooter getal van vaten op deze plaats, maar ook van de uitstorting van eene kleine hoeveelheid bloeds af te hangen. Wanneer men alles

in water lag, dan scheidden zich de vastere deelen van het gezwel in eene groote menigte van vezelen, welke zich in gelijke rigting naar de oppervlakte van de lever uitstrekten, dewijl dit de waarschijnlijk-lijke rigting der bloedvaten was.

Het tweede gezwel puilde op eene aanmerkelijke wijze boven de natuurlijke oppervlakte van de lever uit, en vormde eene omschrevene sponsachtige massa, welker oppervlakte, waarschijnlijk van wege de uitgestorte dunne lagen van gestremde *lijmpa*, niet geheel glad was. Het had de grootte van eene kastanje; op sommige plaatsen was het miskleurig, op andere blaauw, en op nog andere plaatsen zag men heldere roode strepen: daarbij was het week en zeer zacht op het gevoel. Wanneer de eene of andere plaats van de oppervlakte werd opengewreven, dan zweette er eene dunne aan de hersenmas-*sa* gelijke stof uit dezelve. Dat gedeelte van het gezwel, hetwelk zich in de lever bevond, kwam met het andere overéén, uitgezonderd dat het minder vast was.

Ontleding van de lever in het zestiende Geval.

In de lever van dezen lijder vond men twee gezwollen, en beide aan hare oppervlakte; het eene

derzelven had nagenoeg een' duim middellijn, het andere daarentegen slechts drievierden duim (1). Het laatste *a* was aanmerkelijk boven de oppervlakte van de lever verheven en van eene graauwe met donkere vlekken vermengde kleur. Wanneer men het doorsneed, dan vond men dat hetzelfde eene ronde gedaante had, en dat de zelfstandigheid papachtig was, en met de vastheid der hersenen overeenstemde, Sommige deelen van hetzelfde zagen er wit, andere bruin of zwart uit, gelijk men zulks in den oogbol had waargenomen. Het grootste gezwel *b* vertoonde volkomen dezelve verschijnselen. Tusschen beide gezwellen bevond zich een stuk gezonde lever. De gezwellen waren in geene beurs besloten, maar onmiddellijk met de gezonde lever verbonden, en de lijn van scheiding tusschen het gezonde en het ziekelijke gedeelte naauwkeurig bepaald. » Ook trof men eene groote hoeveelheid van een met gestremd bloed vermengd etterachtig vocht in de zelfstandigheid van de lever aan (2).”

De op de zesde plaat fig. 12 geleverde afbeelding, welke in dit geval van de lever genomen is,

(1) Zie pl. VI. fig. 21.

(2) Zie boven pag. 113.

geeft eene zeer voldoende voorstelling van deze soort van gezwellen, wanneer de *Fungus haematodes* zich in de lever ontwikkeld heeft.

Bijvoegsel van den Vertaler.

In the morbid anatomij of the liver etc. bij J. R. FARRE Pl. II. Lond. 1815. 4. is van pag. 42—50 van den *Fungus haematodes* gewag gemaakt, en ik geloof dat de meest mogelijke volledigheid, welke men bij eene verhandeling over zulk een gewigtig en tot heden nog niet genoeg bekend gebrek, als de *Fungus haematodes* is, bedoelt, mij de plicht oplegt, om het aldaar gezegde alhier te herhalen.

FARRE geeft de volgende kenteekenen van deze gezwellen op: » Zij verheffen zich boven de oppervlakte van de lever en hebben eene neiging tot de ronde gedaante; zij zijn papachtig van zelfstandigheid en bevatten eene dikke donkere vloeistof; zij hebben niet altoos dezelfde kleur, maar zijn bont, wit met rood; de eerste kleur heeft in de vroegere, de laatste in de latere tijdperken de overhand; zij bestaan uit een zeer vaatrijk en netwijs weefsel, hetwelk of aan duidelijke zakken of beurzen, of

aan de zelfstandigheid van de lever bevestigd is, en zijn eindelijk in hunnen groei zoo onbeperkt en snel, dat zij bersten, of het bekleedsel dat van het buikvlies afkomt, verbreken, en in de gedaante van een bloedend sponsachtig uitwas (1) (*Fungus haematodes*) te voorschijn komen."

Waarnemingen.

» W. D. Een bierbrouwersknecht, een man van eene rijzige, vlugge en sterke lichaamsgesteldheid, een en veertig jaren oud, doch aan het onmatig gebruik van bier en sterke dranken overgegeven, kwam in de lente van het jaar 1812 onder de behandeling van eenen Heelmeester. Deze ondervond te dien tijde geene verandering in den algemeenen gezondheids toestand van dezen man, maar men verhaalde hem, dat zijne maag gedurende twee jaren, zoodanig in wanorde was geraakt, dat hij deswegen een Geneesheer had moeten raadplegen.

(1) Eene voor dit geval zeer voegzame benaming, *Fungus haematodes*, is door HEY aan eene dergelijke verandering van het gebrek, hetwelk in de vrouwelijke borst voorkomt, gegeven geworden, ofschoon de omstandigheid, welke tot deze benaming den grond lag, geheel ontbrak.

» Op den 5^{den} November 1812 raadpleegde hij zijnen Heelmeester opnieuw. Zijn algemeen voorkomen verraadde eenen ziekelijken toestand der ingewanden; zijne pijn zat voornamelijk in de linker heup en in de lendenstreek van dezelfde zijde, en was zoo hevig dat de slaap daardoor gestoord werd.

Wanneer de lijder zich aan de koude blootstelde, geraakte hij eenigzins verlamd, ondertusschen nam hij zijne bezigheden nog bij voortduring in de brouwerij waar. Des avonds werden hem drie grijnen zoete kwik, met twaalf grijnen van den zamengestelden *ipecacuanha* poeder (waarschijnlijk het *pulv. doveri*) en vijf grijnen rhabarber toegediend.”

Den zevenden November was de pijn in de heup minder, doch de lijder klaagde toen over misselijkheid en maagpijn. De zoete kwik werd in verbinding met het zamengestelde kolokwint-extract gegeven en in deszelfs werking door giften van de zwavelzure magnesia ondersteund.

» Den tienden klaagde hij over een onaangenaam gevoel in de bovenbuikstreek. Zijn Heelmeester verklaarde na een naauwkeurig onderzoek, dat de lever niet alleen vergroot was, maar dat dezelve ook eene knobbelige oppervlakte aanbod. De

voorheen gebruikte geneesmiddelen werden met kwikpillen en *extractum cicutae* vervangen.”

» Op den dertienden werd er eene spaansche-vliegen-pleister op de bovenbuikstreek gelegd; daar de hevige pijn nogthans zonder ophouden van het linker *hypochondrium* tot aan de linker heup zich uitstreckte, werden er aan deze zijde kopglazen aangewend.”

» Den een en twintigsten werd het *extractum cicutae* voortgezet: ook nam hij des avonds anderhalve grijn opium en zes grijnen *sulph. auratum* met veel verligting. Het opium blijft deze werking altijd zoo lang behouden, tot dat het gebrek in het laatste tijdperk overgaat. Van den twee en twintigsten November af aan begaf hij zich onder de behandeling van een' Geneesheer, die bij zijn eerste bezoek de volgende aanmerkingen maakte. De lijder was zeer zwak; zijne eetlust slecht, en werd zelfs bij eenen matigen maaltijd, een onaangenaam gevoel in de maag gewaar. Hij klaagde over hevige pijn in den buik, in den omtrek van de maag, doch voornamelijk in de bovenbuik- en leverstreek. Toen men deze deelen onderzocht, vond men dezelve gespannen en pijnlijk. Het gebrek in grootte toenemende, werd de in de bei-

de leverkwabben zich bevindende vergrooting, welke zich nauwkeurig tot aan den navel uitstrekke, door de buikbekleedselen kenbaar, en men kon op de oppervlakte van de lever duidelijk aanmerkelijke ongelijkheden onderscheiden. Terwijl het ligchaam vermagerde, voelde men deze ongelijkheid van de oppervlakte tegelijk met de haar vergezellende vergrooting van de lever nog duidelijker. Eene drukking op de eene plaats veroorzaakte meer pijn dan op de andere.

» Zijn gelaat was zeer bleek, doch van de geelzucht was er geen spoor te ontdekken; het wit van het oog zag er parelkleurig uit. De pis was troebel en vormde, terwijl zij koud werd, een aanzienlijk grondzetsel. Alhoewel zijne drekstoffen afwisselend van kleur verschilden, zagen zij er evenwel niet zoodanig uit, als of er een aanmerkelijk gebrek aan gal voorhanden was. Zijn pols sloeg te dien tijde tachtig maal in eene minuut, maar tegen het einde van zijn leven honderd tot honderd en twaalf malen. Hij ontving alle avonden een grijn *calomel* en een grijn *opium*, en van tijd tot tijd een afvoerend middel.”

» Zijn lijden was ondertusschen al te hevig, dan dat men hetzelfde door geneesmiddelen zou hebben

kunnen verligten, en het *opium* zelfs bragt in matigt sterke gaven slechts weinig verligting te weeg. De moeilijkheid in de ademhaling was van weinig beteekenis, en in alle tijdperken geene hoest aanwezig. Ongeveer eene week voor zijnen dood begon hij de genuttigde voedselen uit te braken, en kreeg eenen veelvuldigen hik. Op dezen tijd werd men eene uitstorting van vocht in de buikholte gewaar; zijne krachten namen spoedig af, en de lijder stierf den zeven en twintigsten December 1812.

Uitwendige Verschijnselen.

» De buik was van wegen de in denzelven uitgestorte vochten gelijkmatig gezwollen; wanneer de bovenbuikstreek echter gedrukt werd, dan voelden men de vergrootte lever duidelijk en men kon op hare oppervlakte twee knobbels onderscheiden. Het ligchaam was voor het overige uitgeteerd.”

» *De Buik.* Nadat de wanden van de buikholte waren doorgesneden, vloeiden er verscheidene pinten van eene donker gekleurde, en met roode deeltjes vermengde wei uit dezelve; daarenboven vond men eene menigte draadwijze verdikkingen aan de darmen hangen. Een aanmerkelijke gedeelte van de

lever verscheen onder het regter *hypochondrium*, en nam den geheelen bovenbuik en een gedeelte van de navelstreek in. Op derzelfer bolle oppervlakte zoowel als op de uitgeholde zag men aan beide kwabben eene menigte knobbels, welke eene bonte kleur hadden, en met de trapswijze opzwellings van de lever ontstonden. Zij bevatteden eene papachtige stof van eene witte met rood vermengde kleur, welke gedrukt wordende, eene roomachtige met bloed vermengde vloeistof van zich gaf, die in groote hoeveelheid uit derzelfer netvormig weefsel te voorschijn kwam. Op twee verschillende plaatsen van de regter leverkwab was het uitwendig bekleedsel van dit ingewand door weeke roode sponsgezwollen, uit welke de bedorvene stof was uitgevloed, verscheurd. Sommige van deze knobbels waren van elkanderen afgezonderd, en het sponsachtig weefsel was door cellen onderling vereenigd. De tusschen dezelve gelegene deelen van de lever behielden hun natuurlijk karakter, doch van vele knobbels, welke met elkander zamen gegroeid waren, was de grensscheiding tusschen het gezonde en het ziekelijke maaksel zeer onduidelijk.

De galblaas bevatte zeer weinig gal van eene

slechte hoedanigheid. De deelen welke door de *Capsula Glissoni* omgeven waren, waren zoodanig met elkanderen vereenigd, dat er geene ontleding van de galbuizen, noch van de overige vaten kon plaats vinden. De maag was door de vergrootte lever en door de druifvormige knobbels, welke de kleine bogt van de maag innamen en den twaalf vingerigen darm omgaven, welke in dit voorwerp aan den onderkant van derzelver linker gedeelte lag, uit hare natuurlijke plaats verschoven. Derzelver knobbels waren nog veel papachtiger dan die van de lever, en hun sponsachtig weefsel, hetwelk eene hoog roode kleur bezat, was of in eene groote beurs besloten, of het kwam uit vele kleine en duidelijk van elkander onderscheidene cellen te voorschijn. Het slijmvlies van dit ingewand was zeer verdikt en deszelfs oppervlakte zeer onregelmatig. Hier en daar zag men eene kleine met het sponsachtig weefsel opgevulde beurs in dezelve. Dit vlies was zoodanig verdikt, dat het den poortier vernaauwde, en op deszelfs oppervlakte aan deze plaats zóó week, dat het er uitzag als of het tot verzwering was overgegaan. Langs den loop der groote slagader was een groot getal van *lymphatike* klieren tot knobbels veranderd.

De overige ingewanden van den buik en van de borst waren gezond."

De overeenkomst tusschen de twee laatst genoemde veranderingen is zoo groot, dat zij in elkanderen overgaan. Men kan niet vaststellen dat het mergachtig voorkomen, dat aan beiden gemeen was, aan een van beiden afzonderlijk toekwam, of haar zelfs eigenaardig was. De uitdrukking *mergachtig*, wordt, naauwkeurig gesproken, niet in derzelver ontleedkundigen zin gebruikt, en kan als zoodanig niet gebezigd worden; dit is eene vrijheid, welke de Geneeskundigen zich aanmatigen, omdat het zoo moeilijk is, om hunne gedachten over een ziekelijk verschijnsel naar behooren uit te drukken. Zoo zeggen wij bij voorbeeld van deze zelfde knobhels, dat hun netvormig weefsel met een naar room gelijkend of etterachtig vocht is opgevuld, zonder daarmede nogthans te kennen te geven, dat het vocht wezenlijk room of etter zij, maar dat het ten aanzien van kleur en dikte met een der genoemde vochten dikwijls overeenkomt.

In zooverre de beteekenis van deze uitdrukking in zulken onbepaalden zin wordt ingevoerd en aangenomen, zal ook deze toegevenheid tot oneindig vele dwalingen aanleiding geven. Zij zal zelfs de

geslachten der ziekten verwarren en den voortgang der *Nosologie* vertragen. Wanneer wij deze soort van overeenkomst derhalve een weinig verder vervolgen en zeggen, dat de knobbels eene soort van *scrophuleuzen* etter bevatten, dan komen wij in gevaar om deze knobbels (*tubera*) met de *scrophuleuze* gezwellen te verwisselen. Naar zulk een onvolkomen teeken, gelijk dit, schrijven sommige Geneesheeren van niet geringe kunde tegenwoordig zoowel den naam als de natuur van de laatsten aan de eersten toe. Wanneer het woord mergachtig tot aanwijzing van een verschijnsel bij knobbels gebruikt wordt, en men daarmede iets meer wil te kennen geven, dan een' zekeren graad van overeenkomst in kleur en vastheid met de hersenen, dan wordt de lezer op het dwaalspoor gebragt; want in maaksel hebben deze ziekelijke gewrochten niet het minste met het hersenmerg gemeen."

» Alle deze veranderingen der knobbels (II. 3. 4.) geven ons de beste gelegenheid aan de hand, om den groei en het maaksel, dewelke aan dit geslacht van ziekten toekomt, met zekerheid op te sporen. Hoezeer ik nogthans wenschte over zulk een gewigtig en zonderling onderwerp eene naauwkeurige beschrijving te kunnen geven, moet ik

evenwel opregt verklaren, dat ik daartoe niet in staat ben, dewijl mij geen genoegzame voorraad van daadzaken ten dienst zijn, welke deze punten ophelderen, en zonder deze zou het denkbeeld, hetwelk ik daarover zou kunnen mededeelen, weinig waarde bezitten. Alles wat ik tegenwoordig doen kan, bestaat daarin, dat ik uit de waarnemingen, welke ik gelegenheid heb gehad te maken, de waarschijnlijkste middelen afleide, welke geschikt zijn om dat oogmerk te bereiken.

» Wanneer het waar is, dat knobbels gezwollen zijn, welke in derzelver maaksel van het weefsel dier deelen, in welke zij hunne zitplaats hebben, onderscheiden zijn en door eene bij hen inwonende kracht in omvang toenemen, dan zal het niet vreemd zijn, dat wij de verschillende geslachten dezer orde, in eenen bijzonderen graad van onafhankelijk bestaan, aantreffen. Gelijk er eene soort van gezwollen bestaat, in welke het nieuwe gewrocht deszelfs bloedomloop aan eene verlenging der vaten van dat deel verschuldigd is, in welke hetzelfde zijne zitplaats heeft, zoo zijn er ook anderen, in welke deszelfs voeding geheel alleen van de vaten van het oorspronkelijke deel afhangt, die zich alleen tot de beurs, welke

eenig ligchaam in zich besluit, bepaalt, en welke van wege derzelver eenvoudigheid even zoo merkwaardig is, als zij zulks is ten opzichte van derzelver onbepaalde kracht om hare soort te vermeerderen. Zulk een gezwel is de waterblaas, welke ik bij deze gelegenheid alleen tot opheldering aanvoer. Het werk der voortteeling, bij hetwelk de vrucht door inplanting van hare eigendommelijke vaten in de cellen, welke tot aanvoering der voedingstof gevormd zijn, als hetware wortel schiet, geeft een gewoon en voortreffelijk voorbeeld van eene afgezonderde groei; want tusschen haar en de baarmoeder kan toch geen onmiddellijke samenhang der vaten aangetoond worden."

» In het achtste geval werd de lever opgespoten; maar niettegenstaande de vaten van de beurs opgevuld werden, was het sponsgezwel, hetwelk met de beurs vereenigd was, evenwel niet door de ingespotene massa gekleurd geworden. De proeven, welke men neemt, om de deelen, in welke knobels worden aangetroffen, op te spuiten, moeten met oplettendheid in het werk gesteld worden, alvorens er een waarschijnlijk besluit omtrent den samenhang tusschen de ontaarde en gezonde deelen kan vastgesteld worden. En hoezeer ook vele proeven alleen tot bevestiging van het gezegde zullen

dienen, zoo kunnen toch de ongemeene sterke bloedvloeijingen, welke in de vierde verandering uit het sponsgezwel voortkwamen, den Waarnemer voor eene al te spoedige omhelzing van het gevoelen, dat de lijn van scheiding tusschen hen in elke verandering zoo duidelijk zij, als men naar aanleiding der verschijnselen na de opspuiting wezenlijk zou kunnen verleid worden aantenemen, beveiligen. Ik laat dit gedeelte des onderzoeks aan zoodanige mannen over, welker ijver en geschikte gelegenheid door eenen tot soortgelijke nasporingen volstrekt noodzakelijk vrijen tusschentijd ondersteund wordt. Ondertusschen heb ik toch op de hoedanigheid van deze gewrochten eenige oplettenheid gevestigd, en voor zoo ver mijne nasporingen zich uitstrekken, heb ik de weeking van zoodanige gewrochten als het beste middel gevonden, om derzelver zamenstel te ontwikkelen en te leeren kennen.”

» In de eerste en ook in eenige veranderingen van de tweede soort van leverknobbels, bestaat het sponsgezwel geheel en al uit celwijsweefsel, hetwelk naauwkeurig met de zelfstandigheid van de lever zamenhangt: in andere veranderingen van deze laatste soort daarentegen vindt er eene duidelijke scheiding tusschen de lever en het sponsgezwel door

middel van eene beurs of eene cel plaats. Van daar, dat na eene zedert weinige dagen in het werk gestelde weeking van een stuk lever, eene zachte beweging in het water, de draden van het sponsgezwel op eene meer bepaalde en gelijkvormige wijze van de beurs, aan welke zij verbonden waren, afscheidde, dan zulks door eene bloote verscheuring van het weefsel zou hebben kunnen geschieden; terwijl de vastere deelen van het sponsgezwel, welke na de weeking terug bleven, naar eene onvolkomen bewerktuigde zelfstandigheid geleken. In het volgende geval diende de meer kortstondige weeking om het sponsgezwel uit deszelfs beurs te ontwikkelen, en hetzelfde een voorkomen te geven, dat niet onvoegzaam met dat vaatachtig weefsel kan vergeleken worden, dat in de eerste maanden der zwangerheid in de eigenlijke vliezen van de menschelijke vrucht verschijnt.²²

» Deze veranderingen toonen aan, dat de knobels door nadering en onderlinge aanraking groeijen, en *of* door opslorping *of* door eene zekere gesteldheid van het ligchaam, welke nog niet bekend is, verspreid worden. Derzelver oorsprong moet aan dezen laatsten toestand worden toegeschreven, wanneer zij langzamerhand buiten de grenzen der opslorping ontstaan.²²

ZESDE HOOFDSTUK.

VAN DEN FUNGUS HAEMATODES IN DE MILT.

Bij eenen lijder, die aan de gevolgen van een gebrek in den bal, hetwelk al de verschijnselen van den *Fungus haematodes* aanbod, overleden was, voelde men de milt door de buikbekleedselen henen aanmerkelijk vergroot, en zeer waarschijnlijk leed zij aan dezelfde ongesteldheid. Daar men echter geen verlosf kon bekomen om het lijk te openen, zoo kon men ook omtrent dit punt niets met zekerheid bepalen.

Ik heb slechts eenmaal de gelegenheid gehad, om dit gebrek in de milt waar te nemen. Het praeparaat en eene naauwkeurige beschrijving van dit geval is mij door den Heer G. MONTEATH, Heelmeester aan het koninklijk Hospitaal te Glasgow, toegezonden.

Bij dezen lijder bevonden zich weeke papachtige gezwollen in beide zijden van den buik, en eene zeer groote massa van opgezwollene klieren, welke aan eene zijde met de milt verbonden was.

De milt was zeer vergroot en woog twee en een half pond. Elk deel derzelve was met witte knobbeltachtige massa's bezet, welke hare uitwendige oppervlakte een weinig naar boven dreven. Wanneer men eene insnijding in de milt maakte, ontmoete men in elk deel derzelve eene menigte van ronde en eironde massa's, welke meestal de grootte van eene kastanje hadden, hoewel er sommige kleiner waren; zij lagen zoo dicht bij elkanderen, dat zij slechts kleine stukken van de gezonde milt tusschen zich lieten. Deze knobbels hadden eene gelijke witte kleur en bestonden uit eene witte papachtige stof, die met die der hersenen overeenkwam en op eene onafscheidbare wijze met het gezonde weefsel verbonden was. Daar dit geval niet alleen een voortreffelijk voorbeeld van den *Fungus haematodes* in de milt, maar ook aan de onderste ledematen aanbiedt, zal ik het verhaal van hetzelfde met de eigene woorden van den Heer MONTEATH mededeelen.

ZES EN TWINTIGSTE GEVAL.

J. F. een kleêrenmaker, drie en twintig jaren oud, klaagde over een gezwel, hetwelk de grootte van twee vuisten en eene langwerpige gedaante had, liggende hetzelfde langs den band van POUPART, op het meest verhevene gedeelte van de dij. Het was tamelijk hard, veerkrachtig, en op sommige plaatsen weeker dan op anderen, doch kon men er niet met dat al geene vochtgolving in ontdekken. Met deszelfs achterste vlakke was het vast met de omringende deelen verbonden. Dit gezwel had zich voor drie jaren beginnen te vertoonen, zonder dat men in staat was daarvan eenige oorzaak op te sporen: het nam aanhoudend en langzamerhand in grootte toe en veroorzaakte den lijder eene bestendige stompe pijn.

De dij en het been van deze zijde waren zuchtig gezwollen, en zoo hard op het gevoel, dat hij daardoor een weinig verkreupeld werd.

Drie weken te voren begon zich een gezwel in het regter zijdelijke gedeelte van den buik te vormen, hetwelk tegenwoordig de lengte heeft van een' pink en op het gevoel knobbelig en van eenen klierachtigen aard is. Volgens het ge-

tuigenis van den lijder heeft het eenige overeenkomst met het andere gezwel bij deszelfs aanvang.

In het groote gezwel werd eene zeer kleine opening gemaakt, met oogmerk om zich van de hoedanigheid der daarin bevatte stof te overtuigen. Men bragt een tentijzer in de opening, en dit kon men zonder moeite naar alle rigtingen, zonder ergens eenigen tegenstand te ontmoeten noch pijn te veroorzaken, door het gezwel rondvoeren. Er ontlastte zich niets dan een dun aderlijk bloed, hetwelk in groote hoeveelheid en met eenen gelijkmatig langzamen stroom, zonder de grootte van het gezwel in het geringste te verminderen, naar buiten vloeide. De wonde werd gesloten en genas door de omgewondene hechting. Vier dagen daarna kreeg hij aanvallen van koorts, welke tot eenen verontrustenden graad toenamen, en met eene over beide gezwellen zich verspreidende roosachtige ontsteking, die zich over het benedenste gedeelte van de buikbeksels en het bovenste gedeelte van de linker heup verspreidde, vergezeld waren.

Door het gebruik van zweetdrijvende geneesmiddelen, zure dranken en afvoerende middelen, wa-

ren deze toevallen in zeven dagen tijds genoegzaam overwonnen, dat is te zeggen, dat men de beide gezwellen op den twaalfden Junij aanmerkelijk verkleind vond, dat zij deegachtig op het gevoel en van alle veerkracht beroofd waren, en dat het zuchtgezwel zeer verminderd was. Daar de algemeene gezondheid door dezen aanval veel geleden had, werden den lijder kleine giften van den koortsbast met wijn toegestaan. Het gezwel brak op twee plaatsen open en ontlastte eene geringe hoeveelheid van etter. Deze beide openingen genazen echter zonder eenige bijzondere behandeling binnen den tijd van drie weken.

Nu werd er bij voortduring eene pap op het groote gezwel gelegd. Omtrent het midden van de maand Julij begonnen deze gezwellen weder grooter te worden en hunne veerkracht te herkrijgen. Op dezen tijd nam men eene aanzienelijke zwelling en hardheid langs de linker leidenspier (*psoas magnus*) waar. De lijder moest nu veel het bed houden; zijn pols sloeg ongeveer honderd malen in eene minuut; en er stelde zich een sterk nachtzweeten in. Den tienden Augustus waren deze gezwellen zeer groot geworden; de bekleedselen over het grootste derzelven hadden eene roode kleur, en

op sommige plaatsen meende men eene vochtgolving in hetzelfde te bespeuren. Er werd een haarsnoer door het gezwel naar de lengte deszelven getrokken, maar er ontlastte zich geen enkele druppel etter, niettegenstaande er een groot tentijzer door elk gedeelte van het gezwel zonder genoegzaam geenen tegenstand en zonder eenige beduidende pijn, gelijk zulks bij de eerste opening van het gezwel het geval geweest is, kon rondgevoerd worden. Nagenoeg zes oncen bloeds werden er binnen weinige minuten door de beide openingen ontlast; deze bloedvliet werd echter door het *tamponeren* der wonde spoedig weder gestuit. Het gansche haarsnoer was dagelijks met een' goed bereidden etter overdekt; maar desniettegenstaande werd het gezwel grooter en weeker: en daar des lijders gezondheid snellijk afnam, werd het snoer tien dagen nadeselfs aanleg, weder weggenomen.

De pijn in het gezwel werd nu heviger en strekte zich tot in den buik toe uit: men kon meer hardheid en eene grootere volheid rondom den navel en in de bovenbuikstreek voelen. Op den drie en twintigsten Augustus vertoonde er zich op verschillende plaatsen van de oppervlakte des gezwels eene donkerkleurige verzwering. Deze zwerende

deelen en de beide door het haarsnoer gemaakte openingen werden veel grooter en vertoonden de in het gezwel bevatte stoffen van eene bedorvene hoedanigheid. De lijder kreeg nu hik en stierf den tweeden December, nadat hij verscheidene uren in eenen ongevoeligen, sprakeloozen toestand had doorgebracht.

Ontleding van het lijk.

Het gezwel van de linker zijde opensnijdende, vond men dat hetzelfde zeer week en over het algemeen van eene witte, vetachtige zelfstandigheid was; op sommige plaatsen echter geleeke het, naar het gezigt en het gevoel te oordeelen, meer naar de graauwe zelfstandigheid der hersenen. In eenigen der holten, welke door de verzwering en de geheele versterving der deelen ontstaan waren, bevond zich eene geringe hoeveelheid van eene dunne, donker gekleurde, zeer stinkende stof. Nadat de buikholte was geopend geworden, vond men, dat het gezwel zich langs den rand van de groote lendenspier tot aan den ruggraat uitstrekte. De inhoud van het kleine gezwel in het tegenovergestelde gedeelte van den buik kwam geheel en al

met dat van de linker zijde overeen, en van hetzelfde ging eene, uit dezelfde massa bestaande verbinding, onder den band van *poupart* langs de groote lendenspier naar boven, tot aan het van de tegenovergestelde zijde afkomende gezwel op de lendenwervelen. Het vereenigde gezwel op deze plaats was zeer groot en strekte zich langs den ruggraat tot aan den maag toe uit, alwaar een gedeelte van hetzelfde in het *alvleesch* eindigde, dat mede voor een gedeelte in eene dergelijke stof was veranderd geworden. Een ander gedeelte van hetzelfde eindigde in de milt, welke zeer vergroot was en derde half pond woog, en insgelijks genoegzaam geheel in dezelfde mergachtige massa van het gezwel was overgegaan. Het gezwel dat op de bovenste lendenwervelen lag, had eene ontzagchelijke grootte en was op deszelfs oppervlakte met knobbels voorzien. De in de darmbeenstreeken op de heupbeenderen en lendenwervelen gelegene klieren, waren alle in dit gezwel opgenomen; zelfs waren sommige der verspreidde darmscheilsklieren vergroot en in derzelver weefsel veranderd. De groote slagader liep door het midden van het gezwel, alhoewel derzelver rokken bij de doorsnede er gezond uitzagen. De heupslagader en het begin van de dijslagader

waren ook volkomen in het gezwel besloten: zelfs gingen de pisleiders in derzelver loop naar de blaas, door hetzelfde henen.

Het gezwel was zeer vast met den ruggraat, welke niet scheen aangedaan te zijn, verbonden, en gaf, terwijl het zich langs de lendespieren naar beneden uitstreckte, aanmerkelijke takken van zich, welke tot in het bekken nederdaalden en hetzelfde geheel en al opvulden. Het uit de buikholte uitgesneden gezwel woog, behalve de milt, zes ponden, daarentegen bleven er ten minsten drie ponden in het bekken en in de darmbeenstreken terug, welke men op geene geschikte manier kon wegnemen. De lever en de maag waren gezond, gelijk ook de nieren, uitgenomen dat zij zeer week waren. Sommige darmkronkels waren met elkanderen zamengegroeid. De holte der pisblaas was door de drukking van het gezwel verkleind. Behalve zeer aanmerkelijke zamengroeijingen van het borstvlies, waren de ingewanden van de borst gezond. Het weefsel en het uitwendig voorkomen van het gezwel in de buikholte kwam met het gezwel in de darmbeenstreken overeen, en in sommige plaatsen van hetzelfde, werd eene roomkleurige stof aangetroffen.

De milt wordt minder dan de overige ingewanden van het ligchaam in eenen ziekelijken toestand aangetroffen, en het schijnt dat zij in het voorgaande geval alleen daarom door den *Fungus haematodes* is aangedaan geworden, om dat zij met de ziekelijke massa der klieren in de buikholte verbonden was. Voor zoover zich mijne kennis strekt, is de *Fungus haematodes* in de milt, nog nooit in eenig werk over de ziektekundige Ontleedkunde beschreven geworden.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

VAN DEN FUNGUS HAEMATODES IN DE NIEREN.

In eenen lijder van ALLAN BURNS, bij welken zich een *Fungus haematodes* boven het heupgewricht gevormd had, werden ook de nieren in derzelver weefsel veranderd gevonden; en uit aanmerking der toevallen, heb ik allen grond om te geloven, dat zij door dezelfde ziekten waren aangetast geworden.

Het gezwel van het heupgewricht bood de duidelijkste kenteekenen van den *Fungus haematodes* aan, en kwam zoo zeer met den in het twee- en twintigste geval doorgesneden bal overeen, dat een Heer die met het onderzoek van pathologische stukken gewoonlijk werkzaam is, het eene voor het andere aanzag.

Bij het onderzoek der ingewanden na den dood

des lijdens, verscheen de eene nier grooter dan de andere. Aan derzelver gewelfden rand nam men drie verhevenheden van eene witachtige kleur, nagenoeg ter breedte van den nagel des wijsvingers, en op verschillende plaatsen van hare oppervlakte, eenige kleinere ligte vlekken, waar. Nadat de nier in twee gelijke helften was verdeeld geworden, maakte men eene insnijding in de ziekelijke massa. Eene dezer insnijdingen is op Pl. VI fig. II voorgesteld geworden. De drie groote witte plekken (*aaa*) waren elkanderen in grootte bijna gelijk, van eene zeer onregelmatige gedaante, en eenige insnijdingen toonden aan, dat het vijf of zes onregelmatig door elkander gemengde massa's waren.

De grenzen van het gezwel waren gemakkelijk van het gezonde weefsel te onderscheiden, dewijl de eerste aschgrauw, de laatste daarentegen de natuurlijke steenroode kleur bezat. Wanneer men de gezwollen nogthans met een vergrootglas onderzocht, hadden zij geene duidelijke beurs, maar de aangedane plaatsen scheenen naauwkeurig en op eene onafscheidbare wijze door eene juiste tussenlaag van beiderlei weefsel, met de gezonde nier verbonden te zijn. Elk gedeelte van het gezwel

had dezelfde heldere graauwe kleur, alhoewel op eene veelvuldige wijze met ligtroode streepen, die door de takverdeeling der bloedvaten waren voortgebracht geworden, doorweven. Zij bezaten ook doorgaans denzelfden graad van vastheid, dewijl zij weeker dan de gezonde nieren waren; en bij het doorsnijden ook niet dat gevoel, als of men door zand snijdt, aan het mes mededeelden, gelijk men zulks bij volkomen gezonde nieren gewoon is aan te treffen. Op geene plaats was het ziekelijke deel nogthans zoo week, noch van dezelfde vastheid als de hersenen. De andere nier bood soortgelijke verschijnselen aan.

De ziekelijke veranderingen welke men in het weefsel der nieren heeft waargenomen, zouden welligt niet voldoende zijn, om dit geval als een voorbeeld van *Fungus haematodes* aan te zien; doch, daar men een gezwel, dat ontegenzeggelijk van dezen aard was, in het heupgewricht heeft waargenomen, en men in vele andere gevallen, verschillende werktuigen van denzelfden lijder door dit gebrek heeft aangetast gezien, zoo zijn deze omstandigheden, benevens het ziekelijk uitzigt der nieren, genoegzame redenen, om dit geval als een voorbeeld van *Fungus haematodes* te verklaren.

—en zamen. Wanneer ik eenige van deze ge-
 zwollen doorsneed, vond ik geenen Jerselven in
 den toestand van verettering. Zij waren gemeenlijk zoo
 groot als een —

ACHTSTE HOOFDSTUK.

namelijk op de oppervlakten der longen, althoewel
 et eenige van mindere grootte door hare gansche
 zelfstandigheid verspreid waren.

Ik heb nooit geene gelegenheid gehad, om dit

VAN DEN FUNGUS HAEMATODES IN DE LONGEN.

D. BAILLIE heeft eene soort van knobbels in de longen waargenomen, welke naar aanleiding der beschrijving en afbeelding, die hij van dezelve gegeven heeft, eene groote overeenkomst met den *Fungus haematodes* schijnen te hebben.

» Ik heb, zegt hij (1), eene andere soort van knobbels in de longen waargenomen, welke naar mijn oordeel zeer zeldzaam is. Zij bestaat uit een zacht gezwel, hetwelk door eene heldere bruine, weeke zelfstandigheid gevormd wordt. Deze laatste is in geene bijzondere beurs besloten, maar hangt onmiddellijk met het gewoone weefsel van de

(1) Zie ter aangehaalde plaatse Pl.

longen zamen. Wanneer ik eenige van deze gezwollen doorsneed, vond ik geen en derzelven in den toestand van verettering. Zij waren gemeenlijk zoo groot als eene kruisbezie, en bevonden zich voornamelijk op de oppervlakten der longen, alhoewel er eenige van mindere grootte door hare gansche zelfstandigheid verspreid waren.

Ik heb nooit geene gelegenheid gehad, om dit gebrek in de longen na te sporen, nogthans lijdt het bij mij geen twijfel (niet alleen van wege de uit het werk van BAILLIE ontleende naauwkeurige beschrijving, maar ook van wege de omstandigheid dat wanneer er in verschillende gevallen andere deelen van hetzelfde ligchaam door den *Fungus haematodes* waren aangetast, de longen daardoor insgelijks waren aangedaan) of de longen kunnen mede aan deze zelfde ziekte onderworpen zijn.

Van derzelver toevallen in deze werktuigen, en van derzelver onderscheiding van meer andere soorten van knobbels, welke zoo dikwerf in deze ingewanden worden aangetroffen, is tot heden nog niets bekend: evenwel is hetzelfde toch een onderwerp, hetwelk voor het vervolg wel een naauwkeuriger onderzoek waardig is.

NEGENDE HOOFDSTUK.

VAN DEN FUNGUS HAEMATODES IN DE BAARMOEDER.

Uit de beschrijving, welke reeds van den *Fungus haematodes* gegeven is, en uit de overeenkomst welke dezelve in vele gevallen met het kreeftgezwel heeft, is het in het geheel niet onwaarschijnlijk, dat de *Fungus haematodes* van de baarmoeder, dikwijls, hoewel ten onregte, voor een kankerachtig gebrek van dit ingewand is aangezien geworden.

Een zeer merkwaardig voorbeeld van dit gebrek is mij door den Heer BURNS medegedeeld, en Pl. VIII fig. 18 geeft daarvan de afbeelding.

Toen de buikholte van deze lijderes geopend werd, vond men, dat de darmen onderling waren zamengegroeid. De baarmoeder had de grootte van

eene vuist, was hard op het gevoel, en aan derzelver mond ongelijk. Door de uitgebreide verzweering was de geheele voorste wand van de schede en de achterste van de blaas vernietigd, zoodat de blaas en de schede op deze wijze eene enkele holte vormden: de deelen welke in deze verwoesting niet deelden, waren aanmerkelijk verdikt. Uit het ligchaam van de baarmoeder was een donker, week, sponsachtig uitwas, hetwelk volkomen met den in andere deelen ontstanen *Fungus haematodes* overeenstemde, in de buikholte voortgekomen.

De op de aangevoerde Plaat zich bevindende afbeelding, vertoont dit gezwel, gelijk hetzelfde van den kant der buikholte is te zien. *aa* zijn twee door het buikvlies getrokken draden, aan welke dit praeparaat is opgehangen: *bb* stelt een der fallopiaansche trompetten, en *ccc* den grond van de zeer verwijde baarmoeder, benevens het uit dezelve voortkomende sponsgezwel voor.

Het verhaal, hetwelk de Heer BURNS mij van dit geval heeft medegedeeld, bestond daarin, dat de gezondheid van de vrouw aanmerkelijk was afgenomen, doordien zij aan eene zeer duidelijke sluipkoorts leed. Daarenboven werd zij aanhou-

dend door pijn in den rug en in het bekken gekweld, terwijl er gestadig eene stinkende stof, waardoor de uitwendige teeldeelen ontvelden, indien zij slechts eenigen tijd met hetzelfde in aanraking bleven, uit de schede. Herhaalde bloedvloeiingen uit de baarmoeder, hadden de krachten der lijderes niet minder gesloopt.

» Bij het onderzoek vond men den mond van de baarmoeder hard, en diep naar beneden gezakt, en de randen deszelfs ongelijk. Wanneer men den vinger zacht tegen denzelfs aandrukte, veroorzaakte dit pijn, gelijk zulks ook bij den afgang plaats vond. Zes maanden te voren, had zij een gezwel in het bekken, of eene ontlasting van stof uit de schede waargenomen: daarna kreeg zij hare vorige gezondheid niet weder, en van dezen tijd af aan, werd het plaatselijk gebrek kenbaar. De lijderes ging met snelle schreden haar einde te gemoet."

De *Fungus haematodes* komt waarschijnlijk zelden in de Eijerstokken voor. D. BAILLIE merkt aan (1), dat de eijerstokken somtijds zeer vergroot, en in eene papachtige of van een week, gelijke vorming weetsel veranderd worden, en dat er dik-

(1) *Ten aangegeefde plaatse p. 227.*

TIENDE HOOFDSTUK.

VAN DEN FUNGUS HAEMATODES IN DE EIJERSTOKKEN.

Toen ik van den *Fungus haematodes* in den bal, de lever en de longen handelde, heb ik eene beschrijving van een gebrek, aan hetwelk BAILLIE geenen naam gegeven heeft, uit zijne *morbid Anatomy* ontleend; en hoezeer er in dit voortreffelijk werk geen gewag wordt gemaakt van de overeenkomst, welke er tusschen dit gebrek in verschillende werktuigen van het ligchaam plaats vindt, zijn nogthans de bijzondere verschijnselen van de ziekelijke verandering in het weefsel der deelen aan dezen oplettenden en naauwkeurigen waarnemer niet ontgaan.

De *Fungus haematodes* komt waarschijnlijk zelden in de Eijerstokken voor. D. BAILLIE merkt aan (1), dat de eijerstokken somtijds zeer vergroot, en in eene papachtige stof van een week, gelijkvormig weefsel veranderd worden, en dat er dik-

(1) Ter aangehaalde plaatse p. 227.

wijls cellen, welke eene vloeistof bevatten, in eenig gedeelte van deze zelfstandigheid ontstaan. Het komt mij niet onwaarschijnlijk voor, dat deze beschrijving van Eijerstokken ontleend is, welke door *Fungus haematodes* waren aangedaan. Ik heb slechts een' ontaarde eijerstok gezien, welke ik vermoede dat door dit gebrek was aangetast. Dezelve was tot eene verschrikkelijke grootte opgezwollen; hij had eene ronde gedaante, en hield negen duim in de middellijn. Het buikvlies, hetwelk denzelven bedekte, was nergens tot verzwering overgegaan, en niettegenstaande deszelfs oppervlakte glad was, was zij nogthans niet zeer effen. Wanneer men het gezwel in het midden doorsneed, bleek het, dat hetzelfde uit verscheidene kwabben was zamengesteld, welke door dunne celwijze beurzen van elkander gescheiden waren (1). Alle deze deelen waren ten aanzien van kleur en weefsel onderscheiden, dewijl het eene (a) naar de hersenen geleek, een ander (b) vaster en vaatrijker was, en een derde (c) eene geringe taaiheid, en eene ligte oranje kleur bezat; en op vele plaatsen bevonden zich cellen, welke met bloed waren opgevuld, tusschen deze kwabben.

(1) Men zie pl. VI. fig. 13 en de verklaring van deze figuur

ELFDE HOOFDSTUK.

VAN DEN FUNGUS HAEMATODES IN DER VROUWEN
BORST.

In de beschrijving, welke de Heer HEY van den *Fungus haematodes* gegeven heeft, worden drie gevallen aangehaald, bij welken de vrouwelijke borst door dit gebrek was aangedaan. In geen van deze gevallen echter, trof men, even zoo min als in drie anderen, welke ik zorgvuldig ontleed heb, en die met die van HEY eene groote overeenkomst schijnen te hebben, het *mergachtig* weefsel, hetwelk een bestendig verschijnsel van den *Fungus haematodes* in alle andere werktuigen, in welken hetzelfde pleegt voor te komen, uitmaakt, in eenig gedeelte van het gezwel aan.

Om die reden zou ik welhaast verleid worden, om de natuur van dit gebrek in al die gevallen, op

welke ik hier zinspeel , in twijfel te trekken , indien niet de sponsachtige uitwassen uit het likteeken waren voortgekomen , en het niet tevens bekend was , dat het verschillende maaksel der werktuigen , een zeer aanmerkelijk onderscheid in de verschijnselen van dit gebrek kon te weeg brengen. Gelijk dus het natuurlijk zamenstel van de uitwendige borstklier , van dat eens gezonden oogbols , of van eene gezonde lever afwijkt , zoo zal ook hetzelfde gebrek in deze verschillende deelen , onderscheidene verschijnselen kunnen aanbieden.

De gezwollen der vrouwen borsten hadden in al die gevallen , welke ik onderzocht heb , nadat de huid , welke dezelve bedekt , was weggenomen , van buiten een knobbelachtig voorkomen. Nadat men dezelve had doorgesneden , schenen zij uit verschillende kleinere massa's , die ten aanzien van derzelver weefsel van elkander verschilden , te bestaan ; nogthans hadden zij een gemeen karakter , hetwelk de Heer HEY in zijne waarnemingen heeft opgemerkt , te weten , dat de geheele verdeelde oppervlakte , nadat dezelve was doorgesneden , met eene doorschijnende eiwitachtige vloeistof , welke uit zeer vele , door het gansche gezwel verspreide cellen uitzweette , bedekt was. Door de massa in water

te weeken, werd er niets van hetzelfde opgelost. De kwabben van dezelve waren door vliezige tusschenschotten, welke voor sommigen derzelven genoegzaam volkomene beurzen vormden, van elkander gescheiden. De kwabben zelve waren ten aanzien van kleur en vastheid verschillende, alhoewel het geheele gezwel vast en veerkrachtig op het gevoel was. Sommigen derzelven hadden eene lichtgrauwe, met lichtbruine vlekken vermengde kleur; andere zagen er helder purperkleurig uit. In sommigen waren klonters, die in derzelver samenstel zeer veel naar een stuk weeke lijm, of eene vaste gelei geleken. In een geval scheen het gezwel niet in de klier zelve ontstaan te zijn, dewijl het weefsel derzelve gezond was, en het gezwel, in hetwelk de melkbuisjes overgingen, de klier uit hare plaats gedrongen had.

De verschijnselen in deze twee gevallen, en in diegenen, van welken de Heer HEY gewag maakt, kunnen niet als geslachts-kenteekenen van den *Fungus haematodes* worden aangezien, en er zijn gewigtige gronden om hieraan te twijfelen. Nogthans heeft men genoegzame reden om dit gezwel als volkomen onderscheiden van eene knoestachtige ontaarding van de uitwendige borstklier

aan te zien, dewijl het geene der kenschetsende teekenen van dit gebrek bezit. Ook vind ik mij gedrongen om den aard van deze gebreken verdacht te houden, niet alleen, omdat zij met den *Fungus haematodes* in andere werktuigen, in welken het aanwezen van dit gebrek buiten allen twijfel gesteld is, geene gelijkheid bezitten, maar ook, om dat er gezwollen in andere deelen van het ligchaam zijn ontleed geworden, welke duidelijk van den *Fungus haematodes*, wanneer dezelve in deze deelen plaats vond, onderscheiden waren; en welker verschijnselen daarenboven met het gebrek der uitwendige borstklier, waarvan ik zooeven de beschrijving heb medegedeeld, de meeste overeenkomst hadden.

Ik heb in het voorgaande aangemerkt, dat de *Fungus haematodes*, behalven in den oogbol, de bovenste en onderste ledematen, de ballen, de lever, de milt, de nieren. de longen, de baarmoeder, de eijerstokken en de uitwendige borstklieren, ook nog in andere deelen van het ligchaam werd aangetroffen; en op het gezag van

den Heer ALLAN BURNS heb ik tevens melding gemaakt, dat ook de *schildklier* door dit gebrek is aangetast geworden. Twee gevallen van dien aard zijn hem bekend geworden.

Men heeft ook lijdens gezien, bij welke dit gebrek in den nek verscheen, en een oordeelkundig Heelmeester heeft mij verhaalt, dat hij een gebrek, dat met den *Fungus haematodes* overeenkwam, in de keelengte van een jongeling heeft waargenomen, aan hetwelk hij spoedig gestorven is.

Het is zeer waarschijnlijk, dat de *Fungus haematodes* in vele andere werktuigen van het ligchaam zal aangetroffen worden, wanneer dit onderwerp meer algemeen wordt nagespoord; evenwel kan men ook met genoegzamen grond verwachten, dat het eene deel meer dan het andere aan dit gebrek zal onderworpen zijn, gelijk wij dit met betrekking tot anderen ziekten uit de ondervinding weten.

TWAALFDE HOOFDSTUK:

VERGELIJKENDE BESCHOUWING VAN HET MAAKSEL DES FUNGUS HAEMATODES EN VAN HET KREEFT- GEZWEL.

§. 1.
Uit de beschrijving, welke ik van de geschiedenis en van de toevallen van den *Fungus haematodes* in de verschillende deelen van het ligchaam heb medegedeeld, en uit de verschijnselen, welke door de ontleding van lijken zijn bekend geworden, laten zich naar mijn oordeel genoegzame gronden afleiden, om denzelfden als een van het kreeftgezwel, of van alle andere ziekten, welker wezen in eene bijzondere ziekelijke verandering van het weefsel der deelen bestaat, en als zoodanig in de nosologische Leerstelsels voorkomen, aan te zien. Het samenstel der beide gezwellen had weinig overeen-

komst met elkander; ook zijn derzelver uitwendige teekenen niet gelijk; de levenstijdperken, in welke de beide ziekten ontstaan, zijn verschillende; en sommigen deelen van het ligchaam worden door de eene ziekte aangedaan, van welke men nog nooit heeft waargenomen, dat zij ook door de anderen zijn aangetast geworden.

Deze verscheidenheden zijn door een naauwkeurig onderzoek bekend geworden. Wanneer men dezelve ondertusschen slechts oppervlakkig beschouwt, dan laat zich zekerlijk eenige overeenkomst tusschen dezelve waarnemen, welke naar alle waarschijnlijkheid de oorzaak is geweest, dat men beide ziekten zoo lang met elkander verwisseld en in de leerstelsels als eene en dezelfde ziekte beschreven heeft.

Het verloop van den *Fungus haematodes* zoowel als van het kreeftgezwel is meestal langzaam. Wanneer de verzwering haar begin genomen heeft, dan is de ontlast wordende stof bij geen van beiden etter, maar eene dunne, stinkende stof, en van tijd tot tijd ontstaan er bloedingen. Beiden nemen somtijds een sponsachtig aanzien aan, en gedurende derzelver voortgang worden de *lymphatike* klieren, welke zich in den weg der zich voorwaarts bewe-

gende *lympa* bevinden, aangedaan; beide zijn even vernielende, dewijl zij het gebrek aan de nabijgelegene deelen, van welken aard deze dan ook zijn mogen, als celwijsweefsel, huid, spieren, beenvlies of beenderen, mededeelen.

Beide ziekten eindelijk tasten te gelijken tijde verschillende deelen van hetzelfde ligchaam aan. Deze bijzonderheid is; ten opzichte van het kreeftgezwel genoegzaam bekend, en men heeft waargenomen, dat zij ook bij den *Fungus haematodes* plaats vindt.

Sommige Schrijvers hebben ook eenige gevallen van *Fungus haematodes* als *scrophuleuze* gebreken aangezien. Behalve de eigenaardige gesteldheid van het ligchaam, welke met de kropklierziekte en niet met den *Fungus haematodes* pleegt verbonden te zijn; behalve de verettering en verzweering, welke bij de eerste ziekte, en de vorming van een sponsgezwel, welke bij de laatste plaats grijpt; behalve de algemeene doodelijkheid van de eene, en het naar evenredigheid geringere gevaar van de andere; behalve deze verscheidenheden in beide ziekten, zal men bij een naauwkeurig onderzoek, het weefsel van beide gezwollen wezenlijk van elkander onderscheiden vinden. Want in plaats van

de lichtgeele, papachtige, taaije stof, welke den *Fungus haematodes* uitmaakt, vindt men, dat het kropkliergezwel zonder uitzondering uit eene gestremde stof van eene groenachtige kleur bestaat, welke langzamerhand in een etterachtig vocht veranderd wordt.

§ 2.

Algemeene beschouwing van het maaksel en der Verschijnselen van het Kreeftgezwel en van den Fungus haematodes.

Wij hebben reeds aangemerkt, dat het weefsel en de toevallen van den *Fungus haematodes* en die van het *Kreeftgezwel* wezenlijk onderscheiden zijn, niettegenstaande er eene ligte overeenkomst tusschen dezelve kan waargenomen worden. Thans zal ik beproeven, eene algemeene beschrijving van deze ziekelijke veranderingen in het weefsel derzelven te geven, terwijl ik tevens ten oogmerk heb om deze verscheidenheden na te sporen, en hiermede naauwkeurige en bepaalde kenteekenen te verbinden.

Het kreeftgezwel is van den beginne af aan eene

harde, vaste, onindrukbare massa, welke bij een oppervlakkig onderzoek uit twee, en in eenen hoogen graad, uit meerdere, duidelijk van elkander onderscheidene stoffen zal bevonden worden zamengesteld te zijn. De eene is hard en vezelachtig, de andere weeker, en naar oogenschijn onwerktuigelijk.

De *vezelachtige* zelfstandigheid maakt het voornaamste bestanddeel van de *scirrheuze* massa uit, en bestaat uit tusschenwanden, welke ondoorschijnende zijn, en gemeenlijk eene bleekere kleur hebben, dan het weeke gedeelte. Deze tusschenwanden zijn ten aanzien van hare lengte, breedte en dikte zeer ongelijk en hebben verschillende rigtingen, zoodat zij somtijds eene digte massa, op andere tijden een grooter of kleiner getal van onregelmatige holtens vormen, in welken de weeke zelfstandigheid bevat is.

Het *weeke* of *onbewerktuigde* gedeelte is somtijds half doorschijnende, van eene blaauwachtige kleur, en komt ten opzichte van deszelfs vastheid met weeke lijm overeen. In andere gevallen is het meer ondoorschijnende, weeker, somtijds olieachtig, en gelijk in kleur en vastheid meer naar room van melk.

De evenredigheid en de wijze der verdeeling van deze twee zelfstandigheden zijn in *scirrheuze* gezwollen van hetzelfde en van verschillende deelen, zeer onderscheiden, en bieden de groote verscheidenheid aan, welke men bij het onderzoek van eene menigte gezwollen van dezen aard kan waarnemen. In eenigen is het *vezelachtige* gedeelte zeer zichtbaar en in eene buitengewoone dichtheid overgegaan, hetwelk uit de beschouwing van de kern, uit welke tusschenwanden naar alle zijden voortlopen en het doorgesneden gezwel een straalvormig voorkomen geeft, ten duidelijksten blijkt. Dit is welligt de gewoone vorm, onder welken het gebrek zich gemeenlijk vertoont. In sommigen is het gezwel zeer onregelmatig, en maakt bijna eene gelijkvormige massa uit, in welke men bezwaarlijk een bepaald weefsel kan ontdekken. In eenigen heeft het *vezelachtige* gedeelte een celachtig voorkomen; de cellen zijn met de weeke papachtige massa, welke men gemakkelijk met den vinger uit dezelve kan uitdrukken, opgevuld. In anderen hebben zich beurzen van verschillende grootte gevormd, welke meestal eene bloedige, of donker chokolaadkleurige vloeistof bevatten, en somtijds groeit er in dezelve een sponsachtig ge-

zwel. Het gebeurt ook somtijds, dat gedeeltens van *scirrheuze* gezwellen eenen hoogen graad van hardheid verkrijgen, en in eene kraakbeenachtige zelfstandigheid veranderd worden, waarin somtijds nederzettingen van beenstof plaats vinden. Wanneer *scirrheuze* gezwellen in de zelfstandigheid van eene klier ontstaan, dan laten derzelver grenzen zich niet naauwkeurig bepalen, dewijl beiderlei weefsels oogenblikkelijk onafscheidelijk met elkander vereenigd zijn. Op andere tijden drukken zij het celachtig weefsel, hetwelk in derzelver onmiddellijke nabijheid ligt, meer te zamen, en verkrijgen alsdan eene meer omschrevene gedaante (1).

Scirrheuze gezwellen gaan uit den zoo even beschrevenen toestand in dien van verettering en verzwering over. De harde vezelachtige zelfstandigheid wordt in eene dunne scherpe stof veranderd, en de ontbinding begint meestal in het middelpunt van de ontaarde massa, en strekt zich naar dat gedeelte van dezelve uit, hetwelk of het naast aan de oppervlakte van het ligchaam, of aan eene van

(1) Deze gedaante van *scirrheuze* gezwellen is door ABERMETRY in zijne *Chirurgische Beobachtungen* S. 68 beschreven geworden.

deszelfs natuurlijke openingen ligt. Wanneer de verzwering begonnen is, dan neemt het gezwel niet meer in omvang toe, maar wordt door de werking derzelve verteerd; en daar het gebrek in den omtrek voortknaagt en de verzwering voortduurt, worden er nieuwe deelen door hetzelfde aangetast, en het gebrek neemt van wege den omvang der deelen, welke hetzelfde vernietigt, en van wege de algemeene prikkeling, welke zulk eene verrigting in het ligchaam veroorzaakt, eenen doodelijken uitgang.

Het gebeurt somtijds, dat er uit de huid, welke het *scirrheuze* gezwel bedekt, wanneer dezelve tot verzwering is overgegaan, een sponsgezwel ontstaat, hetwelk naar eene bloemkool gelijkt, en zeer vast en hard van weefsel is. Dit is evenwel niet het gewoone beloop der ziekte, en bij derzelve voortgang wordt eindelijk het sponsgezwel en de oorspronkelijke ziekte vernietigd. Men heeft bij sommige kankerachtige zweren opgemerkt, dat zij in den beginne zeer kwaadaardig en pijnlijk waren, doch dat zij in een bijzonder deel plotseling een beter aanzien kregen en met het likteeken begonnen bedekt te worden.

EVERH. HOME (1) ziet de vorming van eene dunne huid op het laatst van eene kankerachtige zweer als een der ondubbelzinnigste teekenen van dit gebrek aan. Deze verandering is nogthans in dat geval, hetwelk ik bedoel, eene loutere misleiding, want de verzwering verheft zich vroeger of later op nieuw, en gaat onafgebroken voort.

De *Fungus haematodes* levert bij de ontleding eene geheel andere reeks van verschijnselen op, dan het *scirrheuze gezwel*. Wanneer hij in de uitwendige deelen van het ligchaam verschijnt en nog geen² aanmerkelijken omvang bereikt heeft, dan is hij, in plaats van hard en ontoegeeflijk, week en veerkrachtig; deszelfs oppervlakte is gelijk en biedt in de meeste gevallen een meer of minder duidelijk gevoel van vochtgolving aan. Wanneer hij uit het ligchaam is uitgenomen, is deszelfs gedaante naauwkeurig omschreven, dewijl hij meestal een duidelijk omkleedsel van zamengedrongen celwijsweefsel heeft. In plaats van de harde, vezelachtige zelfstandigheid, welke het hoofdbestanddeel van het *scirrheuze gezwel* uitmaakt, bestaat het ziekelijk

(1) *Observations on Cancer, connected with histories of the disease*, Lond. 1815.

uitwas bij den *Fungus haematodes* in eene weeke papachtige massa, welke zich gemakkelijk met water vermengt, en door zuuren en de hitte van kookend water verhardt. Al diegenen, welke dit gebrek hebben pogen te beschrijven, hebben deze stof ten aanzien van derzelver kleur en vastheid met de mergachtige zelfstandigheid vergeleken.

Wanneer de huid of het bekleedsel van den *Fungus haematodes* door den voortgang van het gebrek is doorgeknaagd geworden, dan ontstaat er, in plaats dat het ontaarde uitwas door de verzwering zou vernield worden, een sponsachtig uitwas uit hetzelfde, en het gezwel schijnt alleen spoediger in omvang toe te nemen. Wanneer de *Fungus haematodes* in deszelfs voortgang niet is verhinderd geworden, dan verkrijgt het oorsponkelijke gezwel zoowel, als het sponsachtig uitwas, hetwelk uit hetzelfde voortkomt, eene aanmerkelijke grootte; en in plaats dat dit laatste een vast weefsel bezit, gelijk het menigmaal uit *scirrheuze* gezwellen ontspringt, bestaat hetzelfde uit eene donkerroode, purperkleurige weeke massa, van eene onregelmatige gedaante, welke ligt scheurt en bij de geringste beleediging ongemeen sterk bloedt.

Het *Kreeftgezwel* schijnt slechts in zeer weinige deelen van het ligchaam voor te komen, terwijl de *Fungus haematodes* in deelen is waargenomen geworden, welke nooit in eene knoestachtige verharding gedeeld hebben. Het kreeftgezwel heeft men in de huid, de slijmvliezen, welke den nens, den mond, de keel, de maag, het darmkanaal en de pisblaas bekleden, waargenomen. Het grijpt de *lymphatike* klieren (1) de speekselklieren, de borsten, de baarmoeder, de eijerstokken en de bal-

(1) Eene der vragen welke het *Genootschap* betrekkelijk den aard en de behandeling van het kreeftgezwel opperde, was: of de *lymphatike* klieren in dit gebrek altoos het *eerst* en *hoofdzakelijk* werden aangedaan? Er zullen weinige gevallen van het kreeftgezwel voorkomen, wanneer wij derzelver gewoonen loop kunnen nagaan, in welke de *lymphatike* klieren niet eindelijk worden aangetast. Wanneer mijne waarnemingen echter juist zijn, dan heb ik twee gevallen waargenomen, bij welke de klieren het eerst leeden. In het eene verscheen er eene zeer groote *scirrheuze* zwelling eener okselklier, welke tot verzwering overging, zonder dat in de nabijgelegene deelen vooraf iets ziekelijks te bespeuren was. Ook heb ik een *scirrheus* gezwel beneden het sleutelbeen weggenomen, bij hetwelk de uitwendige borstklier (*Mamma*) gezond was. Het andere soortgelijke geval heeft ook *ABERNETHY* waargenomen, doch geloof ik, dat zij zeldzaam zijn.

len aan. Alhoewel de *Fungus haematodes* in alle deze deelen in deszelfs oorspronkelijke gedaante niet is voorgekomen, heeft men hem echter in de lever, de milt, de nieren en de longen beschreven, van welke deelen men nog nooit bewezen heeft, dat zij zich in eenen *scirrheuzen* toestand bevonden hebben.

Verder is dit in de geschiedenis van het kreeftgezwel eene bewezene waarheid, dat dit gebrek zich genoegzaam alleen tot zoodanige personen bepaalt, welke niet zeer jong meer zijn. Er kunnen eenige uitzonderingen op deze algemeene waarning plaats vinden, doch zullen de gevallen ten hoogsten zeldzaam zijn, in welke men eene ware *scirrheuze* ontarding in het eene of ander der opgenoemde deelen, bij personen beneden de vijf en twintig of dertig jaren, waargenomen heeft (1).

(1) Ik heb gelegenheid gehad, om eene ware kankerzweer bij een' jongenling van ongeveer twaalf jaren waar te nemen en dit is het eenige geval, dat mij bekend is geworden. Het gebrek verscheen aan het onderste gedeelte van den buik, onder de gedaante van eene zwarte wrat op de huid. De wrat ging in verzwering over; de huid, welke dezelve omgaf, werd langzamerhand verteerd, zoodat daardoor eene kwaadaardige zweer ontstond, welke al de kenteekenen van eene kankerzweer bezat, en het kind eindelijk van het leven beroofde.

De *Fungus haematodes* daarentegen kan meer als een gebrek van alle leeftijden worden aangezien.

Onder vier en twintig gevallen, waarin de *Fungus haematodes* zich in den oogbol gevormd had, waren er slechts vier, die bij volwassenen waren voorgekomen; de overige betroffen kinderen van een tot twaalf jaren; en in eene groote menigte van gevallen, waarbij dit gebrek zich aan de onderste ledematen ontwikkeld had, hadden de lijders den mannelijken ouderdom nog niet bereikt.

De *Fungus haematodes* zoowel als het Kreeftgezwel kunnen in verschillende deelen van hetzelfde ligchaam plaats grijpen. Deze omstandigheid zou ons in het vermoeden kunnen brengen, dat deze gebreken geene plaatselijke ongesteldheden waren. Wanneer wij naar den uitgang der genoemde gevallen van den *Fungus haematodes* oordeelen, dan zouden wij reden meenen te hebben, te geloven, dat er een oorspronkelijk bederf in het ligchaam moet hebben plaats gehad; doch wanneer wij daarbij tevens de groote vorderingen van het gebrek in deze gevallen, alvorens men eene poging tot wegneming van het lijdende deel gemaakt heeft, in aanmerking neemt, dan wordt het naar den tegenwoordigen

staat onzer kennis onmogelijk te beslissen, of het gebrek van deszelfs begin af aan zuiver plaatselijk, dan of het oorspronkelijk met eenige ongesteldheid van het ligchaam verbonden is. Eene omstandigheid zou ons, wanneer dezelve genoegzaam bewezen ware, in staat stellen, om met meerdere zekerheid over het onderhavige onderwerp te spreken. Deze omstandigheid bestaat namelijk daarin, dat wij met zekerheid bepalen, of de *Fungus haematodes* zich in deelen vorme, welker weefsel vooraf reeds eenige verandering ondergaan had. Wanneer dit wezenlijk het geval was, dan zou de plaatselijke natuur van den *Fungus haematodes* waarschijnlijk worden, en in velen der door mij waargenomene gevallen, was het lijdende deel of aan eene beleediging blootgesteld geweest, of had dezelve werkelijk geleeden.

De plaatselijke gesteldheid van het kreeftgezwel heeft de opmerkzaamheid van vele beroemde Schrijvers tot zich getrokken, en naar hetgeen wij van de geschiedenis van dit gebrek weten, en naar het gelukkig gevolg, dat met de wegneming van het oorspronkelijke kreeftgezwel verbonden is, scheenen zij genoegzamen grond te hebben, om hetzelfde als eene plaatselijke ongesteldheid aan te zien.

Van het weefsel der deelen uit hetwelk de Fungus haematodes zijnen oorsprong neemt.

Tot hiertoe heeft men beproeft om de nauwkeurigste kenteekenen van den *Fungus haematodes* op te sporen, en eenige verschijnselen opgegeven, welke aan verwisseling onderhevig zijn, of welke uit het verschil van het natuurlijk maaksel der deelen, welke door dit gebrek worden aangetast, ontspringen. Het voornaamste onderwerp, hetwelk zich thans als het ware van zelf aanbiedt is, te onderzoeken, in welk bijzonder *stelsel*, of *weefsel* der deelen, deze ziekelijke verandering gegrond is? of dezelve namelijk in de bloedvaten, de opslorpende vaten, het celwijsweefsel of de zenuwen plaats vindt? Deze vraag zal ons, naar aanleiding van den tegenwoordigen staat onzer kennis, tot een vrij bespiegeland onderzoek leiden. Ondertusschen zijn wij in het bezit van eenige daartoe betrekkelijke bijzonderheden, welke met elkander moeten verbonden worden, omdat zij niet alleen belangrijk zijn voor de *ziektkundigen*, maar ons ook

tot eenige gewigtige gevolgtrekkingen kunnen leiden.

Het is zeker, dat in al die gevallen, in welken het gebrek den oogbol aandeed, wij deszelfs aanwezig niet vroeger erkenden, dan nadat de gezichtzenuw of derzelver uitbreiding in het oog veranderd was geworden. In alle gevallen waren eene verandering in het weefsel van het netvlies, en eene onvolkomenheid in de uitoefening van deszelfs verrigtingen de eerste toevallen van het gebrek; en in de meer gevorderde toestanden kon men van dit vlies niet het minste spoor ontdekken; zelfs was het maaksel der gezichtzenuw, en in sommige omstandigheden ook de bedding derzelve veranderd.

In een geval (1) was de gezichtzenuw, behalve de verandering in haar weefsel, door een gezwel, hetwelk in derzelver inwendig zamenstel scheen gevormd geworden te zijn, in verschillende weefsels verdeeld. In een ander geval (2) was het mergachtig gedeelte van de zenuw veranderd, en het gebrek strekte zich juist alleen tot die plaats uit, alwaar zij hare schede aflegt en geheel mergachtig

(1) Zie het derde geval.

(2) Zie het zesende geval.

wordt. In nog andere gevallen (1) was zoowel het mergachtige gedeelte als de schede van de zenuw in eenen gelijken graad veranderd.

Door eene snede van het regter oog in het achtste geval, waarvan de Heer ASTLEY COOPER de goedheid had mij eene teekening toe te zenden, is de oorsprong van het gebrek in het netvlies zoo schoon en op zulk eene voldoende wijze voorgesteld geworden, dat ik deze afbeelding naauwkeurig op Pl. VI. Fig. 1 heb laten overbrengen. *a.* stelt de gezichtzenuw voor, welke zich oogenschijnlijk in eenen gezonden toestand bevondt; *bb.* is het ondoorschijnende horenvlies; *cc.* het vaatrijke vlies, hetwelk in dit geval buitengemeen dun was, en *dd* is de ziekelijke massa, in welke het netvlies ontaard is; zij is alleen met de gezichtzenuw verbonden en zwemt als hetware in de achterste oogkamer. Het eenige, dat de afbeelding niet uitdrukt, is de gestremde en ondoorschijnende vloeistof, welke in aanmerkelijke hoeveelheid tusschen het ondoorschijnende horenvlies en het vaatrijke vlies gelegen was.

Wanneer wij derhalve genoodzaakt waren om uit

(1) Zie het eerste geval.

de waarnemingen van den *Fungus haematodes* in den oogbol alleen, een algemeen besluit op te maken, dan zouden wij daaruit het gevolg kunnen trekken, dat het gebrek in eene ziekelijke verandering van de zenuw zelve bestond, en dat er in deze ziekte eene evengelijke ontwikkeling van zenuwstof geschiedde, als er in andere deelen nieuw gevormde beenstof, vet, vliezen en bloedvaten worden voortgebracht. Men zal zich vele gevallen herinneren, waarbij zich in verschillende deelen van het ligchaam, groote beenderen en vetmassa's gevormd hadden; en die voorbeelden van groote, uit wonden voortkomende sponsachtige uitwassen en eenige soorten van polijpen, kunnen misschien alleen als voortbrengselen van eenen weelderigen groei der bloedvaten aangezien worden.

Aan den anderen kant komen er omstandigheden voor, welke ons doen vermoeden, dat dit gebrek niet als eene toevallige vorming van eene zelfstandigheid, welke met het natuurlijk weefsel van het een of ander deel des dierlijken ligchaams eenige overeenkomst heeft, ontstaat, maar dat het eene ziekelijke stof van eenen bijzonderen aard is. Wanneer zich kraakbeen, vet, celwijsweefsel of vliezen in eenig deel van het ligchaam gevormd hebben

alwaar dezelve vooraf niet voorhanden waren, dan brengt dit zelden nadeelige gevolgen voort. Zulke voortbrengsels kunnen door derzelver groote of ligging een gewricht van deszelfs beweging beroven, of de verrigting van eenig werktuig stooren, maar deszelfs vorming heeft al die nadeelige uitwerkselen ten gevolge, welke onafscheidelijk met de ontwikkeling eener ziektestof, bij voorbeeld bij den kanker, de kropklier- of venusziekte, verbonden zijn.

De veranderingen welke in de zenuwen als gevolgen van voorafgegane ziekte plaats grijpen, zijn zeer zeldzaam, en bezwaarlijk zal de bekwaamste Ontleder na den dood veranderingen in derzelver weefsel kunnen ontdekken, welke gedurende het leven tot de pijlijkste toevallen aanleiding gaven.

In twee gevallen van de door FOTHERGILL beschrevene aangezigtspijn kon DESSAULT, na eene zeer naauwkeurige ontleding, geene afwijking in het natuurlijke samenstel van de gelaatszenuwen ontdekken, en hetzelfde heeft plaats bij de zenuwen van een verlamd deel (1). In gevolge deze waar-

(1) Zie BICHAT *Anatomie generale*.

nemingen kunnen wij niet verwachten dat, het zenuwgestel zulke aanmerkelijke veranderingen zal ondergaan, als wij bij den *Fungus haemato-*
des, vooral wanneer er zich zeer groote gezwellen aan de ledematen gevormd hebben, hebben aangetroffen.

Met dat al is het ten hoogsten moeilijk om over dit onderwerp iets met zekerheid te bepalen. Dien ten gevolge blijft het eene zaak van de hoogste aangelegenheid, dat men onderzoekt, of er in andere deelen van het ligchaam, welke door dit gebrek worden aangedaan, behalven de gezichts-zenuw en derzelver uitbreiding in den oogbol, eenige verandering in het samenstel van het lijdende deel kan ontdekt worden. Bij dit onderzoek moet de bijzondere gesteldheid in het natuurlijke maaksel der verschillende zenuwen niet uit het oog verloren worden, want het is in het geheel niet onwaarschijnlijk, dat de grootere hoeveelheid van zenuwmerg in de gezichtszenuwen, welke wijdere en naauwkeuriger met elkander verbondene zenuwscheden hebben dan andere zenuwen, een algemeen *neurolemmatisch* bekleedsel heeft, en dat er eene slagader midden door de zenuw loopt, welke in haren loop takken afgeeft, in plaats dat

andere zenuwen vaten van de nabijgelegene slagaderstammen ontvangen, welke derzelve zijwanden doorboren. Deze bijzonderheden in het natuurlijk samenstel van de gezichtszenuw kunnen ons misschien van eenige bijzondere verschijnselen van den *Fungus haematodes* in dit werktuig opklaringen geven, en deze wijze van het onderzoek in het werk te stellen, kan ons ten aanzien van dit in andere deelen van het ligchaam voorkomende gebrek, tot een gelukkig besluit leiden.

VERKLARING DER PLATEN.

EERSTE PLAAT.

De beide hoofden (Fig. 1 en 2) welke op deze plaat zijn voorgesteld geworden, strekken om het uitwendig voorkomen van den *Fungus haemato-*
des aan te toonen. In het geval, hetwelk de Heer COOPER verhaalt, nam een bleekkleurig gezwel de regter oogholte in, en een zeer groot gezwel, dat geheel alleen uit ontaarde lymphatike klieren bestond, stak beneden de onderkaak uit. De oppervlakte van het gezwel in de oogholte, was wel ongelijk, doch tevens glad, en op de oppervlakte der gezwollene klieren, was eene uitgebreide verzwering ontstaan. (Men zie het vierde geval).

In de andere afbeelding is het sponsachtig uitwas aangetoond, hetwelk in het eerste geval na de wegneming van den oogbol uit de oogholte is voortgekomen. Het toont de buitengewoone grootte aan, tot welke soortgelijke gezwellen kunnen aan-

groeijen. De eene helft is door het sterk uitgerekte bovenste ooglid bedekt; de andere helft vertoont eene ongelijke, donkerkleurige en stinkende massa. Men ziet ook drie klieren van eenen aanmerkelijken omvang op de wang van dezelfde zijde.

TWEDE PLAAT.

Deze Plaat dient tot opheldering van de verschijnselen van den *Fungus haematodes* in den oogbol na de ontleding.

Fig. 3. stelt de verschijnselen voor, welke men bij de ontleding in het tweede geval, alwaar het gebrek nog niet tot zooverre gevorderd was, dat het de gedaante van den oogbol veranderde, heeft waargenomen. De afbeelding is naar eene zeer naauwkeurige teekening vervaardigd, welke ik aan de goedheid van den Heer RUSSEL verschuldigd ben. *aa* is de gezichtszenuw, gelijk dezelve in de ontlaarde massa *b* was ingesloten: beiden waren door eene verscheidenheid van kleur gemakkelijk van elkanderen te onderscheiden, en door het *neurolemmatisch* bekleedsel te gelijk van elkanderen afgezonderd. De achterste oogkamer was met een gezwel, hetwelk naauwkeurig met dezelve verbon-

den, en een duidelijk vervolg van de mergachtige massa *dd eee* was, opgevuld. Het vaatrijke vlies van den oogbol was naar voren gedreven, met de ziekelijke massa gedeeltelijk omkleed, en had het voorkomen van eene onregelmatige beurs *cc*. Het gezwel kon op alle plaatsen van het ondoorschijnende horenvlies *ff*, behalven nabij den ingang van de gezichtszenuw in den oogbol, worden afgescheiden, want op deze plaats was het zoo vast met hetzelfde verbonden, dat het daarvan niet zonder verscheuring kon losgemaakt worden.

Fig. 4 stelt eene snede van den oogbol in het derde geval voor, mede naar eene teekening van den Heer RUSSEL ontworpen. *aaaa* is een volkomen omtrek van het ondoorschijnende horenvlies; uit deszelfs geheele inwendige oppervlakte komt een gezwel te voorschijn, hetwelk ook buiten dezelve, de gezichtszenuw omgeeft. De zenuw lag geheel en al in de massa van het gezwel bedolven, en scheen in twee deelen *b. c.*, welke eene geele kleur hadden, verdeeld te zijn. Het eene gedeelte *b* was met het ondoorschijnende horenvlies vereenigd; het andere scheen niet met hetzelfde zamen te hangen, en was, voor zoo verre men zulks kon nagaan, geheel in het gezwel besloten.

De schede van de zenuw en het merg bleven in beide gedeelten van elkanderen onderscheiden : de uitwendige oppervlakte van het eerste was sterk met de ziekelijke massa verbonden , en het laatste was in eene weeke brooze massa van gelijke kleur en vastheid als eijerdoren veranderd. Elk gedeelte van het gezwel had een mergachtig voorkomen, en was zoowel met de uit- als inwendige oppervlakte van het ondoorschijnende horenylies verbonden.

Fig. 5 stelt eene doorsnede van den oogbol in het eerste geval, naar eene door den Heer SYME vervaardigde teekening, voor. De eene helft van den oogbol is alleen door omtrekslijnen aangeduid; de andere helft volkomen uitgewerkt. *a* is de gezichts-zenuw, welke hare ronde gedaante heeft behouden, doch zeer vast en hard is geworden; daarbij kan men ook geen onderscheid tusschen de zenuwschede en het merg waarnemen. *b* is eene ziekelijke lymphatike klier, door ijnen aangewezen, zij is hard en ligt bij de gezichtszenuw, tegen het ondoorschijnende horenylies. De achterste oogkamer was met eene vaste massa, welke de meeste overeenkomst met de zelfstandigheid der hersenen had, volkomen opgevuld. Sommige deelen der

massa waren vaster dan anderen, en bij e trof men eene groote hoeveelheid van eene zanderige naar krijt gelijkende stof aan. De rand van het ondoorschijnende horenvlies *dddd* had deszelfs natuurlijke dikte en samenstelling.

DERDE PLAAT.

Deze afbeeldingen hebben ten oogmerk om de verschijnselen van den *Fungus haematodes* op te klaren, en deszelfs weefsel met den *scirrhus* te vergelijken.

Fig. 6 toont de verschijnselen aan, welke men bij de ontleding van den oogbol, van welken in het zestiende geval gesproken is, heeft waargenomen. In dit geval had het gebrek bij een volwassen mensch plaats, en de ziekelijke massa onderscheidde zich voornamelijk door de zwartachtige stof, welke met dezelve vermengd was. *aa* is het volkomen gezonde horenvlies, *bb* zijn de gescheurde randen van het ondoorschijnende horenvlies, hetwelk in twee platen verdeeld is, en tusschen welke eene kleine hoeveelheid zwartachtige stof ligt. *cc* is het vaatvlies van het oog, hetwelk vaatrijker was, dan naar gewoonte: op sommige plaat-

sen is het vijf of zesmalen dikker dan in den natuurlijken toestand, en gaat op eene ongevoelige wijze in de witte mergachtige zelfstandigheid bij *d* over. *eeee* zijn witte vlekken, welke in verschillende deelen van het gezwel verschenen, nadat hetzelfde in water was geweekt geworden. De gezichtszenuw had hare natuurlijke grootte. Toen men dezelve echter doorsneed, vertoonde haar middelpuntig of mergachtig gedeelte eene donkere kleur, welke met het ontaarde weefsel in den oogbol overeenkwam, terwijl de zenuw *ff* hare natuurlijke witte kleur had blijven behouden en volkomen gezond scheen te zijn. *g* is eene vergrootte *lymphiatische* klier, welke insgelijks eene donkere kleur had aangenomen.

Fig. 7 vertoont de doorsnede van een *scirrheus* gezwel, hetwelk tusschen den oogbol en den ondersten wand van de oogholte lag. In dit geval zijn al de in de oogholte bevattene deelen door eene kunstbewerking weggenomen, en nadat zij eenigen tijd in brandewijn gelegen hadden, maakte men eene loodlijnige snede door dezelve, welke in deze afbeelding is voorgesteld geworden. *aa* is de rand van het bovenste ooglid, uit welken de

oogharen voortkomen. Doordien het *scirrheuze* gezwel tusschen den oogbol en het onderste ooglid gelegen was, werd het laatste uit deszelfs natuurlijke ligging verplaatst, en is bij *b* zichtbaar. *ccc* toont de grenzen van de *scirrheuze* massa aan, in welker samenstelling twee verschillende zelfstandigheden kunnen onderscheiden worden. De eene heeft een onbepaalbaar weefsel, en de bovenste verschijnt in de gedaante van vaste vezelachtige plaatjes, welke de eerste in vele deelen vaneenscheidt. (Men zie pag. 245). *d* is het kristallijne ligchaam, en *e* het glasvocht in deszelfs natuurlijke plaatsing. *ff* stelt het vet voor, dat in de oogholte gelegen was.

Fig. 8. Deze afbeelding vertoont eene doorsnede van de in de oogholte bevattene deelen, volgens de beschrijving, welke daarvan in het zeventiende geval gegeven is. Hier kon men volstrekt niets van het gezonde maaksel van den oogbol ontdekken. De ziekelijke massa had een veel vaster weefsel dan de hersenen, evenwel werd zij, even als deze, wanneer zij eenen korten tijd aan de lucht was blootgesteld geweest, weeker, en liet zich ge-

makkelijk met water vermengen. Hare kleur was aschgrauw, of gelek aan die van ijzer. Bij *aaaa* liepen er tussenschotten, welke eene lichtere kleur en eene zeer onregelmatige gedaante hadden, door dezelve henen, en kwamen alle bij *b* in een punt te zamen, hetwelk juist met die plaats overkwam, alwaar het uitwendige gezwel en de in de oogholte zich bevindende deelen onder elkanderen vereenigd waren. Bij *c* bevondt zich eene holte in het gezwel, welke met geklonterd bloed opgevuld, en tusschen *d* en *e* in het voorste gedeelte van het gezwel met het uitgerekte bindvlies bedekt was. *ff* is het achterste gedeelte van het gezwel, hetwelk gedurende de operatie is verscheurd geworden.

VIERDE PLAAT.

In deze negende Figuur ziet men het uitwendig voorkomen van den *Fungus haematodes* aan den arm, gelijk dezelve op pag. 152 is beschreven geworden. Het gezwel had eene zeer aanmerkelijke grootte bereikt, en al de uitstekende deelen bestonden uit eene sponsachtige massa, welke met eene dunne stinkende stof bedekt was. Eenige

deelen van het gezwel waren donkerrood, anderen geel van kleur en sommigen geheel en al verrot. Het was week en broos; daarbij bloedde het zeer sterk, wanneer eenig gedeelte van hetzelfde werd beleedigd. Het algemeene voorkomen, deszelfs gedaante en grootte zijn op de Plaat behoorlijk voorgesteld.

VIJFDE PLAAT.

Deze tiende Figuur stelt eene doorsnede van het op de vierde Plaat afgebeelde gezwel voor, en is hier daarom bijgevoegd geworden, ten einde de meest voorkomende verschijnselen van den *Fungus haematodes* zinnelijk voor te stellen. Deze verschijnselen, welke men bij de ontleding van dit geval heeft waargenomen, zijn op pag. 152 bijzonderlijk opgegeven geworden. Naar het uitwendig aanzien kwam het gezwel met de zelfstandigheid der hersenen overeen, en scheen uit de verschillende, door dunne vliezige tusschenschotten van elkander afgescheidene stukken te bestaan. Dat gedeelte van het gezwel, dat op het spaakbeen vast zat, is op de Plaat afgebeeld geworden. Het hoofd van het been is aan den ondersten

hoek zichtbaar. Een gedeelte van het gezwel is grooter en meer omschreven dan de anderen en heeft eene ronde gedaante. In de zelfstandigheid van hetzelfde bevonden zich eenige kleine holten, welke eene met bloed vermengde donkerkleurige vloeistof bevatteden.

ZESDE PLAAT.

Op deze Plaat zijn de veranderingen in het weefsel van de nieren en van de eijerstokken, wanneer deze deelen door den *Fungus haematodes* worden aangedaan, afgebeeld.

Fig. 11 toont eene doorsnede aan van de nier, welke op pag. 227 is beschreven geworden. *aaaa* stelt de drie gezwollen voor, welke aan hare uitwendige oppervlakte zichtbaar waren, en *b* is de pisleider. Deze gezwollen hadden eene bleekewitte kleur, weeker dan gewoonlijk, maar zoo nauwkeurig met het gezonde weefsel verbonden, dat men tusschen dezelve geene duidelijke grensscheiding kon waarnemen.

Fig. 12 geeft eene voorstelling van de lever in het zestiende geval, hetwelk op pag 199 is beschre-

ven geworden. Slechts een enkeld gezwel is geheel uitvoerig afgebeeld geworden; van de anderen heb ik alleen de omtrekken doen afteekenen. De afbeelding geeft eene voorstelling van eene doorsnede der groote leverkwab: *a* is dat gedeelte van het kleine gezwel, hetwelk van buiten met het buikvlies bedekt is, en *b* stelt het grootere gezwel voor. Beiden hadden zij de vastheid van een versch stuk hersenen, maar in plaats dat zij dezelfde heldere kleur zouden gehad hebben, waren zij op eene bijzondere wijze met eene donkere bruine stof doormengd. Dit bijzondere voorkomen werd zoowel op de uitwendige door het bekleedsel van het buikvlies doorschijnende vlakke, als op de snede waargenomen.

In fig. 13 heb ik een' omtrek van den eijerstok gegeven en alleen het weefsel van een gedeelte deszelfs naauwkeuriger voorgesteld.

In dit geval, hetwelk op pag. 235 is beschreven geworden, was de eijerstok zoodanig vergroot, dat hij negen duim middellijn had. De gemaakte doorsnede toont aan, dat dit gedeelte uit een aantal verschillende stoffen was zamengesteld, welke met diegenen, welke men somtijds bij den *Fungus hae-*

matodes in de ledematen en in den bal heeft waargenomen, de meeste overeenkomst hadden. Al de verschillende deelen van het gezwel waren in kleur en weefsel van elkander onderscheiden, en door dunne, uit zamengepakt celwijsweefsel bestaande beurzen, van elkander afgezonderd. Dat gedeelte, hetwelk met *a* geteekend is, kwam met de hersenen overeen; *b* was vaster en vaatrijker; *c* bezat slechts weinig taaiheid en geleek in kleur en vastheid meer naar gekookte eijerdoren, en tusschen deze verschillende deelen bevonden zich holtens, welke met bloed waren opgevuld.

ZEVENDE EN ACHTSTE PLAAT

De hier afgebeelde voorwerpen zijn in den tekst reeds genoegzaam verklaard, en wel

Fig. 14, op Pag. 48

» 15, » 162

» 16, » 258

1 17, » 151

» 18, » 232

E I N D E.

Fig. 1.

Fig. 2.

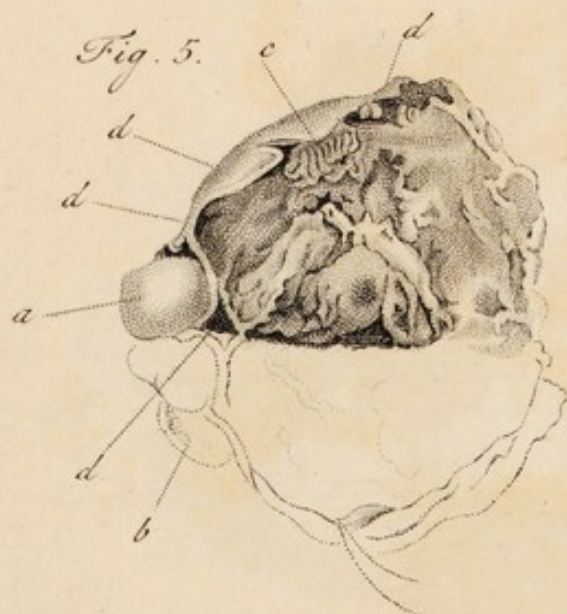
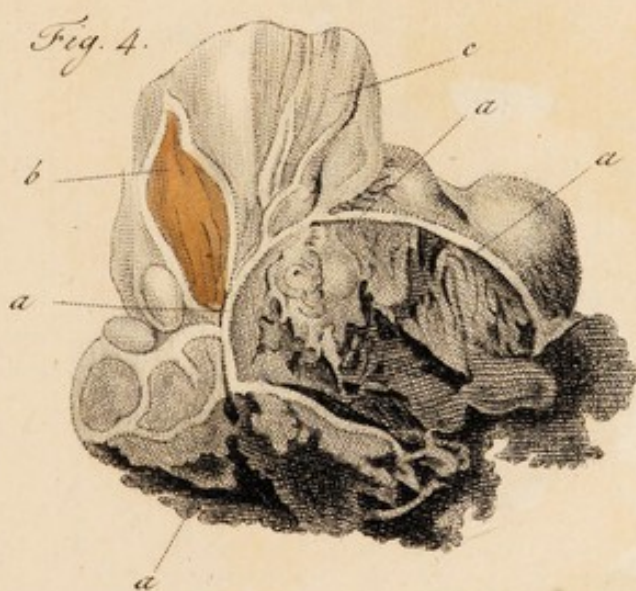
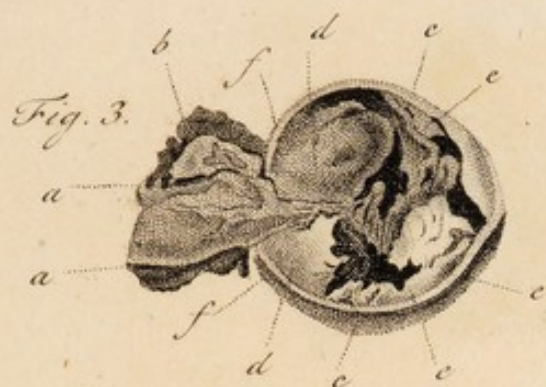

Fig. 6.

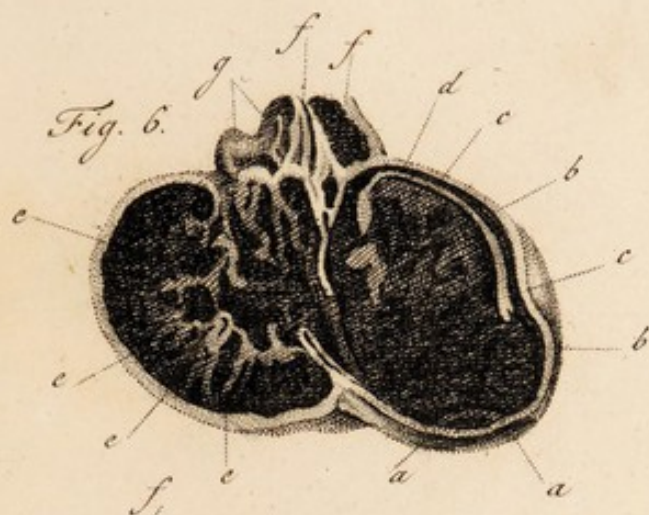

Fig. 7.

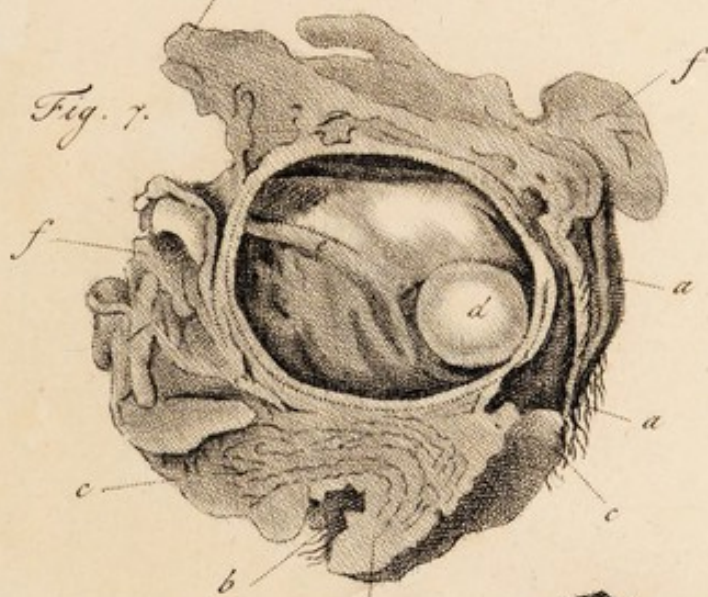
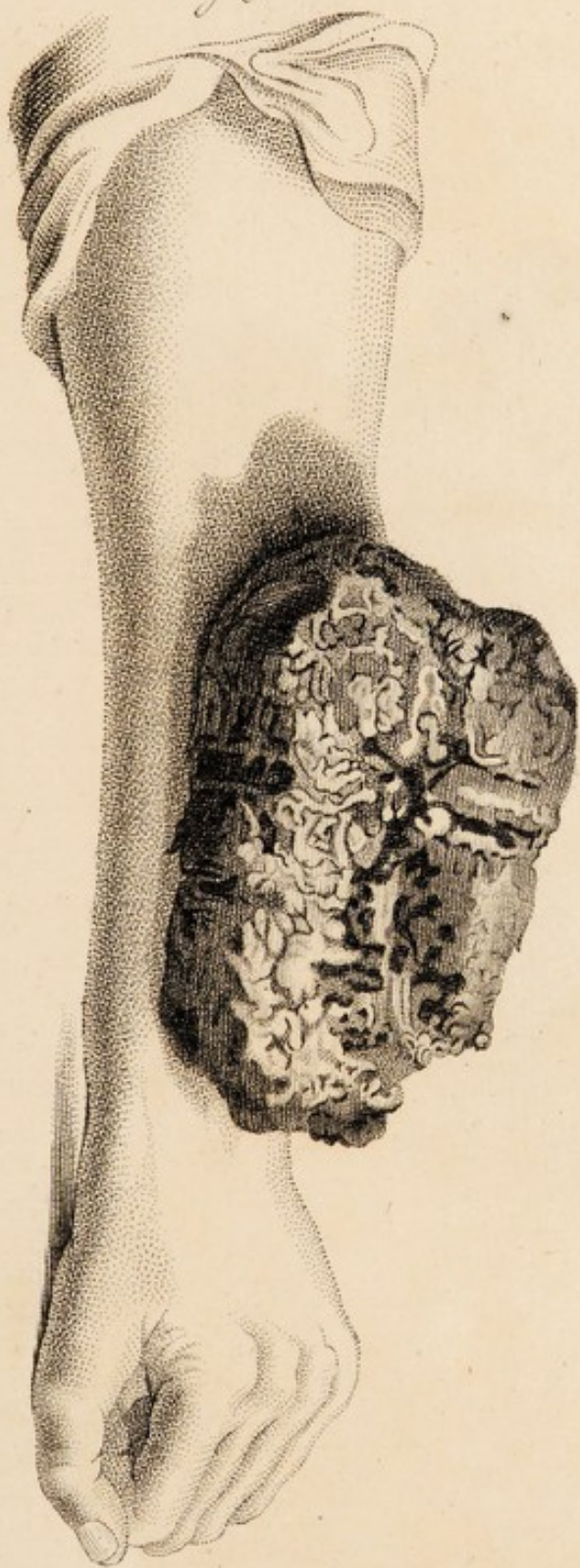

Fig. 8.

Fig. 9.

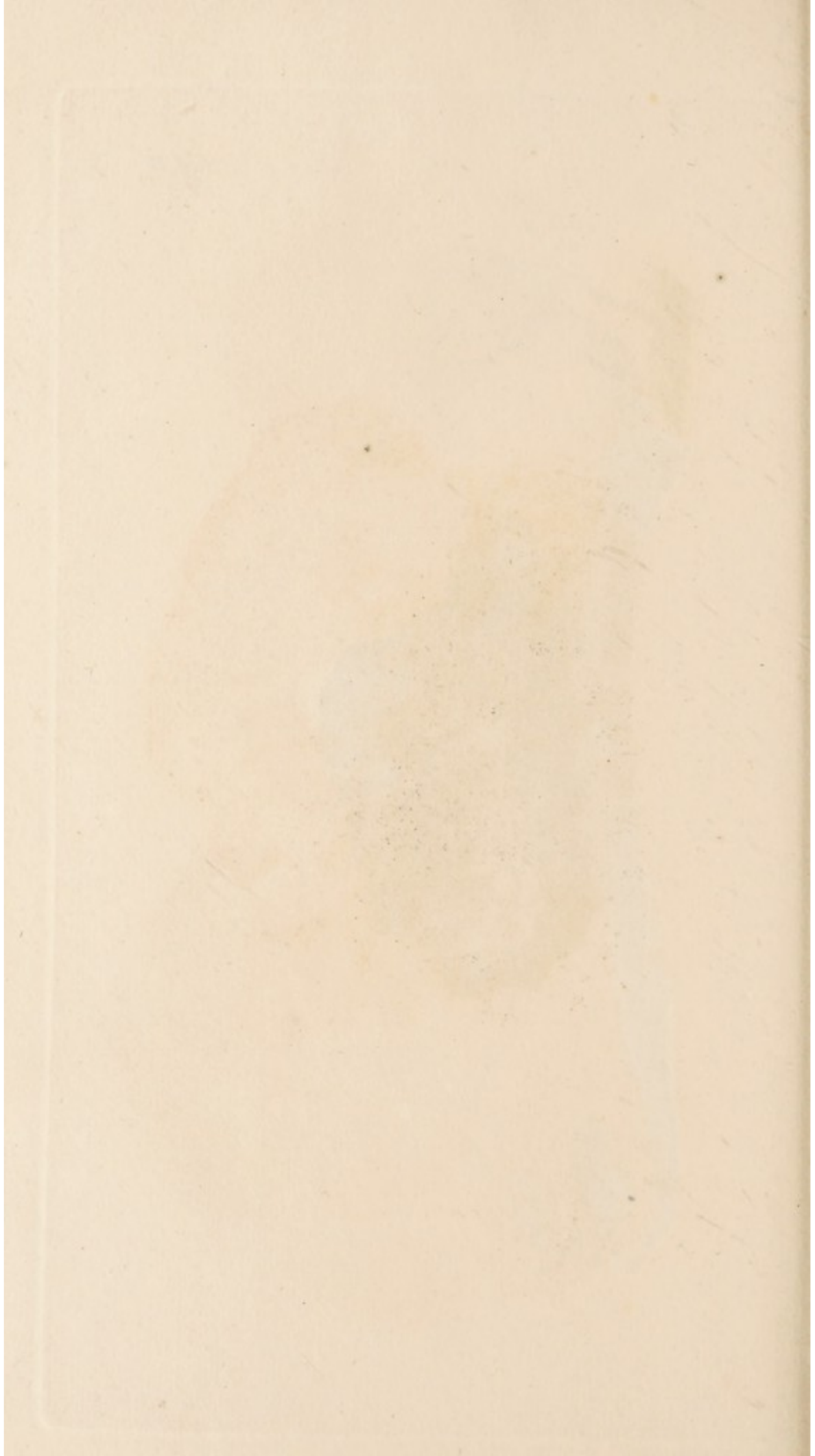

Fig. 10.

Fig. 11.

Taf. VI.

Fig. 12.

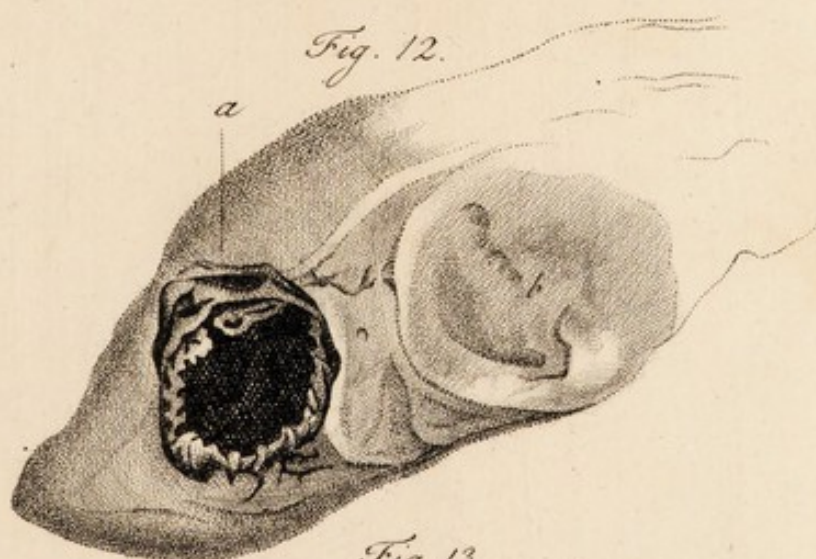
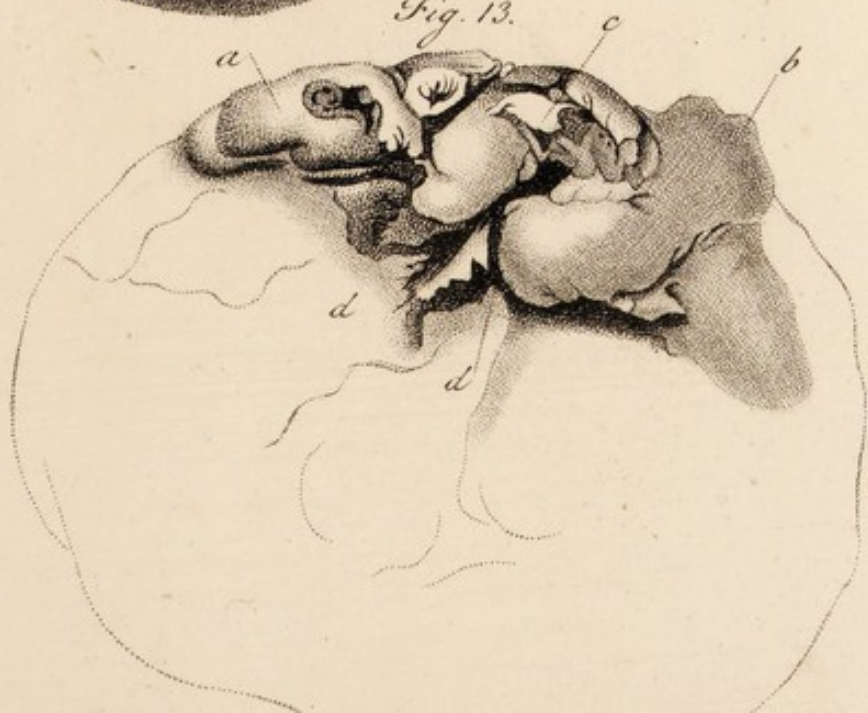
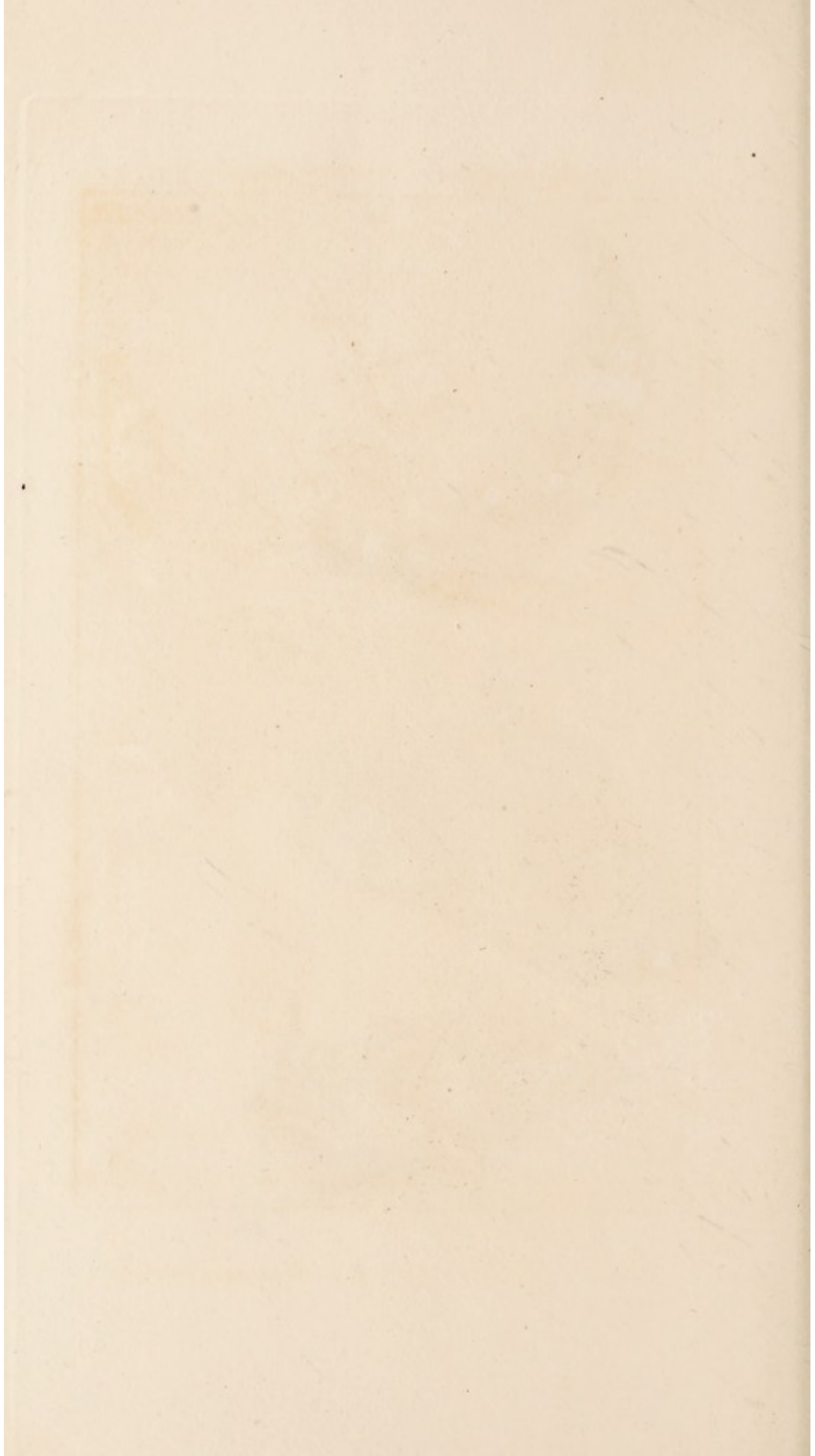
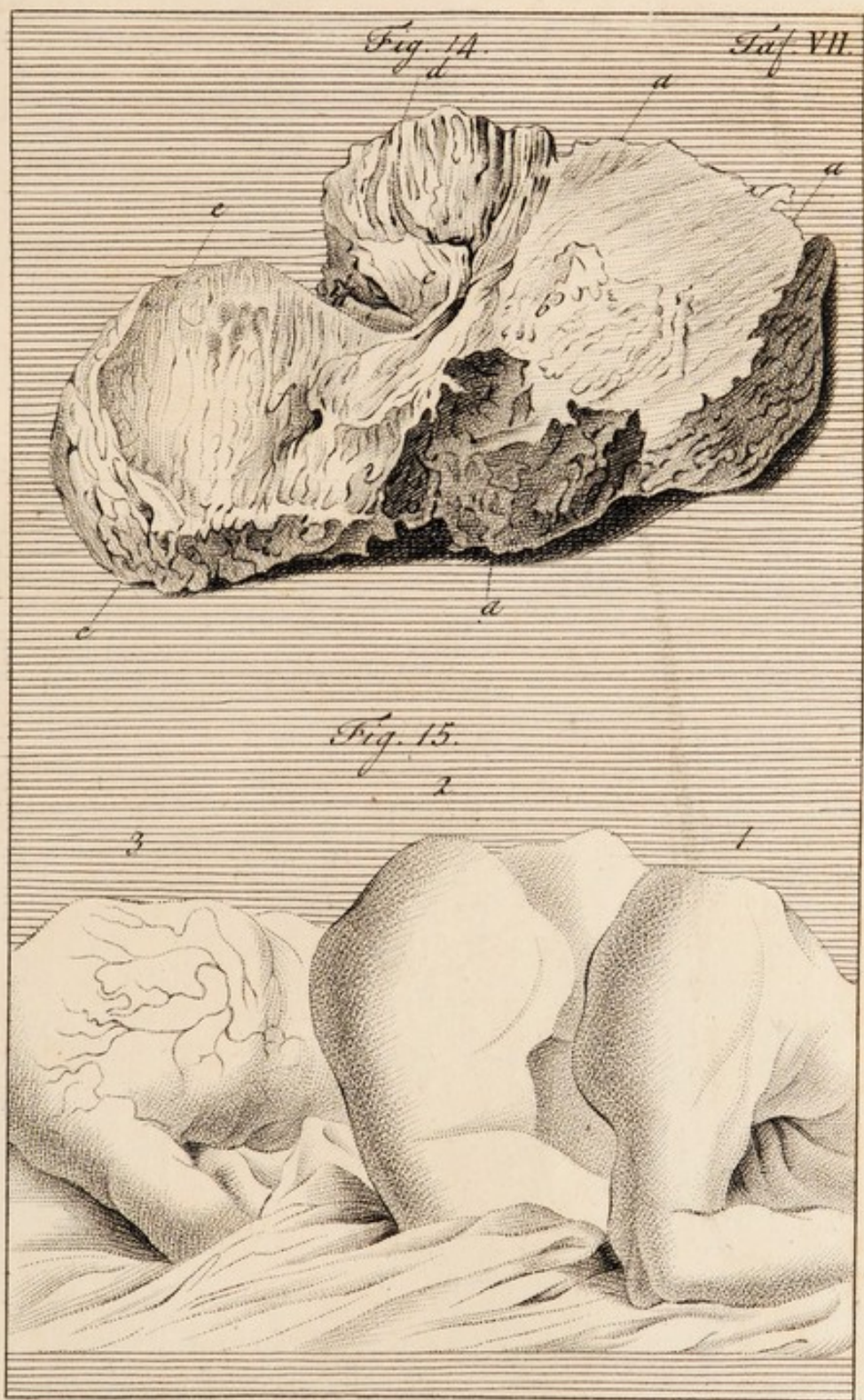

Fig. 13.

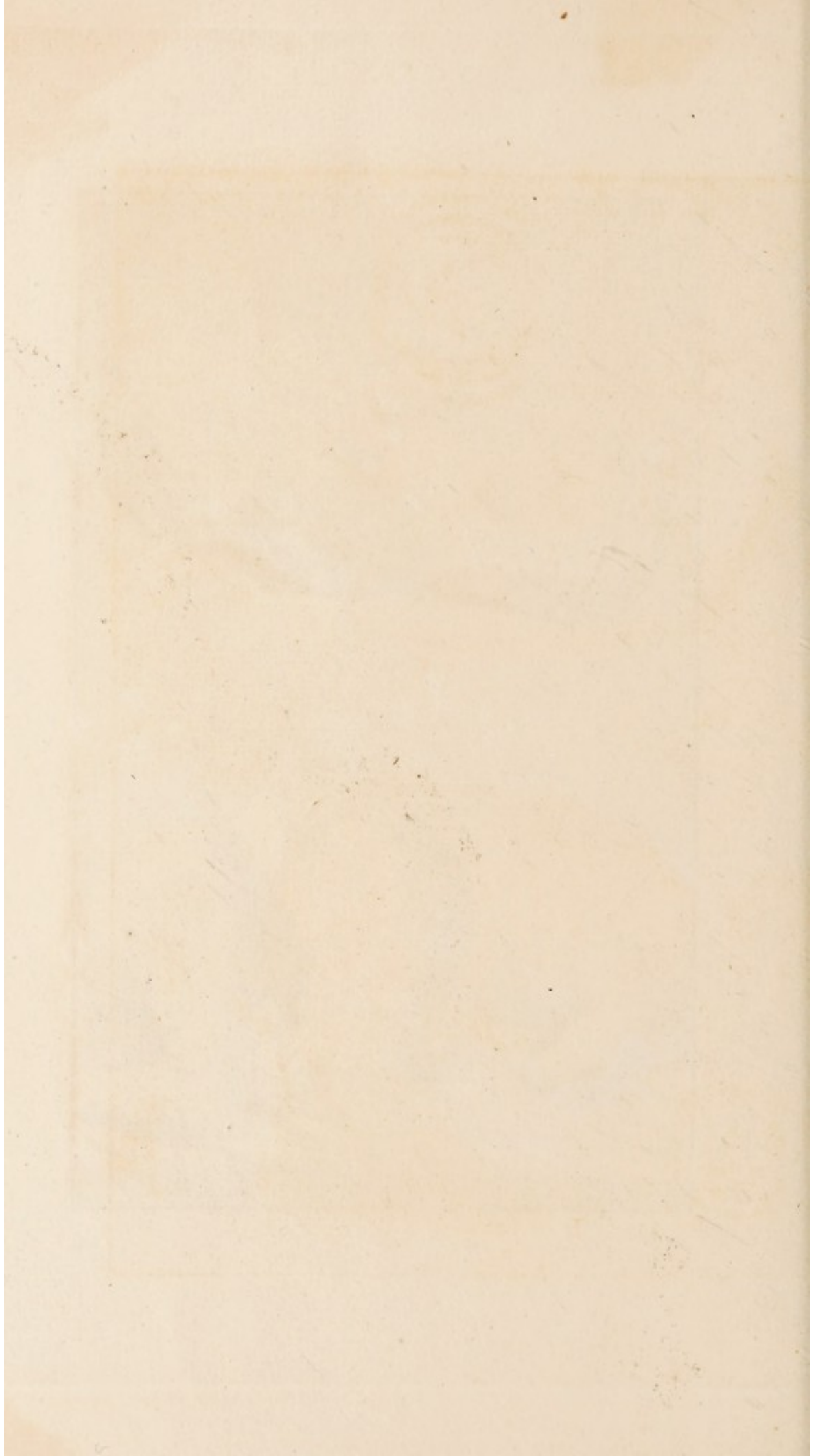

Fig. 16.

Fig. 17.

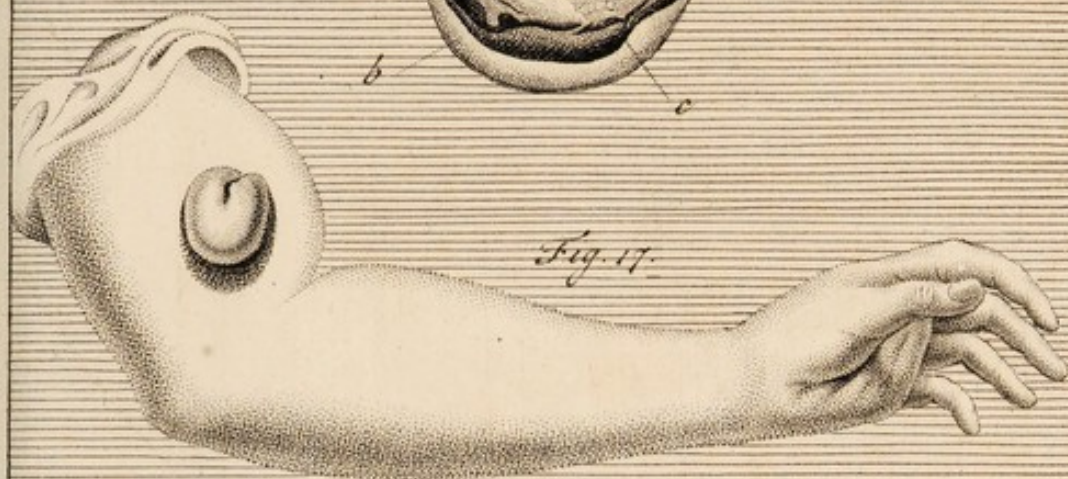

Fig. 18.

